

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«ΜΕΛΕΤΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ»

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: Ρέκκας-Βεντήρης Παναγιώτης

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: Δρ. Κρασαδάκη Ευαγγελία

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία είναι αφιερωμένη στην οικογένεια μου, που ήταν, είναι, και θα είναι πάντα δίπλα μου.

Ακόμα, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην Δρ. Κρασαδάκη Ευαγγελία, επιβλέπουσα της παρούσας διπλωματικής εργασίας, η οποία με την καθοδήγηση και τις συμβουλές της, με βοήθησε σε πολύ μεγάλο βαθμό να εκπονήσω την εργασία.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους διδακτορικούς φοιτητές και φοιτήτριες, που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	viii
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1. ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ ΠΤΥΧΙΟ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ	1
1.2. Η ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΑΞΙΩΝ	2
1.3. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ	3
1.4. ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΔΟΜΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	6
2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	9
2.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΚΙΝΗΤΡΩΝ ΣΤΗΝ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΔΙΔΑΚΤΟΡΩΝ	9
2.2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ	11
2.3. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	15
2.3.1. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ VUB (Vrije Universiteit Brussel)	15
2.3.2. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΟΥΤΡΕΧΤΗΣ (Utrecht University)	18
3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	19
3.1. ΠΟΛΥΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΝΑΛΥΣΗ MUSA	19
3.1.1. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΠΟΛΥΚΡΙΤΗΡΙΑΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ MUSA	19
3.1.2. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΜΕΘΟΔΟΥ MUSA	23
3.2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ (FACTOR ANALYSIS)	30
3.2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	30
3.2.2. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ	30
4. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΣ	33
4.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	33
4.2. ΔΟΜΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	34
4.3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ	35
5. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	37
5.1 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	37
5.2 ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	40
6. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΛΥΚΡΙΤΗΡΙΑΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ	49
6.1. ΒΑΡΗ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ	49
6.2. ΔΕΙΚΤΕΣ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ	50
6.2.1. ΜΕΣΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ	51
6.2.2. ΜΕΣΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΑΙΤΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	53
6.3. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ	54
6.3.1. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΔΡΑΣΗΣ	54
6.3.2. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ	55

7.	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΑΡΑΓΟΝΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ (FACTOR ANALYSIS)	57
7.1.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	57
7.2.	ΚΙΝΗΤΡΑ	60
7.3.	ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ	71
8.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	83
8.1.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	83
8.2.	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ	84
8.3.	ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	86
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	87
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	92

Λίστα Σχημάτων

Σχήμα 3.1: Σύνθεση Κριτηρίων MUSA	19
Σχήμα 3.2: Στάδια Εφαρμογής μεθόδου MUSA	22
Σχήμα 3.3: Ουδέτεροι Πελάτες. Πηγή: Tsafarakis, S., Kokotas, T., & Pantounakis, A. (2018).	24
Σχήμα 3.4: Μη Απαιτητικοί Πελάτες. Πηγή: Tsafarakis, S., Kokotas, T., & Pantounakis, A. (2018).	24
Σχήμα 3.5: Απαιτητικοί Πελάτες. Πηγή: Tsafarakis, S., Kokotas, T., & Pantounakis, A. (2018).	24
Σχήμα 3.6: Διάγραμμα Δράσης	28
Σχήμα 3.7: Διάγραμμα Βελτίωσης	29
Σχήμα 5.1: Αναλογία Ανδρών-Γυναικών	37
Σχήμα 5.2: Ηλικιακή Κατανομή	38
Σχήμα 5.3: Οικογενειακή Κατάσταση Συμμετεχόντων	39
Σχήμα 5.4: Επίπεδο Εκπαίδευσης Πριν Την Έναρξη Διδακτορικού	40
Σχήμα 5.5: Αριθμός Συμμετοχών ανά Πανεπιστήμιο	42
Σχήμα 5.6: Τομείς Διδακτορικών Διατριβών	43
Σχήμα 5.7: Λήψη Υποτροφίας ή Χρηματοδότησης για Εκπόνηση ΔΔ	46
Σχήμα 5.8: Συχνότητα Φυσικής Παρουσίας στο Πανεπιστήμιο Διδακτορικών Φοιτητών	47
Σχήμα 5.9: Στάδιο Διδακτορικής Διατριβής	48
Σχήμα 6.1: Βάρη Κριτηρίων	50
Σχήμα 6.2: Μέσοι Δείκτες Ικανοποίησης	52
Σχήμα 6.3: Ολική Συνάρτηση Ικανοποίησης	52
Σχήμα 6.4: Μέσοι Δείκτες Απαιτητικότητας	53
Σχήμα 6.5: Διάγραμμα Δράσης Κριτηρίων	55
Σχήμα 6.6: Διάγραμμα Βελτίωσης Κριτηρίων	56
Σχήμα 7.1: Scree Plot Κινήτρων	68
Σχήμα 7.2: Scree Plot Δυσκολιών	78

Λίστα Πινάκων

Πίνακας 1.1: Εν ενεργεία υποψήφιοι διδάκτορες για το έτος 2022. Πηγή: ΕΘΑΑΕ (2022). . . .	4
Πίνακας 3.1: Μεταβλητές μεθόδου MUSA	21
Πίνακας 5.1: Αναλογία Ανδρών-Γυναικών έρευνας	37
Πίνακας 5.2: Ηλικιακή κατανομή	38
Πίνακας 5.3: Οικογενειακή Κατάσταση Συμμετεχόντων	39
Πίνακας 5.4: Επίπεδο Εκπαίδευσης Πριν Την Έναρξη Διδακτορικού	40
Πίνακας 5.5: Αριθμός Συμμετοχών ανά Πανεπιστήμιο	41
Πίνακας 5.6: Επαγγελματική Κατάσταση Υποψήφιων Διδακτόρων	44
Πίνακας 5.7: Λήψη Υποτροφίας ή Χρηματοδότησης για εκπόνηση ΔΔ	45
Πίνακας 5.8: Συχνότητα Φυσικής Παρουσίας στο Πανεπιστήμιο διδακτορικών φοιτητών . .	47
Πίνακας 5.9: Στάδιο Διδακτορικής Διατριβής	48
Πίνακας 6.1: Βάρη Κριτηρίων	49
Πίνακας 6.2: Δείκτες Κριτηρίων	50
Πίνακας 7.1: Ερωτήσεις Κινήτρων- Δυσκολιών	57
Πίνακας 7.2: Ερμηνεία Τιμών Συντελεστών Εσωτερικής Συνέπειας	59
Πίνακας 7.3: Αξιοπιστία Εσωτερικής Συνέπειας Κινήτρων	60
Πίνακας 7.4: Descriptive Statistics Κινήτρων	61
Πίνακας 7.5: Συσχετίσεις Μεταβλητών Κινήτρων	63
Πίνακας 7.6: KMO Κινήτρων	64
Πίνακας 7.7: Δείκτες MSA Κινήτρων	65
Πίνακας 7.8: Communalities Κινήτρων	66
Πίνακας 7.9: Συνολική Ερμηνευθείσα Διακύμανση Κινήτρων	67
Πίνακας 7.10: Περιστραμμένοι Παράγοντες & Παραγοντικές Φορτίσεις Κινήτρων	69
Πίνακας 7.11: Ονομασίες Κινήτρων	70
Πίνακας 7.12: Αξιοπιστία Εσωτερικής Συνέπειας Δυσκολιών	71
Πίνακας 7.13: Descriptive Statistics Δυσκολιών	73
Πίνακας 7.14: Correlation Matrix Δυσκολιών	74
Πίνακας 7.15: Δείκτης KMO Δυσκολιών	75

Πίνακας 7.16: Δείκτες MSA Δυσκολιών	75
Πίνακας 7.17: Communalities Δυσκολιών	76
Πίνακας 7.18: Συνολική Ερμηνευθείσα Διακύμανση Δυσκολιών	77
Πίνακας 7.19: Περιστραμμένοι Παράγοντες & Παραγοντικές Φορτίσεις Δυσκολιών	80
Πίνακας 7.20: Ονομασία Παραγόντων των Δυσκολιών	82

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι ο εντοπισμός των κύριων παραγόντων που επηρεάζουν την ακαδημαϊκή εμπειρία των υποψηφίων διδασκόντων στα ελληνικά Πανεπιστήμια, καθώς και η διερεύνηση των κινήτρων και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι ίδιοι κατά την διάρκεια της διδακτορικής τους διατριβής. Μέσω της διεξαγωγής έρευνας πανελλήνιας εμβέλειας, η εργασία επιδιώκει να αποκαλύψει κρίσιμα πεδία που συμβάλλουν στην ικανοποίηση ή στη δυσαρέσκεια στο πλαίσιο των σπουδών τους.

Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα καλύπτει ζητήματα όπως: η ακαδημαϊκή υποστήριξη από καθηγητές/τριες και συναδέλφους, οι προσωπικοί στόχοι, και η ψυχολογική ευημερία. Οι απαντήσεις του ερωτηματολογίου αναλύθηκαν με τη μέθοδο Πολυκριτήριας Ανάλυσης Ικανοποίησης MUSA (Multicriteria Satisfaction Analysis), με στόχο τον προσδιορισμό της βαρύτητας κάθε κριτηρίου και την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων σχετικά με τα πεδία που χρήζουν βελτίωσης. Επιπλέον, μέσω στατιστικής ανάλυσης αξιολογήθηκαν οι σχέσεις μεταξύ διαφόρων παραγόντων και ανιχνεύτηκαν πιθανές διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις.

Παράλληλα, μέσω της παραγοντικής ανάλυσης διερευνήθηκαν τα κίνητρα που ώθησαν τους/τις υποψήφιους/ες διδάκτορες να πραγματοποιήσουν σπουδές τέτοιου επιπέδου, αλλά και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κατά την διάρκεια της διδακτορικής τους διατριβής. Με την χρήση της συγκεκριμένης στατιστικής μεθόδου, ομαδοποιούνται οι ερωτήσεις σε βασικούς παράγοντες και στις δύο περιπτώσεις ξεχωριστά, προκειμένου να απλοποιηθούν και να κατανοηθούν τα δεδομένα που ερμηνεύονται από τις ερωτήσεις και τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου.

Συνεπώς, μέσω της διαμόρφωσης μίας ολοκληρωμένης εικόνας των στοιχείων που καθορίζουν την ικανοποίηση των υποψηφίων διδασκόντων στην Ελλάδα, τα κίνητρα τους και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κατά την διάρκεια των σπουδών τους, η παρούσα διπλωματική εργασία επιδιώκει να συνεισφέρει σε ένα υπό διερεύνηση πεδίο της διεθνούς βιβλιογραφίας.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ ΠΤΥΧΙΟ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Το διδακτορικό πτυχίο αποτελεί το ανώτατο ακαδημαϊκό πτυχίο που μπορεί να αποκτηθεί, αλλά και απαραίτητο εφόδιο για την άσκηση ακαδημαϊκών επαγγελμαμάτων, όπως στην περίπτωση καθηγητών/τριών πανεπιστημίου και ερευνητών/τριών, σε ποικίλους επιστημονικούς κλάδους. Η διδακτορική διατριβή πρέπει να είναι πρωτότυπη και να προάγει γνώση σε μια συγκεκριμένη γνωστική περιοχή. Οι προϋποθέσεις για την απόκτηση ενός διδακτορικού διπλώματος διαφέρουν, όμως κάθε υποψήφιος/α έχει ως απαραίτητη προϋπόθεση να εκπονήσει μια πρωτότυπη διατριβή. Φυσικά, η διαδικασία επίτευξης ενός διδακτορικού προγράμματος συνοδεύεται από συνεχείς απαιτήσεις και δυσκολίες, τις οποίες οι υποψήφιοι/ες διδάκτορες καλούνται να αντιμετωπίσουν καθημερινά, γεγονός που επηρεάζει σημαντικά την ικανοποίησή τους. Οι απαιτήσεις αυτές είναι αρκετές, καθώς οι διδάκτορες αποτελούν βασικούς καταλύτες της ευρύτερης επιστημονικής - ερευνητικής κοινότητας.

Η ικανοποίηση των διδακτορικών φοιτητών/τριών μπορεί να επηρεαστεί από πολλούς παράγοντες. Παραδείγματα τέτοιων παραγόντων, αποτελούν η ακαδημαϊκή υποστήριξη από τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια ή άλλους διδακτορικούς φοιτητές, την πρόσβαση σε πόρους, όπως για παράδειγμα την τεχνολογική υποδομή ενός πανεπιστημίου, την ψυχολογική ευημερία και τις προσωπικές και επαγγελματικές φιλοδοξίες του εκάστοτε ατόμου, που μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την εμπειρία και την ικανοποίηση του/της. Πιο συγκεκριμένα, η σχέση ανάμεσα σε φοιτητή/τρια και επιβλέποντα/ουσα είναι ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες για την διαμόρφωση της συνολικής ικανοποίησης κατά τη διάρκεια της εκπόνησης του διδακτορικού. Ο Lovitts το 2001, ισχυρίστηκε ότι ο/η επιβλέπων/ουσα επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο ο/η φοιτητής/τρια κατανοεί την πειθαρχία, τους ρόλους και τις ευθύνες της ακαδημαϊκής καριέρας, την κοινωνικοποίηση ως δάσκαλος/α και ως ερευνητής/τρια, την επιλογή του θέματος της διατριβής, και τις επακόλουθες αναθέσεις καθηκόντων. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό τόσο ο/η υποψήφιος/α διδάκτορας, όσο και ο/η

επιβλέποντας/ουσα να αντιλαμβάνονται και να κάνουν πράξη τις εργασιακές αξίες (διαπροσωπικές σχέσεις, δημιουργικότητα, καλό εργασιακό περιβάλλον κ.α.). Η επικοινωνία ανάμεσά τους, πρέπει να είναι συχνή, υποστηρικτική και ανοιχτή, προκειμένου να παραχθεί ένα παραγωγικό και ευχάριστο περιβάλλον εργασίας.

Από την άλλη πλευρά, η αλληλεπίδραση με άλλους/ες φοιτητές/τριες ή ερευνητές/τριες επηρεάζει σημαντικά τη διαμόρφωση της εμπειρίας και της ικανοποίησης κατά την πορεία του διδακτορικού. Η συνεργασία, η επικοινωνία και η υποστήριξη που παρέχεται μεταξύ τους, αλλά ταυτόχρονα η κοινωνικοποίηση μέσω της συνεργασίας και της ανταλλαγής απόψεων και γνώσεων, μπορεί να έχει πολύ θετικό αντίκτυπο στην ικανοποίησή τους. Ένα υποστηρικτικό και συνεργατικό περιβάλλον, ενισχύει σημαντικά τα κίνητρα των φοιτητών/τριών και μειώνει τα επίπεδα άγχους, καθώς επικρατεί το ομαδικό πνεύμα. Η δικτύωση με άλλους/ες διδακτορικούς φοιτητές/τριες μπορεί να έχει και μακροπρόθεσμο αντίκτυπο, καθώς βοηθά στην δημιουργία μακροχρόνιων ακαδημαϊκών και επαγγελματικών σχέσεων, κυρίως μέσω συμμετοχής σε συνέδρια, σεμινάρια ή ομαδικές έρευνες.

1.2. Η ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΑΞΙΩΝ

Σύμφωνα με την δημοσίευση του Shalom H. Schwartz και των συνεργατών του (Ros M. & Schwartz S. H. & Surkiss S. ,1999), η εργασιακή αξία περιλαμβάνει τις βασικές ατομικές αξίες που διαμορφώνονται στο πλαίσιο της εργασίας, δηλαδή τις αρχές και τις προτεραιότητες των εργαζομένων. Οι συγκεκριμένοι συγγραφείς, ανέπτυξαν τέσσερις βασικές κατηγορίες για τις εργασιακές αξίες. Ως πρώτη κατηγορία, ανέδειξαν τις ενδογενείς αξίες (Intrinsic Work Values), οι οποίες αναφέρονται στο ενδιαφέρον του ατόμου για το αντικείμενο της δουλειάς, στην δημιουργικότητα και στην ελευθερία λήψης και ανταλλαγής απόψεων. Δεύτερη και ιδιαίτερα σημαντική κατηγορία, είναι οι εξωγενείς αξίες (Extrinsic Work Values), στις οποίες ανήκουν το αίσθημα της ασφάλειας κατά την εργασία, η οικονομική σταθερότητα και οι αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας. Επόμενη κατηγορία είναι οι κοινωνικές αξίες (Social Work Values), οι οποίες περιλαμβάνουν τις σχέσεις και την συνεργασία με τους συναδέλφους. Τελευταία κατηγορία σύμφωνα με τους παραπάνω συγγραφείς είναι οι αξίες κύρους (Prestige Work Values), οι οποίες

είναι ο αλληλοσεβασμός μεταξύ συναδέλφων, οι ευκαιρίες για επαγγελματική ανέλιξη και η ελευθερία λόγου και αποφάσεων. Κάθε εργασιακή αξία ξεχωριστά διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ικανοποίηση των εργαζομένων, ανάλογα και την βαρύτητα που δίνει το κάθε άτομο σε αυτή.

Ο ρόλος των εργασιακών αξιών στο κομμάτι της ικανοποίησης των εργαζομένων τίθεται ως σημαντικό ερώτημα και η απάντηση δίνεται μέσω εκτεταμένης έρευνας και μελέτης από τους συγγραφείς William H. Mobley και Edwin A. Locke (Mobley W. H., & Locke E. A, 1970) με δημοσίευσή τους στο άρθρο “The Relationship of Value Importance to Satisfaction”.

Όπως είδαμε, κάθε άνθρωπος δίνει το προσωπικό του ξεχωριστό βάρος στις εργασιακές αξίες που θεωρεί ο ίδιος σημαντικότερες. Η βαρύτητα που δίνει ο κάθε εργαζόμενος/η σε μία ή περισσότερες εργασιακές αξίες, επηρεάζει σημαντικά την ικανοποίησή του ή αντίστοιχα την δυσαρέσκεια του. Σύμφωνα με τους συγγραφείς όμως, η συνολική εργασιακή ικανοποίηση δεν μπορεί να προέλθει από το άθροισμα της ικανοποίησης των επιμέρους εργασιακών αξιών. Οι εργαζόμενοι, δίνουν έμφαση σε συγκεκριμένες εργασιακές αξίες που θεωρούν σημαντικότερες για την ικανοποίησή τους και αυτές είναι εκείνες που διαμορφώνουν το μεγαλύτερο μερίδιο της εργασιακής τους εμπειρίας.

Επομένως, για την βελτίωση της εργασιακής ικανοποίησης, οι εργοδότες ή αντίστοιχα οι υπεύθυνοι εργαζομένων, όπως για παράδειγμα και ο/η επιβλέπων/-ουσα καθηγητής/-τρια, πρέπει να δίνουν έμφαση στην βελτίωση των εργασιακών συνθήκων και αξιών που θεωρούν οι εργαζόμενοι σημαντικότερες.

1.3. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση της Εθνικής Αρχής Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΘΕΕΑ) το 2022, οι υποψήφιοι/ες διδάκτορες που φοιτούσαν στα πανεπιστήμια της Ελλάδας ξεπέρασαν τους 30.000. Την πλειοψηφία διαθέτει το Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ), το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ) αλλά και το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

(ΑΠΘ). Στον παρακάτω Πίνακα 1.1 ακολουθούν οι ακριβείς αριθμοί σχετικά με τους εν ενεργεία υποψηφίους διδάκτορες σε κάθε πανεπιστήμιο της Ελλάδας ξεχωριστά, για το έτος 2022.

Πίνακας 1.1: Εν ενεργεία υποψήφιοι διδάκτορες για το έτος 2022.

Πηγή: ΕΘΑΑΕ (2022).

ΙΔΡΥΜΑ	ΕΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ/ΕΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΕΣ (ΕΤΟΣ 2022)
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)	4.586
Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών (ΑΣΚΤ)	30
Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΓΠΑ)	464
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ)	1.907
Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος (ΔΙΠΑΕ)	283
Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ)	8.857
Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)	3.010
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ)	155
Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο (ΕΛΜΕΠΑ)	154
Ιόνιο Πανεπιστήμιο (ΙΠ)	582
Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΟΠΑ)	230
Πανεπιστήμιο Πειραιώς (ΠΑ)	841
Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής (ΠΑΔΑ)	783
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας (ΠΑΔΜ)	377
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (ΠΑΘΕΣ)	1.686
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (ΠΙ)	1.719
Πανεπιστήμιο Κρήτης (ΠΑΚΡΗ)	1.231
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (ΠΑΜΑΚ)	498

Πανεπιστήμιο Πατρών (ΠΑΠΑΤ)	1.923
Πανεπιστήμιο Πειραιώς (ΠΑΠΕΙ)	421
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου (ΠΑΠΕΛ)	676
Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών (ΠΠΚΠΕ)	957
Πολυτεχνείο Κρήτης (ΠΟΚΡΗ)	203
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο (ΧΠΑ)	255
ΣΥΝΟΛΟ	31.828

Επιπλέον ενδιαφέροντα στατιστικά για τους κατόχους διδακτορικού τίτλου από τα Ελληνικά ΑΕΙ μπορούν να αντληθούν μέσω της ετήσιας εθνικής στατιστικής έρευνας από το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου (ΕΚΤ). Οι νέοι/νέες διδάκτορες καλούνται να συμπληρώσουν ένα σχετικό ερωτηματολόγιο, παράλληλα με την κατάθεση της διατριβής τους στο Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών (ΕΑΔΔ) του ΕΚΤ. Τα δεδομένα αντλούνται από την αίτηση ένταξης και το συνοδευτικό ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο των νέων διδασκόντων στο ΕΑΔΔ, και η έρευνα είναι απογραφική. Τα ετήσια αποτελέσματα δημοσιεύονται και είναι διαθέσιμα για όλους.

Τα πιο πρόσφατα στατιστικά που δημοσιεύθηκαν από το ΕΚΤ είναι από το έτος 2023, κατά το οποίο αναγορεύθηκαν 2.037 νέοι διδάκτορες από ελληνικά ΑΕΙ, εκ των οποίων το 52,5% ήταν γυναίκες και το 47,5% άντρες. Οι λόγοι για την έναρξη διδακτορικών σπουδών ποικίλουν, αλλά το μεγαλύτερο ποσοστό, το οποίο ανέρχεται στο 58,5%, απάντησε πως το προσωπικό ενδιαφέρον ήταν ο κυριότερος λόγος έναρξης των σπουδών τους. Η ακαδημαϊκή σταδιοδρομία με 21,7%, αλλά και η πρόσβαση σε καλύτερες επαγγελματικές ευκαιρίες με 17,7%, ήταν άλλοι δύο σημαντικοί παράγοντες έναρξης διδακτορικών σπουδών.

Όσον αφορά τα επιστημονικά πεδία με βάση το αντικείμενο της διδακτορικής έρευνας, οι περισσότερες διατριβές εντάσσονται στο πεδίο των Φυσικών Επιστημών (24,8%) και της

Ιατρικής και Επιστήμων Υγείας (24,1%), ενώ ακολουθούν οι Κοινωνικές Επιστήμες (23,3%). Έπονται οι Ανθρωπιστικές Επιστήμες (17,6%), οι Επιστήμες Μηχανικής και Τεχνολογίας (15,9%), και οι Γεωπονικές Επιστήμες και Κτηνιατρική (4,7%). Ένα ακόμη σημαντικό στατιστικό το οποίο αναφέρεται στην έρευνα του ΕΚΤ, είναι ότι η πλειονότητα των νέων διδασκόντων (86,6%) απέκτησαν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών πριν την έναρξη της διδακτορικής τους διατριβής.

1.4. ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΔΟΜΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία στοχεύει στην μελέτη της ικανοποίησης υποψήφιων διδασκόντων που φοιτούν στα ελληνικά Πανεπιστήμια, καθώς και στην διερεύνηση των κινήτρων αλλά και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι υποψήφιοι/ες διδάκτορες κατά την διάρκεια των σπουδών τους. Η συγκεκριμένη προσέγγιση έγινε μέσω ερωτηματολογίου, στο οποίο συμμετείχαν 154 διδακτορικοί φοιτητές/τριες από 18 διαφορετικά Πανεπιστήμια σε όλη την Ελλάδα. Η διανομή των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε σε ηλεκτρονική μορφή και η πρόσβαση σε αυτά ήταν αδιάλειπτη, οποιαδήποτε ώρα της ημέρας, για την διευκόλυνση των συμμετεχόντων.

Μετά τη συμπλήρωση του απαραίτητου αριθμού απαντήσεων του ερωτηματολογίου, έγινε στατιστική ανάλυση και ύστερα ανάλυση ικανοποίησης μέσω της πολυκριτήριας ανάλυσης MUSA. Με αυτόν τον τρόπο, διερευνήθηκε η ικανοποίηση των διδακτορικών φοιτητών/τριών στα Ελληνικά Πανεπιστήμια, με στόχο την εμφάνιση στους παράγοντες που επηρεάζουν την εμπειρία τους κατά την διάρκεια των σπουδών τους. Η παρούσα εργασία φιλοδοξεί με αυτόν τον τρόπο, να προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες και δεδομένα, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα ιδανικό και υποστηρικτικό περιβάλλον για όλους/όλες τους/τις διδακτορικούς φοιτητές/τριες στην Ελλάδα. Επιπρόσθετα, πραγματοποιήθηκε παραγοντική ανάλυση στις ερωτήσεις κινήτρων των φοιτητών που τους ωθούν να πραγματοποιήσουν σπουδές διδακτορικού χαρακτήρα και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν κατά την διάρκειά τους, προκειμένου να ομαδοποιηθούν οι μεταβλητές των κινήτρων και των δυσκολιών ξεχωριστά και να αναδειχθούν οι κύριοι παράγοντες για κάθε κατηγορία.

Η εργασία χωρίζεται σε οκτώ επιμέρους κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται εισαγωγικές έννοιες για το διδακτορικό πτυχίο και την γενικότερη ικανοποίηση μέσω των εργασιακών αξιών. Ακόμα παρουσιάζονται στατιστικά στοιχεία για τους διδακτορικούς φοιτητές/τριες που φοιτούν στα Ελληνικά Πανεπιστήμια.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, πραγματοποιείται βιβλιογραφική ανασκόπηση, με έρευνες ίδιου χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα, μελέτες για τα κίνητρα και την ικανοποίηση των διδακτορικών φοιτητών σε πανεπιστήμια του εξωτερικού.

Οι ειδικότερες μέθοδοι που αξιοποιήθηκαν, δηλαδή της πολυκριτήριας ανάλυσης ικανοποίησης MUSA και της παραγοντικής ανάλυσης για τα κίνητρα και τις δυσκολίες, παρουσιάζονται αναλυτικά στο τρίτο κεφάλαιο. Ειδικότερα, παρατίθενται οι ερμηνείες και οι βασικές αρχές των αναλύσεων αλλά και τα βήματα εφαρμογής τους και οι αναλύσεις των αποτελεσμάτων που θα προκύψουν στα επόμενα κεφάλαια.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, αναλύεται εκτενώς η μορφή και η δομή του ερωτηματολογίου που διανεμήθηκε στους διδακτορικούς φοιτητές/τριες. Ακόμα, γίνεται ανάλυση των κριτηρίων ικανοποίησης, προκειμένου να γίνει μια εισαγωγή ώστε να χρησιμοποιηθούν αργότερα στην πολυκριτήρια μέθοδο ανάλυσης της ικανοποίησης MUSA.

Στο επόμενο κεφάλαιο, παρουσιάζονται τα στατιστικά αποτελέσματα της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται ανάλυση των δημογραφικών και των ακαδημαϊκών χαρακτηριστικών των διδακτορικών φοιτητών/τριών που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο.

Τα κριτήρια ικανοποίησης των φοιτητών/τριών, καθώς και οι θεωρητικές έννοιες της πολυκριτήριας μεθόδου ανάλυσης ικανοποίησης που παρουσιάστηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια, εφαρμόζονται στην πράξη στο έκτο κεφάλαιο. Συγκεκριμένα, παρατίθενται τα αποτελέσματα από την μέθοδο MUSA, όσον αφορά τα βάρη και τους δείκτες των κριτηρίων και τα διαγράμματα δράσης και βελτίωσης.

Στο έβδομο κεφάλαιο πραγματοποιείται η παραγοντική ανάλυση των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου για τα κίνητρα και τις δυσκολίες των διδακτορικών φοιτητών/τριων, προκειμένου να απλοποιηθούν και να ομαδοποιηθούν οι ερωτήσεις/μεταβλητές σε παράγοντες.

Τέλος, το όγδοο κεφάλαιο περιέχει τα συμπεράσματα της έρευνας και προτείνονται λύσεις για την βελτίωση της ικανοποίησης των διδακτορικών φοιτητών/τριων κατά την διάρκεια των σπουδών τους.

2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

2.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΚΙΝΗΤΡΩΝ ΣΤΗΝ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΔΙΔΑΚΤΟΡΩΝ

Σε μια μελέτη που διεξήχθη το 2012 στο Πανεπιστήμιο του Ελσίνκι (Sakurai, Vekkaila, & Pyhälä, 2017), εξετάστηκε και μελετήθηκε η σχέση μεταξύ της ικανοποίησης και των κινήτρων των υποψήφιων διδασκόντων στο συγκεκριμένο Πανεπιστήμιο. Πιο συγκεκριμένα, εξετάστηκε το πως τα κίνητρα του/της εκάστοτε φοιτητή/τριας επηρεάζουν την ικανοποίησή του/της κατά την πορεία του διδακτορικού. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω ηλεκτρονικής φόρμας, στην οποία απάντησαν 1.064 εγχώριοι και 120 διεθνείς φοιτητές. Οι ερωτήσεις, πέρα από τις δημογραφικές, ήταν σχετικές με τα κίνητρα που τους ώθησαν να ξεκινήσουν την διδακτορική τους διατριβή, αλλά και την ικανοποίησή τους κατά την διάρκειά της. Οι συγκεκριμένες ερωτήσεις των 2 ενοτήτων περιλάμβαναν ερωτήσεις τύπου Likert (κλίμακα 1-5).

Οι ερωτήσεις ικανοποίησης χωρίστηκαν σε τρεις βασικές κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αφορούσε την ακαδημαϊκή υποστήριξη από τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια, όπως για παράδειγμα την βοήθεια που παρέχει, αλλά και την συχνότητα και την ποιότητα των συναντήσεων τους. Η δεύτερη κατηγορία, μελετούσε το ακαδημαϊκό περιβάλλον και τις σχέσεις της ακαδημαϊκής κοινότητας. Συνοπτικά, έγιναν ερωτήσεις σχετικά με τους πόρους και τις υποδομές του πανεπιστημίου, αλλά και για τις σχέσεις με άλλους υποψήφιους/ες διδάκτορες, όσον αφορά το κλίμα και την υποστήριξη που παρέχεται μεταξύ συναδέλφων. Η τελευταία κατηγορία, ήταν σχετικά με την υποστήριξη και τις παροχές που παρέχει στη φοιτητική κοινότητα το ίδιο το πανεπιστήμιο.

Οι ερωτήσεις για τα κίνητρα, χωρίστηκαν σε δύο βασικές κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία συμπεριελάμβανε τις επαγγελματικές φιλοδοξίες αλλά και την επαγγελματική εξέλιξη των διδακτορικών φοιτητών/τριών. Η δεύτερη κατηγορία, αφορούσε το ενδιαφέρον για την έρευνα, δηλαδή την αφοσίωση των φοιτητών/τριών αποκλειστικά για την έρευνα και το θέμα της διδακτορικής τους διατριβής.

Τα αποτελέσματα έδειξαν διαφορές κινήτρων για τους εγχώριους και διεθνείς φοιτητές και ταυτόχρονα διαφορά στην ικανοποίησή τους. Από την μία πλευρά, οι εγχώριοι φοιτητές αποτύπωσαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την έρευνα, ενώ οι διεθνείς φοιτητές, μεγαλύτερο ενδιαφέρον για επαγγελματική εξέλιξη, έχοντας περισσότερες επαγγελματικές φιλοδοξίες. Αυτό που παρατηρήθηκε από την συγκεκριμένη μελέτη, ήταν ότι οι διεθνείς φοιτητές ήταν εμφανώς πιο ευχαριστημένοι και ικανοποιημένοι από τις σπουδές τους, κάτι που δείχνει ότι οι φοιτητές με υψηλά κίνητρα επαγγελματικής εξέλιξης και φιλοδοξιών, μένουν περισσότερο ικανοποιημένοι από την διδακτορική τους διατριβή. Από την άλλη πλευρά, οι φοιτητές που είχαν ως κίνητρο αποκλειστικά την έρευνα, δεν έδειξαν υψηλά επίπεδα ικανοποίησης.

Για την επίτευξη της μελέτης αυτής, χρησιμοποιήθηκαν αρκετές ποσοτικές στατιστικές τεχνικές, προκειμένου να αναλυθούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την ικανοποίηση, να γίνει ομαδοποίηση και τέλος να επιτευχθεί η ανάλυση διακύμανσης και οι διαφορές μεταξύ των φοιτητών (εγχώριων-διεθνών).

Ενδεικτικά, χρησιμοποιήθηκαν:

- Exploratory Factor Analysis: Εντοπισμός των βασικών διαστάσεων της ικανοποίησης των φοιτητών
- Cluster Analysis: Ομαδοποίηση και ταξινόμηση φοιτητών σε ομάδες ανάλογα με τα επίπεδα ικανοποίησής τους.
- ANOVA: Ανάλυση διακύμανσης
- Effect size- n^2 : Επίδραση μεταβλητών στην ικανοποίηση των φοιτητών
- χ^2 test: Ανάλυση διαφορών επιπέδων ικανοποίησης μεταξύ διεθνών και εγχώριων φοιτητών

2.2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ

Μέσω εκτεταμένης και συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης οι συγγραφείς Sverdlík A., Hall N. C., McAlpine L. και Hubbard K., το 2018 μέσω δημοσίευσής τους στο περιοδικό *International Journal of Doctoral Students*, ανέλυσαν εκτενώς τους παράγοντες που επηρεάζουν την διδακτορική εμπειρία των φοιτητών/τριών. Δηλαδή, τους παράγοντες που είναι σημαντικοί στην ολοκλήρωση των σπουδών τους, στις επιδόσεις τους και στην ψυχική τους ευημερία κατά την διάρκεια της διδακτορικής διατριβής τους. Όπως αναφέρουν, τα συμπεράσματα τους προήλθαν από ανάλυση περισσότερων από 150 αντίστοιχων μελετών.

Αυτοί οι βασικοί παράγοντες, σύμφωνα με τους συγγραφείς, μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες: τους εξωτερικούς και τους εσωτερικούς.

- Εξωτερικοί Παράγοντες

Ίσως ο πιο κρίσιμος εξωτερικός παράγοντας είναι η σχέση του/της υποψηφίου/ας διδάκτορα με τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια. Η συχνή και υποστηρικτική επικοινωνία και καθοδήγηση από τον/την επιβλέποντα/ουσα έχει θετικό αντίκτυπο στην διαμόρφωση υψηλής ικανοποίησης για τον/την εκάστοτε φοιτητή/τρια. Ενώ αντίθετα, η παραμέληση και η αποστασιοποίηση μεταξύ φοιτητή/τριας και διδάσκοντα, οδηγεί σε χαμηλά επίπεδα ικανοποίησης του/της φοιτητή/τριας και σε μεγαλύτερα ποσοστά εγκατάλειψης των σπουδών του/της.

Η ισορροπία ανάμεσα σε προσωπική ζωή και εργασία είναι απαραίτητη, καθώς παρατηρείται ότι οι υποψήφιοι/ες διδάκτορες συχνά βιώνουν κοινωνική απομόνωση, λόγω του φόρτου εργασίας της διδακτορικής τους διατριβής, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται συχνά φαινόμενα χαμηλής ψυχολογικής και συναισθηματικής ευημερίας. Αυτό αποδεικνύεται και σε μια πρόσφατη μελέτη 3659 υποψηφίων διδακτόρων στο Βέλγιο, όπου το 51% απάντησε ότι αντιμετωπίζει τουλάχιστον δύο προβλήματα ψυχικής υγείας, όπως για παράδειγμα κατάθλιψη, άγχος κ.λπ. Ιδιαίτερη και δυσκολότερη περίπτωση επίτευξης της ισορροπίας επαγγελματικής και προσωπικής ζωής είναι για εκείνους/ες που αποκτούν παιδιά. Στην συγκεκριμένη

περίπτωση, πολλές μελέτες δείχνουν ότι η απόκτηση παιδιών οδηγεί σε χαμηλότερο κίνητρο για την επίτευξη της διδακτορικής έρευνας, αλλά και σημαντικά δείγματα για μειωμένη ποιότητα ζωής και κυριαρχίας του άγχους (Brown & Watson, 2010).

Ως τρίτος παράγοντας, η κοινωνικοποίηση σε ακαδημαϊκό πλαίσιο αποτελεί με την σειρά της σημαντικό στοιχείο για την προσαρμογή τους και την πορεία της διδακτορικής εμπειρίας. Σύμφωνα με την θεωρία του Weidman το 2001, η κοινωνικοποίηση των υποψηφίων εξελίσσεται σε τέσσερα στάδια. Πρώτο στάδιο, είναι το αναγνωριστικό (Anticipatory Stage), στο οποίο κατανοούν τις απαιτήσεις του διδακτορικού προγράμματος που ακολουθούν. Δεύτερο στάδιο είναι το τυπικό (Formal Stage), στο οποίο λαμβάνουν την απαραίτητη καθοδήγηση. Ακολουθεί το άτυπο στάδιο (Informal Stage), στο οποίο αλληλοεπιδρούν με τους/τις καθηγητές/τριες και συναδέλφους τους. Τελικό στάδιο σύμφωνα με τον Weidman, είναι το προσωπικό στάδιο (Personal Stage), στο οποίο οι φοιτητές/τριες διαμορφώνουν την επαγγελματική τους ταυτότητα. Σημαντικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση και την εμπειρία παίζει και το ίδιο το Πανεπιστήμιο με τις δομές και τις εγκαταστάσεις του, καθώς είναι ικανό να προωθήσει την κοινωνικοποίηση μέσω δικτύωσης φοιτητών/τριών-καθηγητών/τριών, οργάνωση σεμιναρίων και δημιουργία ερευνητικών ομάδων, με αποτέλεσμα να υπάρχει μια πιο ευρεία αλληλεπίδραση μέσα στο Πανεπιστήμιο. Η επικοινωνία και η συνεργασία με τους/τις συναδέλφους βοηθάει σημαντικά στην κοινωνικοποίηση τους και συνάμα στην μείωση του άγχους, προσφέροντας επαγγελματική και συναισθηματική υποστήριξη.

Ως τελευταίο στάδιο, αναφέρονται οι οικονομικοί παράμετροι κατά την διάρκεια των σπουδών τους. Οι υποψήφιοι/ες διδάκτορες, οι οποίοι λαμβάνουν κάποια χρηματοδότηση ή κάποια υποτροφία, παρατηρείται ότι συσχετίζονται και με υψηλότερα επίπεδα ικανοποίησης (Ali & Kohun, 2006; De Valero, 2001; Gururaj et al., 2010; Leijen et al., 2016). Αντιθέτως, παρατηρήθηκε ότι εκείνοι/ες οι οποίοι αναγκάζονται να εργάζονται παράλληλα με την εκπόνηση του διδακτορικού τους, εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα άγχους και αρκετά χαμηλότερο ενδιαφέρον για την έρευνα και τις ακαδημαϊκές υποχρεώσεις τους, και συνάμα πολύ χαμηλότερη ικανοποίηση.

- Εσωτερικοί Παράγοντες

Σύμφωνα με πολλές μελέτες, τα εσωτερικά κίνητρα βοηθάνε σημαντικά στην ενεργή και αποτελεσματική συμμετοχή των φοιτητών/τριων στα δρώμενα και τις υποχρεώσεις του Πανεπιστημίου αλλά και στην ευρύτερη επίτευξη των στόχων τους. Αντιθέτως, παρατηρείται ότι η έλλειψη εσωτερικών κινήτρων είναι ένας βασικός λόγος που δεν μένουν ικανοποιημένοι/ες από την διδακτορική τους διατριβή, οδηγώντας τους ακόμα και στην εγκατάλειψη των σπουδών τους (Gardner, 2009; Herzig, 2002; Kinman & Jones, 2003; Lovitts, 2001). Σε μία πρόσφατη μικρή μελέτη που διοργανώθηκε στο Βέλγιο το 2017 (Devos et al., 2017) ρωτήθηκαν σχετικά μέσω συνεντεύξεων συνολικά 21 άτομα, 8 εκ των οποίων είχαν ολοκληρώσει τις διδακτορικές τους σπουδές και 13 τις είχαν εγκαταλείψει.

Ως αποτέλεσμα των συνεντεύξεων, παρατηρήθηκε ότι τα εσωτερικά κίνητρα των υποψήφιων έπαιξαν τον μεγαλύτερο ρόλο στην ολοκλήρωση ή στην εγκατάλειψη των σπουδών τους. Ενδεικτικά εσωτερικά κίνητρα θεωρούνται η θέληση για πνευματική ανάπτυξη, το ενδιαφέρον και το πάθος για την γνώση και την έρευνα.

Επίσης, η διαδικασία συγγραφής της διδακτορικής διατριβής των υποψηφίων φοιτητών τους προκαλεί ανάμεικτα συναισθήματα, με το άγχος και την απογοήτευση να κυριεύουν (Gearity & Mertz, 2012; Sala-Bubaré & Castello, 2016). Ο λόγος είναι ότι οι υποψήφιοι/ες διδάκτορες είναι συναισθηματικά δεμένοι/ες με τη συγγραφή της έρευνας τους και την θεωρούν μέσο διαμόρφωσης της ακαδημαϊκής τους ταυτότητας (Aitchison et al., 2012).

Η αντιμετώπιση των συναισθημάτων αυτών μπορεί αισθητά να επέλθει μέσω της συνεργατικής συγγραφής. Με αυτόν τον τρόπο θεωρείται ότι προσφέρεται καλύτερη διαχείριση χρόνου, λιγότερη αναβλητικότητα και υψηλότερα κίνητρα. Η ύπαρξη και η ανάπτυξη της ακαδημαϊκής ταυτότητας που αναφέρθηκε παραπάνω είναι ιδιαίτερα σημαντική για τον/την εκάστοτε φοιτητή/τρια, καθώς σχετίζεται με τον τρόπο που αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους μέσα στις επιστημονικές κοινότητες. Με άλλα λόγια, το πόσο χρήσιμοι αισθάνονται για την ακαδημαϊκή κοινότητα αυξάνει τα επίπεδα ικανοποίησης. Η αύξηση αυτή μπορεί να μεγιστοποιηθεί και μέσω συμμετοχής σε διάφορες ακαδημαϊκές δραστηριότητες (συνέδρια, έρευνες).

Τέλος, δύο ακόμα εσωτερικοί παράγοντες που επηρεάζουν την ικανοποίηση των φοιτητών είναι η αυτοεκτίμηση και αποτελεσματικότητα. Και οι δύο διαμορφώνουν το

χαρακτήρα του/της υποψήφιου/ας προκειμένου να μπορεί να αντιμετωπίζει τις επερχόμενες προκλήσεις. Όσον αφορά την αυτοεκτίμηση, επηρεάζεται θετικά μέσω τις ουσιώδους συνύπαρξης με τον/την επιβλέποντα/ουσα και τη συμμετοχή σε ακαδημαϊκές δραστηριότητες, όπως συνέδρια κ.λπ. Αντιθέτως, η αυστηρή κριτική είτε από τον/την επιβλέποντα/ουσα είτε από άλλους συναδέλφους, μπορεί να μειώσει σημαντικά τα επίπεδα της αυτοεκτίμησης. Η αποτελεσματικότητα, από την άλλη πλευρά, αφορά την πίστη ενός ατόμου στις ικανότητες του. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, την πίστη και την ικανότητα του/της υποψήφιου/ας διδάκτορα να διεξάγει την έρευνα και να μπορεί να διαχειριστεί τις όποιες απαιτήσεις και δυσκολίες εμφανίζονται. Επομένως, η υψηλή αποτελεσματικότητα έχει θετικό αντίκτυπο στην ικανοποίηση του φοιτητή, καθώς μειώνει την πιθανότητα εγκατάλειψης των σπουδών, επιμένοντας στον στόχο. Η χαμηλή αποτελεσματικότητα, οδηγεί σε αναβλητικότητα και άγχος για την έρευνα.

Συμπερασματικά, σύμφωνα με τους συγγραφείς (Sverdlik A., Hall N. C., McAlpine L., Hubbard K., 2018), η διδακτορική εμπειρία είναι πολυδιάστατη και πολύπλοκη. Κάποια από τα απαραίτητα στοιχεία που πρέπει να βελτιωθούν προκειμένου η ικανοποίηση να είναι σταθερά σε υψηλά επίπεδα, αναλύονται ενδεικτικά παρακάτω.

Πρώτον, η ενίσχυση της σχέσης με τον/την επιβλέποντα/ουσα, όσον αφορά κυρίως την βελτίωση της ποιότητας αλλά και της συχνότητας της επικοινωνίας τους. Επιπρόσθετα, η ενίσχυση της κοινωνικοποίησης σε ακαδημαϊκό επίπεδο και της ψυχολογικής ευημερίας μέσω mentoring και peer-support groups. Το mentoring αναφέρεται στη σχέση δύο ατόμων, ενός έμπειρου και ενός μη έμπειρου, προκειμένου το πρώτο άτομο να καθοδηγήσει και να βοηθήσει να αναπτύξει τις ικανότητες του δευτέρου. Τα peer-support groups, είναι ομάδες οι οποίες απαρτίζονται από άτομα που βρίσκονται στην ίδια επαγγελματική κατάσταση, προκειμένου να αναλύουν τις προκλήσεις, τις δυσκολίες και τις εμπειρίες τους. Τέλος, η οικονομική ενίσχυση και σταθερότητα κρίνεται εξίσου σημαντική, σύμφωνα με τους συγγραφείς του άρθρου (Sverdlik A., Hall N. C., McAlpine L., Hubbard K., 2018) κυρίως για την ανάπτυξη κινήτρων για έρευνα.

2.3. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

2.3.1. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ VUB (Vrije Universiteit Brussel)

Έρευνα που διεξήχθη μέσω ερωτηματολογίου στο Vrije Universiteit Brussel (VUB) (Glorieux A., van Tienoven T. P., Minnen J., & Spruyt B., 2022), βοήθησε τους υπευθύνους να κατανοήσουν τους παράγοντες και τα κριτήρια που επηρεάζουν την ικανοποίηση των υποψήφιων διδακτόρων κατά την διάρκεια των σπουδών τους και να εξαγουν σημαντικά συμπεράσματα, προκειμένου να βελτιώσουν ακαδημαϊκή τους εμπειρία. Η έρευνα αυτή ξεκίνησε στα μέσα Απριλίου του 2022 και διήρκησε 3 μήνες, με περισσότερους από 800 συμμετέχοντες συνολικά. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν ερωτήσεις σχετικά με την ικανοποίησή τους σε 5 διαφορετικές κατηγορίες.

Πρώτη κατηγορία, ήταν η ικανοποίηση από το εργασιακό περιβάλλον, είτε αυτή σχετίζεται με τις προσωπικές συνθήκες εργασίας, είτε με τις απρόσωπες συνθήκες εργασίας.

- Προσωπικές συνθήκες εργασίας

1. Η διαθέσιμη τεχνογνωσία.
2. Οι ευκαιρίες κατάρτισης που προσφέρονται στο πανεπιστήμιο.
3. Συνολική υποστήριξη από το πανεπιστήμιο για την έρευνα.
4. Ευκαιρίες παρουσίασης αποτελεσμάτων της έρευνας στο τμήμα.
5. Ένταξη σε ερευνητική ομάδα/τμήμα.
6. Υποδομές πανεπιστημίου όπως για παράδειγμα εργαστήρια.

- Απρόσωπες συνθήκες εργασίας

1. Διαθέσιμος χώρος στο γραφείο.
2. Εισόδημα.
3. Η δυνατότητα άδειας εργασίας.
4. Δυνατότητα διαθέσιμης χρηματοδότησης για συμμετοχή σε συνέδρια ή έρευνες.

Ως δεύτερη κατηγορία, αναλύθηκε η ικανοποίηση σχετικά με τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια, δηλαδή ως προς τον υποστηρικτικό ρόλο αλλά και ως προς την ελευθερία που παρέχει στους/στις υποψήφιους/ες διδάκτορες.

Τρίτη κατηγορία, ήταν τα εμπόδια που συναντούν οι φοιτητές/τριες κατά την διάρκεια της έρευνας τους, είτε σε προσωπικό επίπεδο, είτε στο επίπεδο της έρευνας. Ως προσωπικά εμπόδια, συμπεριελήφθησαν ενδεικτικά η αμφιβολία για τις ικανότητές του/της, η ανισορροπία στον συνδυασμό εργασίας και προσωπικής ζωής, οι μη επαρκείς φιλοδοξίες για την ολοκλήρωση και επίτευξη του διδακτορικού προγράμματος και το ενδιαφέρον για το ερευνητικό θέμα που έχει επιλεχθεί. Αντίθετα, τα εμπόδια σε επίπεδο έρευνας ήταν η έλλειψη ενθάρρυνσης, η έλλειψη καθοδήγησης και τέλος τα αποτυχημένα αποτελέσματα κατά την διάρκεια της έρευνας.

Το τέταρτο κριτήριο ικανοποίησης ήταν σχετικό με το βαθμό στον οποίο οι υποψήφιοι/ες αισθάνονται ότι βρίσκονται στο σωστό δρόμο σχετικά με την έρευνα τους. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε μια κλίμακα Linkert πέντε σημείων, με επιλογές που κυμαίνονται από «καθόλου στον σωστό δρόμο» έως «απόλυτα στον σωστό δρόμο».

Ως τελευταίο ερώτημα για την μέτρηση της ικανοποίησης, χρησιμοποιήθηκε κλίμακα από το 0 έως το 10 σε ερώτηση για τον βαθμό στον οποίο εκτιμούν οι υποψήφιοι/ες ότι θα μπορέσουν να ολοκληρώσουν επιτυχώς τις σπουδές τους.

Ύστερα από τις πέντε προαναφερθείσες κατηγορίες, έγινε διαχωρισμός όλων των ερωτήσεων σε διαστάσεις (dimensions) προκειμένου να ομαδοποιηθούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την ικανοποίηση των διδακτορικών φοιτητών στο VUB. Η πρώτη διάσταση, ήταν η ενδογενής διάσταση (intrinsic dimension) η οποία αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι φοιτητές/τριες εκτιμούν τις ικανότητές τους και έχουν την δυνατότητα να αντιμετωπίζουν τυχόν εμπόδια κατά την διάρκεια της διδακτορικής τους διατριβής. Η δεύτερη διάσταση ήταν η εξωτερική διάσταση (external dimension), η οποία αναφέρεται σε εξωτερικούς παράγοντες που επηρεάζουν την διδακτορική εμπειρία, όπως για παράδειγμα τις εργασιακές συνθήκες αλλά και την σχέση και την υποστήριξη που λαμβάνουν από τον/την επιβλέποντα/ουσα. Τελευταία διάσταση ήταν η πρόοδος (progress dimension), η οποία υποδηλώνει την πεποίθηση τους για το αν θα ολοκληρώσουν επιτυχώς το διδακτορικό τους.

Με την δημιουργία των τριών αυτών διαστάσεων, οι διδακτορικοί φοιτητές/τριες ταξινομήθηκαν σε τέσσερις ομάδες (clusters), ανάλογα με τις απαντήσεις που έδωσαν στο ερωτηματολόγιο.

Στο Cluster 1 στο οποίο άνηκε το 41,6% των συμμετεχόντων, δηλαδή ταξινομήθηκαν τα άτομα τα οποία δεν ήταν ούτε δυσαρεστημένα ούτε απολύτως ικανοποιημένα από τη διδακτορική τους εμπειρία, ενώ δήλωσαν ότι βρίσκονται στον σωστό δρόμο για την ολοκλήρωση των σπουδών τους. Στο Cluster 2, στο οποίο βρέθηκε το 20,5% των ατόμων που δήλωσαν ικανοποιημένα από τις συνθήκες εργασίας και την υποστήριξη και την ελευθερία που λαμβάνουν από τον/την επιβλέποντα/ουσα, όμως με αρκετά προσωπικά και ερευνητικά εμπόδια. Ταυτόχρονα, η εκτίμησή τους για την ολοκλήρωση του διδακτορικού ήταν χαμηλότερη σε σχέση με το Cluster 1. Στο Cluster 3 με αναλογία 19,9%, ταξινομήθηκαν τα άτομα που αντιμετωπίζουν τα περισσότερα εμπόδια κατά την διδακτορική τους εμπειρία και είναι δυσαρεστημένα τόσο από τις συνθήκες εργασίας (προσωπικές και απρόσωπες), όσο και από την σχέση τους με τον/την επιβλέποντα/ουσα. Ακόμα, δήλωσαν ότι δεν ένιωθαν ότι βρίσκονται στον σωστό δρόμο για την ολοκλήρωση του διδακτορικού τους. Τέλος το Cluster 4 περιλάμβανε τα άτομα (18.0%) που ήταν απολύτως ικανοποιημένα από όλες τις ερωτήσεις κριτηρίων και διαθέτουν τις μεγαλύτερες πιθανότητες επίτευξης του διδακτορικού τους.

Συμπερασματικά, σύμφωνα με την ανάλυση που έγινε από το VUB, παρατηρήθηκε ότι η εμπειρία των υποψηφίων διδακτόρων επηρεάζεται περισσότερο από τους παρακάτω τομείς. Πρώτον, από την σχέση με τον/την επιβλέποντα καθηγητή/τρια (υποστήριξη και ελευθερία). Δεύτερον, από τις προσωπικές συνθήκες εργασίας και κυρίως από την ισορροπία που δημιουργείται με την εργασία και την προσωπική ζωή. Τρίτον, τις προσωπικές δυσκολίες όπως για παράδειγμα το άγχος και η αυτοπεποίθηση αλλά και τα ερευνητικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν κατά την διάρκεια της διατριβής τους, που μειώνουν τα επίπεδα ικανοποίησης σημαντικά και τις πιθανότητες ολοκλήρωσης τους διδακτορικού τους.

2.3.2. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΟΥΤΡΕΧΤΗΣ (Utrecht University)

Αντίστοιχη έρευνα πραγματοποιήθηκε και στο Πανεπιστήμιο της Ουτρέχτης το έτος 2023 (Utrecht University, 2024) από το Graduate School Of Life Sciences (GSLs) και είχε ως στόχο να καταγράψει αναλυτικά την εμπειρία των διδακτορικών φοιτητών/τριών κατά την διάρκεια των σπουδών τους. Ο συγκεκριμένος στόχος επιτεύχθηκε μέσω ερωτηματολογίου που διανεμήθηκε και απαντήθηκε ηλεκτρονικά από περίπου 450 φοιτητές/τριες. Το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε ερωτήσεις από 7 διαφορετικά κριτήρια. Η πρώτη κατηγορία κριτηρίων ήταν σχετική με την επίβλεψη, αναφορικά με την ποιότητα και την συχνότητα συναντήσεων με άλλα μέλη αλλά και τον/την επιβλέποντα/ουσα. Η δεύτερη κατηγορία, ήταν συνδεδεμένη με την εμπειρία της διδασκαλίας. Η τρίτη κατηγορία, αναφερόταν στο εργασιακό περιβάλλον και τον προγραμματισμό του διδακτορικού, με υπο-ερωτήματα σχετικά με την ισορροπία εργασίας και προσωπικής ζωής, τήρηση ωραρίου εργασίας κ.λπ. Η ψυχική ευημερία και υγεία κατά την διάρκεια του διδακτορικού προγράμματος, το αίσθημα ασφάλειας στο εργασιακό περιβάλλον και το αίσθημα ένταξης στην πανεπιστημιακή κοινότητα αποτέλεσαν και αυτά ερωτήσεις κριτηρίων για την διαμόρφωση της διδακτορικής εμπειρίας.

Αξιοσημείωτα είναι τα αποτελέσματα της έρευνας, καθώς παρατηρήθηκε πως μεγάλο ποσοστό της τάξεως του 63% βιώνουν ψυχολογική εξάντληση και το 11% βιώνει υψηλά επίπεδα στρες, γεγονός που μειώνει σημαντικά την ικανοποίηση της διδακτορικής τους εμπειρίας. Εξίσου σημαντική πληροφορία, είναι ότι περισσότερο από το μισό ποσοστό που απάντησε το ερωτηματολόγιο εξέφρασε παράπονα για το φόρτο εργασίας, ο οποίος δεν επιτρέπει να υπάρχει η κατάλληλη ισορροπία μεταξύ εργασίας και προσωπικής ζωής. Τέλος, μεγάλο ποσοστό (36%) ανέφερε ότι παρατηρεί μηνιαία περιστατικά ανάρμοστης συμπεριφοράς.

Από την άλλη πλευρά, παρατηρήθηκαν και θετικά συμπεράσματα μέσω της έρευνας. Αρκετά μεγάλο ποσοστό (75%) δήλωσε ικανοποιημένο από την σχέση του με τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια ενώ το 84% των φοιτητών δήλωσε ότι αισθάνεται ευπρόσδεκτο από την πανεπιστημιακή κοινότητα.

3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

3.1. ΠΟΛΥΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΝΑΛΥΣΗ MUSA

3.1.1. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΠΟΛΥΚΡΙΤΗΡΙΑΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ MUSA

Η μέθοδος MUSA (MUlticriteria Satisfaction Analysis) που χρησιμοποιείται στην παρούσα εργασία, αποτελεί ένα μοντέλο πολυκριτήριας μεθόδου για την ανάλυση και μέτρηση της ικανοποίησης. Ο κύριος στόχος της, είναι η συγκέντρωση απόψεων, του καθενός ατόμου (πελάτη, φοιτητή κ.λπ.) ξεχωριστά, σε μια συλλογική μαθηματική συνάρτηση αξίας, υποθέτοντας ότι η ικανοποίηση του κάθε ατόμου αποτελείται από ένα σύνολο κριτηρίων-μεταβλητών (n) τα οποία ικανοποιούν τις χαρακτηριστικές διαστάσεις της παρεχόμενης υπηρεσίας. Η γενική σύνθεση των κριτηρίων της ικανοποίησης των πελατών είναι η εξής:

Σχήμα 3.1: Σύνθεση Κριτηρίων MUSA

Το σύνολο αυτών των κριτηρίων συμβολίζεται με X_i , όπου X_i μονότονη μεταβλητή, με i τον αριθμό κάποιου συγκεκριμένου κριτηρίου. Οι πληροφορίες για την εφαρμογή της MUSA συλλέγονται και αναλύονται εξαρχής από ένα ερωτηματολόγιο, όπου ο πελάτης απαντά και αξιολογεί την συγκεκριμένη υπηρεσία. Η αξιολόγηση αυτή πραγματοποιείται εκφράζοντας την ικανοποίησή τους και την κρίση τους για το κάθε κριτήριο ξεχωριστά αλλά και την συνολική τους ικανοποίηση (Y^*). Για την μέτρηση της ικανοποίησης αυτής, χρησιμοποιείται μια προκαθορισμένη κλίμακα ικανοποίησης, όπως για παράδειγμα παρουσιάζεται παρακάτω:

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

«Παράδειγμα κλίμακας ικανοποίησης»

Συνολικά, η μέθοδος MUSA μέσω της βασικής εξίσωσης της γραμμικής ανάλυσης παλινδρόμησης, αναλύει τις συνολικές (Y^*) αλλά και τις επιμέρους (X_i) συναρτήσεις ικανοποίησης με βάση τις απόψεις και τις κρίσεις των πελατών. Η μέθοδος ακολουθεί τις αρχές της ποιοτικής ανάλυσης παλινδρόμησης (ordinal regression analysis) υπό περιορισμούς, χρησιμοποιώντας τεχνικές γραμμικού προγραμματισμού (Σίσκος, 1985).

Η βασική εξίσωση δίνεται παρακάτω:

$$\begin{cases} Y^* = \sum_{i=1}^n b_i X_i^* \\ \sum_{i=1}^n b_i = 1 \end{cases} \quad (3.1)$$

- b_i : ο συντελεστής του βάρους του i κριτηρίου
- Οι μεταβλητές X_i^* και Y^* ικανοποιούνται στο διάστημα $[0,100]$, όπου $i=1,2,\dots,n$

Όμως, υπάρχουν κάποιοι περιορισμοί κανονικοποίησης και είναι οι εξής:

$$\begin{cases} y^{*1} = 0, y^{*a} = 100 \\ x_i^{*1} = 0, x_i^{*ai} = 100 \text{ για } i = 1, 2, \dots, n \end{cases} \quad (3.2)$$

Μέσω των σχέσεων προτίμησης μοντελοποιούνται οι περιορισμοί μονοτονίας των συναρτήσεων Y^* και X_i^* και έχουμε αναλυτικά:

$$\begin{cases} y^{*m} \leq y^{*m+1} \Leftrightarrow y^m \leq y^{m+1} & \text{για } m = 1, 2, \dots, a-1 \\ x_i^{*k} \leq x_i^{*k+1} \Leftrightarrow x_i^k \leq x_i^{k+1} & \text{για } k = 1, 2, \dots, \alpha_i-1 \end{cases} \quad (3.3)$$

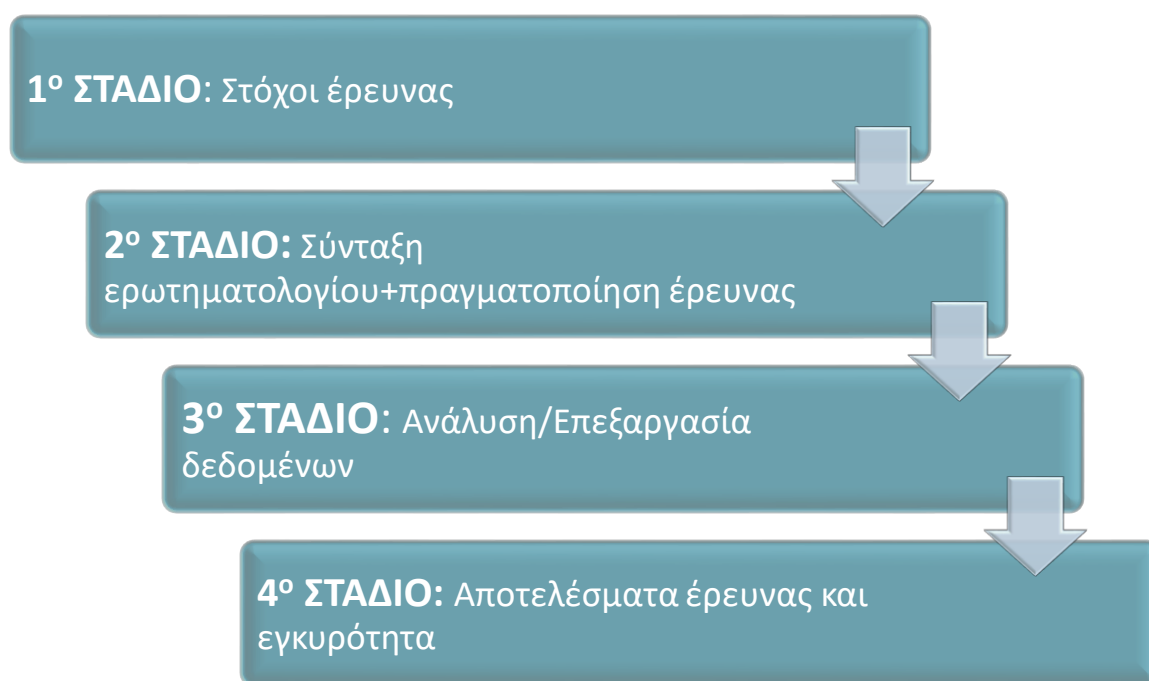
Όπου: \leq δηλώνει μη προτίμηση και το \geq δηλώνει προτίμηση ή ισοδυναμία.

Αναλυτικά στον πίνακα 3.1. παρατίθενται όλες οι μεταβλητές της μεθόδου της MUSA:

Πίνακας 3.1: Μεταβλητές μεθόδου MUSA

ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ MUSA	ΟΡΙΣΜΟΣ
Y	Συνολική ικανοποίηση πελάτη
a	Αριθμός επιπέδων της συνολικής ικανοποίησης
y^m	Το επίπεδο (m) της συνολικής ικανοποίησης, με $m=1,2,\dots,a$
n	Αριθμός κριτηρίων
X_i	Ικανοποίηση πελάτη σε συγκεκριμένο i κριτήριο
α_i	Αριθμός επιπέδων ικανοποίησης συγκεκριμένου κριτηρίου i
x_i^k	Το k επίπεδο ικανοποίησης του i κριτηρίου, με $k=1,2,\dots,$
Y^*	Ολική ικανοποίηση
y^{*m}	Αξία του y^m επιπέδου ικανοποίησης
X_i^*	Συνάρτηση αξιών του X_i
x_i^{*k}	Αξία του x^k επιπέδου ικανοποίησης

Γενικότερα, υπάρχουν 4 βασικά στάδια για την εφαρμογή της μεθόδου MUSA τα οποία συνοψίζονται στο Σχήμα 3.2. Πρώτο στάδιο είναι η προκαταρκτική έρευνα, η οποία αφορά το σαφή καθορισμό των στόχων της εκάστοτε έρευνας. Δεύτερο στάδιο είναι η διεξαγωγή της έρευνας, δηλαδή η δημιουργία και η σύνταξη του ερωτηματολογίου και η συμπλήρωσή του από τους συμμετέχοντες. Στο τρίτο στάδιο, αναλύονται και επεξεργάζονται όλα τα δεδομένα και αποτελέσματα της έρευνας (ανάλυση έρευνας). Τέλος, παρουσιάζονται και αναλύονται τα αποτελέσματα της έρευνας και πραγματοποιείται ανάλυση της εγκυρότητας των αποτελεσμάτων.

Σχήμα 3.2: Στάδια Εφαρμογής μεθόδου MUSA

Όσον αφορά τη μαθηματική ανάπτυξη του μοντέλου MUSA, περιγράφεται και αναπτύσσεται εκτενώς στο βιβλίο των Γρηγορούδη Ε. και Γ. Σίσκου (2005), «Ποιότητα υπηρεσιών και ικανοποίηση πελατών». Επιπλέον η περιγραφή και η ανάπτυξη του μοντέλου παρέχεται και στο επιστημονικό άρθρο: Grigoroudis, E., & Siskos, Y. (2002), «Preference disaggregation for measuring and analysing customer satisfaction: The MUSA method».

3.1.2. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΜΕΘΟΔΟΥ MUSA

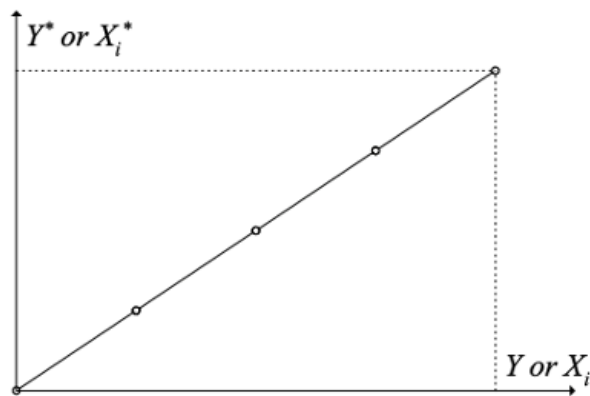
Με την ολοκλήρωση της μεθόδου εξάγονται τα αποτελέσματα ικανοποίησης των πελατών για το εκάστοτε προϊόν ή την υπηρεσία, με τη βοήθεια ενός συνόλου δεικτών και διαγραμμάτων, για την ευκολότερη κατανόηση των αποτελεσμάτων. Το τελικό πόρισμα της ικανοποίησης εξάγεται με την βοήθεια των παρακάτω:

1. Συναρτήσεις ικανοποίησης
2. Βάρη κριτηρίων
3. Μέσοι δείκτες ικανοποίησης, απαιτητικότητας, αποτελεσματικότητας
4. Διαγράμματα δράσης και βελτίωσης

3.1.2.1. ΣΥΝΑΡΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΒΑΡΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ

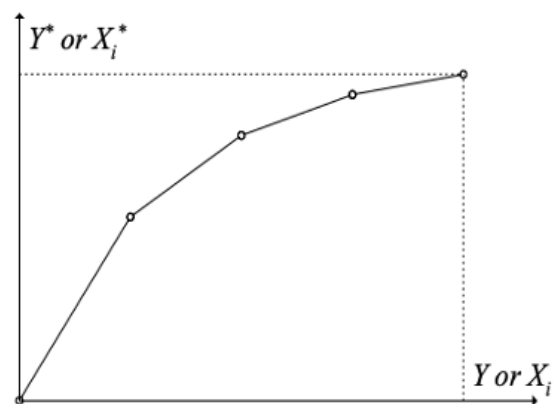
Οι συναρτήσεις αξίας είναι από τα πιο σημαντικά αποτελέσματα της μεθόδου MUSA, καθώς αποδίδουν τη μερική και συνολική ικανοποίηση των πελατών σε κλίμακα [0, 100]. Η μορφή αυτών των συναρτήσεων υποδεικνύει το βαθμό απαιτητικότητας των πελατών και παρακάτω ακολουθούν 3 βασικές ομάδες πελατών με διαφορετικό επίπεδο απαιτητικότητας.

- Ουδέτεροι πελάτες: Η συνάρτηση αξίας έχει γραμμική μορφή. Όσο περισσότερο ικανοποιημένοι είναι οι πελάτες, τόσο πιο υψηλό είναι το ποσοστό εκπλήρωσης των προσδοκιών τους.
- Απαιτητικοί πελάτες: Η συνάρτηση αξίας είναι κυρτή. Οι συγκεκριμένοι πελάτες μένουν ικανοποιημένοι μονάχα όταν λάβουν την υψηλότερη δυνατή ποιότητα υπηρεσίας.
- Μη απαιτητικοί πελάτες: Η συνάρτηση ικανοποίησης έχει κοίλη μορφή. Οι πελάτες μένουν ικανοποιημένοι ακόμα και αν ικανοποιείται ένα μικρό ποσοστό των προσδοκιών τους.

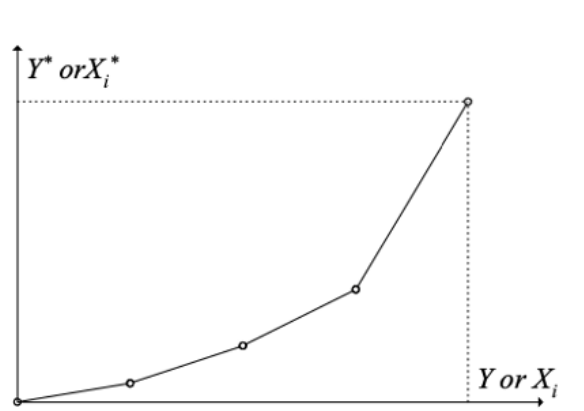
Σχήμα 3.3: Ουδέτεροι Πελάτες.

Πηγή: Tsafarakis, S., Kokotas, T., & Pantounakis, A. (2018).

Σχήμα 3.4: Μη Απαιτητικοί Πελάτες.

Πηγή: Tsafarakis, S., Kokotas, T., & Pantounakis, A. (2018).

Σχήμα 3.5: Απαιτητικοί Πελάτες.

Πηγή: Tsafarakis, S., Kokotas, T., & Pantounakis, A. (2018).

Οι συναρτήσεις της συνολικής (Y^*) και επιμέρους (X_i^*) αξίας αποτελούν προσθετικές και μερικές συναρτήσεις αντίστοιχα και οι ιδιότητες τους καθορίζονται από το πλαίσιο της πολυκριτήριας ανάλυσης αποφάσεων.

Όσον αφορά τα βάρη κριτηρίων, αντιπροσωπεύουν τη σημασία και τη σπουδαιότητα που δίνει το σύνολο των πελατών στις αξίες των διαστάσεων ικανοποίησης που έχουν καθοριστεί. Επιπλέον ικανοποιεί τη συνθήκη:

$$\sum_{i=1}^n b_i = 1 \quad (3.4)$$

3.1.2.2. ΜΕΣΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

1. Μέσοι δείκτες ικανοποίησης: Μέσω των δεικτών ικανοποίησης παρουσιάζεται με εύκολο τρόπο ο βαθμός ικανοποίησης του κάθε πελάτη συνολικά αλλά και για κάθε κριτήριο ξεχωριστά. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα να υλοποιείται ένα σύστημα αξιολόγησης για τις επιδόσεις τους (benchmarking).

Επομένως, οι μέσοι δείκτες ολικής ικανοποίησης (S) αλλά και οι μέσοι δείκτες μερικής ικανοποίησης (S_i) προκύπτουν από τις παρακάτω εξισώσεις:

$$S = \frac{1}{100} \sum_{m=1}^{\alpha} p^m y^{*m} \quad (3.5)$$

$$S_i = \frac{1}{100} \sum_{k=1}^{\alpha_i} p_i^k x_i^{*k} \quad , \text{για } i = 1, 2, \dots, n \quad (3.6)$$

$\Rightarrow p^m$: το ποσοστό πελατών που ανήκουν στο y^m επίπεδο ικανοποίησης

$\Rightarrow p_i^k$: το ποσοστό πελατών που ανήκουν στο x_i^k επίπεδο ικανοποίησης

Επιπλέον, οι δείκτες ικανοποίησης κανονικοποιούνται στο διάστημα $[0\%, 100\%]$, και είναι απαραίτητοι για τη μέτρηση της μερικής και συνολικής ικανοποίησης.

2. Μέσοι δείκτες απαιτητικότητας: Όπως ακριβώς και στους δείκτες ικανοποίησης, έτσι

και οι δείκτες απαιτητικότητας χωρίζονται σε ολικούς και μερικούς. Όμως, οι συγκεκριμένοι δείκτες εκφράζουν το ποσοστό της προσπάθειας που απαιτείται για τη βελτίωση ενός κριτηρίου ικανοποίησης.

Όσο μεγαλύτερος είναι ο δείκτης απαιτητικότητας, τόσο μεγαλύτερη είναι η ανάγκη βελτίωσης της ικανοποίησης.

Αναλυτικά παρουσιάζονται παρακάτω οι σχέσεις για τους ολικούς D_t και τους μερικούς D_{ti} δείκτες απαιτητικότητας, αντιστοίχως:

$$\left\{ \begin{array}{ll} D_t = \frac{\sum_{m=1}^{a-1} \left(\frac{100-(m-1)}{a-1} y_t^{*m} \right)}{100 \sum_{m=1}^{a-1} \frac{m-1}{a-1}} & \text{για } \alpha > 2 \\ D_{ti} = \frac{\sum_{m=1}^{a_i} \frac{100(k-1)}{a_i-1} x_{ti}^{*k}}{100 \sum_{k=1}^{a_i-1} \frac{k-1}{a_i-1}} & \text{για } \alpha > 2 \text{ και } i = 1, 2, \dots, n \end{array} \right. \quad (3.7)$$

Οι συγκεκριμένοι δείκτες ικανοποιούνται στο διάστημα $[-1, 1]$ και ισχύουν οι τρεις παρακάτω περιπτώσεις:

- I. Οι πελάτες εμφανίζουν το μέγιστο βαθμό απαιτητικότητας όταν: $D_t = 1$ ή $D_{ti} = 1$
- II. Οι πελάτες είναι «ουδέτεροι» όταν: $D_t = 0$ ή $D_{ti} = 0$
- III. Οι πελάτες παρουσιάζουν τον ελάχιστο βαθμό απαιτητικότητας όταν: $D_t = -1$
ή $D_{ti} = -1$

3. Μέσοι δείκτες αποτελεσματικότητας: Οι συγκεκριμένοι δείκτες αποτυπώνουν τα περιθώρια βελτίωσης σε κάποιο κριτήριο ικανοποίησης, λαμβάνοντας υπόψιν τη βαρύτητα του κριτηρίου.

$$I_{ti} = b_i(1 - S_{ti}) \quad \text{για } i = 1, 2, \dots, n \quad \text{και } t = 1, 2, \dots, T \quad (3.8)$$

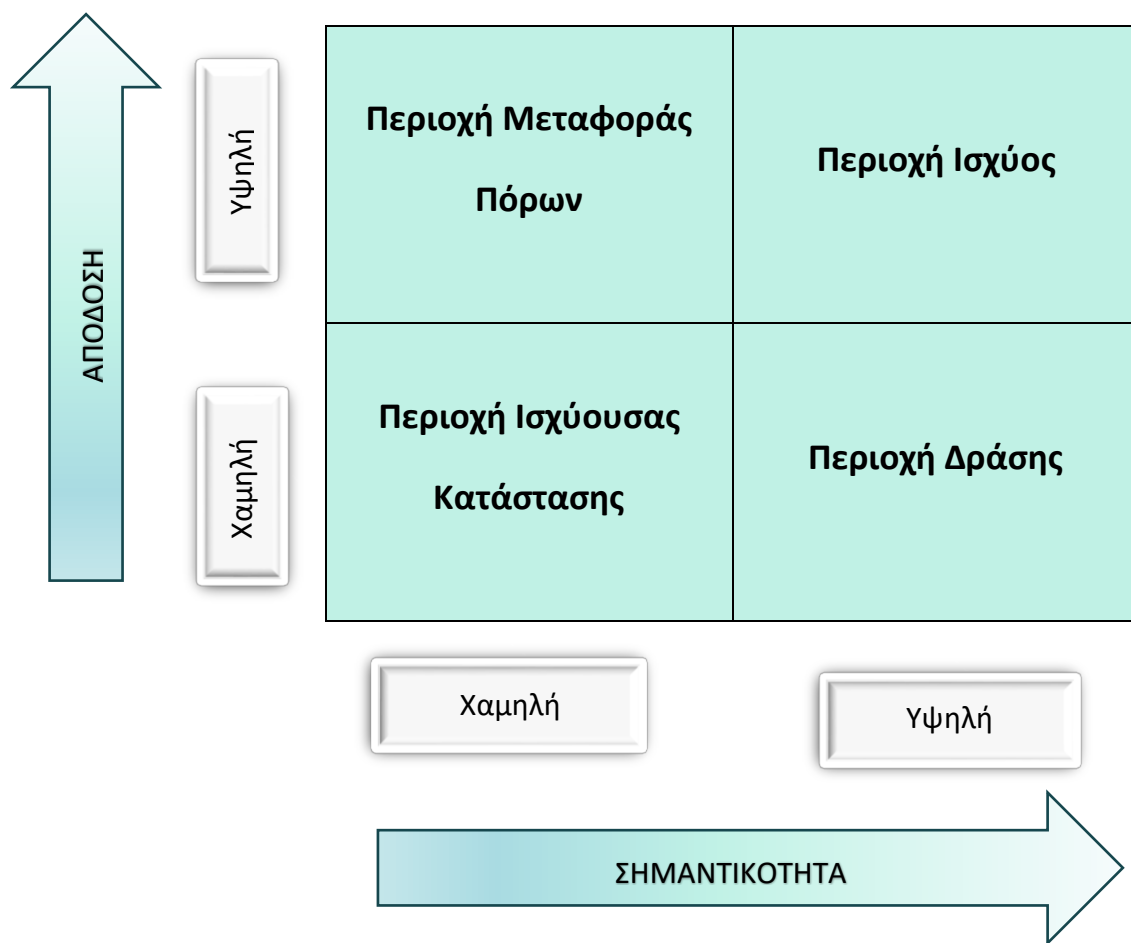
Οι συγκεκριμένοι δείκτες ορίζονται στο διάστημα $[0,1]$ και ισχύει ότι:

$$\begin{cases} I_i = 1 \Leftrightarrow b_i = 1 \wedge S_i = 0 & \text{για } i = 1, 2, \dots, n \\ I_i = 0 \Leftrightarrow b_i = 0 \vee S_i = 1 & \text{για } i = 1, 2, \dots, n \end{cases} \quad (3.9)$$

3.1.2.3. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΡΑΣΗΣ

Τα διαγράμματα δράσης μας βοηθούν να εξάγουμε σημαντικά αποτελέσματα για τα δυνατά και αδύνατα σημεία ικανοποίησης των πελατών, αλλά και για τον εντοπισμό τυχόν βελτιώσεων ορισμένων διαστάσεων ικανοποίησης. Ο υπολογισμός των διαγραμμάτων δράσεων προέρχεται από το συνδυασμό της βαρύτητας των κριτηρίων ικανοποίησης με τους μέσους δείκτες ικανοποίησης. Όλα τα διαγράμματα δράσης χωρίζονται σε τέσσερα τεταρτημόρια ανάλογα με την απόδοση, δηλαδή τους μέσους δείκτες ικανοποίησης και τη σημαντικότητα, δηλαδή τα βάρη των κριτηρίων. Τα τέσσερα τεταρτημόρια παρουσιάζονται στο Σχήμα 3.7 και είναι τα εξής:

1. Περιοχή ισχύουσας κατάστασης: Χαμηλή απόδοση και Χαμηλή σημαντικότητα
2. Περιοχή ισχύος: Υψηλή απόδοση και Υψηλή σημαντικότητα
3. Περιοχή δράσης: Χαμηλή απόδοση και Υψηλή σημαντικότητα
4. Περιοχή μεταφοράς πόρων: Υψηλή απόδοση και Χαμηλή σημαντικότητα

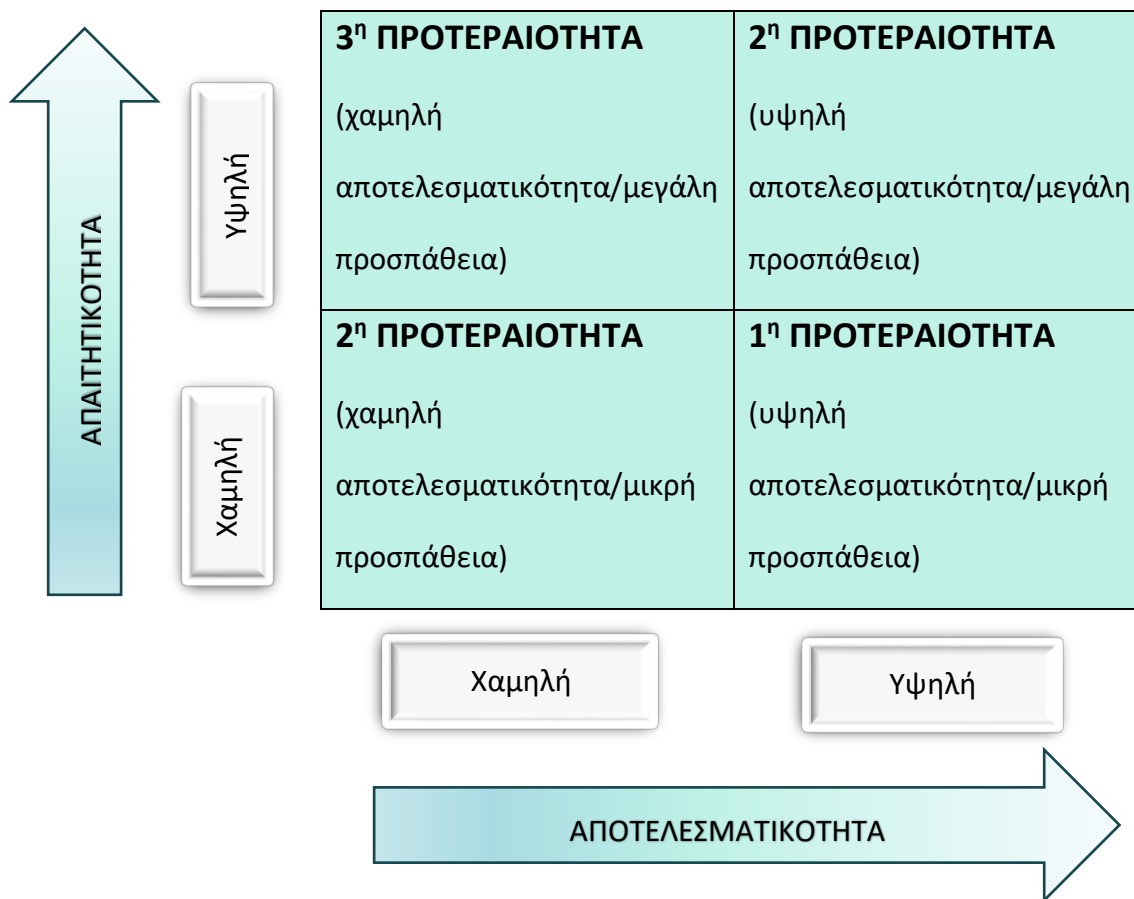
Σχήμα 3.6: Διάγραμμα Δράσης

3.1.2.4. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ

Τα διαγράμματα δράσης που αναφέρθηκαν παραπάνω, ενώ μπορούν να υποδείξουν τις διαστάσεις της ικανοποίησης που χρειάζονται βελτίωση, δεν μπορούν να προβλέψουν τα αποτελέσματα της βελτίωσης αυτής. Γι' αυτό τον λόγο, δημιουργήθηκαν τα διαγράμματα βελτίωσης, συνδυάζοντας το μέσο δείκτη αποτελεσματικότητας με το μέσο δείκτη απαιτητικότητας. Ο μέσος δείκτης απαιτητικότητας προσδιορίζει την προσπάθεια βελτίωσης ενός κριτηρίου, ενώ ο μέσος δείκτης αποτελεσματικότητας, χρησιμοποιείται για να παρουσιαστούν τα αποτελέσματα των ενεργειών βελτίωσης.

Το διάγραμμα βελτίωσης χωρίζεται και αυτό σε τέσσερα τεταρτημόρια, ανάλογα με την αποτελεσματικότητα και απαιτητικότητα του εκάστοτε κριτηρίου ικανοποίησης και με αυτήν τη λογική προσδιορίζονται οι προτεραιότητες βελτίωσης. Πιο συγκεκριμένα:

1. Πρώτη προτεραιότητα: Οι διαστάσεις ικανοποίησης που αποτελούνται από μεγάλη αποτελεσματικότητα, ενώ οι πελάτες δεν εμφανίζονται απαιτητικοί.
2. Δεύτερη προτεραιότητα: Οι διαστάσεις ικανοποίησης που είτε εμφανίζουν μεγάλη αποτελεσματικότητα και μεγάλη απαιτητικότητα, είτε μικρή αποτελεσματικότητα, ενώ οι πελάτες δεν είναι απαιτητικοί.
3. Τρίτη προτεραιότητα: Οι διαστάσεις ικανοποίησης παρουσιάζουν μικρή αποτελεσματικότητα και μεγάλη απαιτητικότητα.

Σχήμα 3.7: Διάγραμμα Βελτίωσης

3.2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ (FACTOR ANALYSIS)

3.2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παραγοντική ανάλυση (factor analysis) είναι μια στατιστική μέθοδος η οποία στοχεύει στον περιορισμό των παρατηρούμενων μεταβλητών σε λιγότερες λανθάνουσες μεταβλητές, οι οποίες έχουν κοινή διακύμανση και ονομάζονται παράγοντες. Η συγκεκριμένη διαδικασία χαρακτηρίζεται και ως διαδικασία μείωσης διαστάσεων, καθώς ο κύριος σκοπός της είναι να αντικαταστήσει έναν μεγάλο αριθμό μεταβλητών σε έναν μικρότερο αριθμό ανεξάρτητων μεταβλητών (παράγοντες).

Υπάρχουν δύο είδη παραγοντικής ανάλυσης. Η πρώτη είναι η Διερευνητική Παραγοντική Ανάλυση (Exploratory Factor Analysis), η οποία στοχεύει στην ανακάλυψη παραγόντων και στη συσχέτιση των μεταβλητών μεταξύ τους. Το δεύτερο είδος παραγοντικής ανάλυσης είναι η Επιβεβαιωτική Παραγοντική Ανάλυση (Confirmatory Factor Analysis), η οποία χρησιμοποιείται για την επιβεβαίωση των προσδιοριστικών μεταβλητών που χρησιμοποιούνται για την μέτρηση συγκεκριμένων παραγόντων.

Η χρήση της παραγοντικής ανάλυσης είναι ευρέως γνωστή και χρησιμοποιείται σε καθημερινή βάση και σε διάφορους τομείς. Η ικανότητα της να απλοποιεί και να ομαδοποιεί κοινές μεταβλητές σε παράγοντες, την καθιστά ιδιαίτερα χρήσιμη σε μελέτες που απαρτίζονται από πολλές μεταβλητές, όπως για παράδειγμα τα ερωτηματολόγια. Τα ερωτηματολόγια μπορεί να απαρτίζονται από ερωτήσεις για την ικανοποίηση ατόμων, τη συμπεριφορά των καταναλωτών ή των εργαζομένων κ.λπ..

3.2.2. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Για να εφαρμοστεί η παραγοντική ανάλυση χρειάζεται αρχικά να τηρούνται ορισμένες προϋποθέσεις όσον αφορά τις μεταβλητές του δείγματος που πρόκειται να τεθούν για ανάλυση. Αρχικά, οι μεταβλητές πρέπει να είναι συνεχείς ή τακτικές, προκειμένου να μπορούν να αξιολογηθούν και να μετρηθούν από τους συμμετέχοντες. Ακόμα, σημαντική προϋπόθεση είναι οι μεταβλητές να παρουσιάζουν επαρκή συσχέτιση μεταξύ τους. Πιο συγκεκριμένα, αυτό

επιτυγχάνεται μέσω του πίνακα συσχετίσεων των ζευγών των μεταβλητών (Correlation Matrix). Οι μεταβλητές πρέπει να παρουσιάζουν βαθμό συσχέτισης r μεγαλύτερο ή ίσο του 0,3. Ακόμα, η καταλληλότητα των μεταβλητών για παραγοντική ανάλυση παρουσιάζεται και από τον δείκτη Kaiser-Meyer-Olkin (KMO), ο οποίος δέχεται τιμές στο διάστημα (0, 1) και μέσω της τιμής του, γίνεται αντιληπτό εάν οι μεταβλητές συσχετίζονται μεταξύ τους, προκειμένου η παραγοντική ανάλυση να είναι ακριβής όσον αφορά τους τελικούς παράγοντες. Οι τιμές μικρότερες του 0,5 δεν θεωρούνται αποδεκτές για τη συνέχιση της παραγοντικής ανάλυσης, ενώ εάν ο δείκτης κυμαίνεται γύρω της τιμής του 0,8 τότε η τιμή αυτή θεωρείται αρκετή για τη συνέχιση της μεθόδου. Ακόμα, ακολουθεί ο δείκτης Measures of Sampling Adequacy (MSA), ο οποίος προσδιορίζει την καταλληλότητα της κάθε μεταβλητής ξεχωριστά, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί στη μέθοδο. Οι τιμές κάτω του 0,5 δείχνουν ακαταλληλότητα, ενώ οι τιμές που βρίσκονται κοντά στην μονάδα δείχνουν καταλληλότητα για χρήση.

Κατά την συνέχεια της μεθόδου και εφόσον οι παραπάνω τιμές είναι οι πρέπει, δημιουργείται ο πίνακας Communalities, ο οποίος παρουσιάζει το ποσοστό μεταβολής της κάθε μεταβλητής, το οποίο ερμηνεύεται από τους παράγοντες. Ιδανικές και επιθυμητές τιμές θεωρούνται οι τιμές άνω του 0,5. Μέσω του συγκεκριμένου πίνακα γίνεται αντιληπτή η σημαντικότητα και η συμμετοχή της κάθε μεταβλητής στη δημιουργία των τελικών παραγόντων.

Ένα ακόμη δεδομένο που εμφανίζεται μέσω της χρήσης της παραγοντικής ανάλυσης είναι ο πίνακας συνολικής ερμηνευθείσας διακύμανσης, ο οποίος μέσω του % of Variance μας δείχνει το ποσοστό διακύμανσης το οποίο ερμηνεύεται από τον παράγοντα. Με λίγα λόγια, μέσω του συγκεκριμένου πίνακα αποφασίζεται ο αριθμός των τελικών παραγόντων, με την πιο συνηθισμένη επιλογή να είναι οι παράγοντες που δέχονται ιδιοτιμή άνω της μονάδας.

Ιδιαίτερα σημαντικό και χαρακτηριστικό γράφημα που δημιουργείται μέσω της χρήσης της παραγοντικής ανάλυσης είναι το Scree Plot, το οποίο απαρτίζεται από τις ιδιοτιμές και τους παράγοντες. Το συγκεκριμένο γράφημα ακολουθεί τη λογική του πίνακα συνολικής ερμηνευθείσας διακύμανσης και βοηθάει να αντιληφθούμε τον τελικό αριθμό των παραγόντων που θα αναλυθούν. Στο συγκεκριμένο γράφημα, αναζητούμε το λεγόμενο “elbow point” το οποίο ορίζει το διαχωρισμό των σημαντικών και μη σημαντικών παραγόντων και επιτυγχάνεται μέσω του ποσοστού διακύμανσης που παρουσιάζουν οι παράγοντες.

Τέλος, ο πιο σημαντικός πίνακας της μεθόδου είναι ο Rotated Component Matrix, ο οποίος βοηθάει τελικώς να ομαδοποιηθούν οι μεταβλητές σε παράγοντες και να εξαχθούν σημαντικά αποτελέσματα. Η κάθε μεταβλητή δέχεται μια τιμή φόρτισης σε κάθε παράγοντα και η μεγαλύτερη τιμή φόρτισης σημαίνει και αντιστοίχιση στον συγκεκριμένο παράγοντα. Αφού ολοκληρωθεί η διαδικασία, ομαδοποιούνται οι μεταβλητές σε παράγοντες και δέχονται και την ανάλογη τελική ονομασία ανάλογα με τις φορτίσεις μεταβλητών που δέχτηκε ο κάθε παράγοντας.

4. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε μέτρηση ικανοποίησης των υποψήφιων διδασκόντων στα Ελληνικά Πανεπιστήμια, προκειμένου να γίνει διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν την διδακτορική τους εμπειρία, είτε θετικά, είτε αρνητικά. Η μελέτη αυτή είναι εμπνευσμένη από Πανεπιστήμια του εξωτερικού. Η υπάρχουσα βιβλιογραφία είναι εστιασμένη κυρίως στα διεθνή Πανεπιστήμια και δεν έχει υπάρξει αντίστοιχη ερευνητική μελέτη για τα ελληνικά Πανεπιστήμια.

Η παρούσα μελέτη έχει ως κύριο σκοπό τη μέτρηση της συνολικής ικανοποίησης των υποψήφιων διδασκόντων, αλλά και τη μέτρηση των επιμέρους κριτηρίων ικανοποίησης που επηρεάζουν εμφανώς την εμπειρία των ίδιων. Επιπλέον, πραγματοποιείται μελέτη για τη βαρύτητα των κριτηρίων, προκειμένου να εντοπιστούν οι συγκεκριμένες κατηγορίες ή κριτήρια που χρειάζονται άμεση βελτίωση για την αναβάθμιση της ικανοποίησης των φοιτητών.

Πιο συγκεκριμένα, δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο αποτέλεσε και το κύριο εργαλείο άντλησης δεδομένων της συγκεκριμένης έρευνας. Το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε μέσω ηλεκτρονικής μορφής, διασφαλίζοντας την ανωνυμία των απαντήσεων αλλά και την εθελοντική συμμετοχή των φοιτητών. Η σύνταξη του ερωτηματολογίου ακολούθησε τις βασικές αρχές, σύμφωνα με τους Flower, 1993, Γρηγορούδης και Σίσκος, 2000. Οι αρχές αυτές αναφέρουν πως το ερωτηματολόγιο πρέπει να είναι απλό και κατανοητό για τους συμμετέχοντες. Δεύτερον, οι ερωτήσεις πρέπει να είναι συγκεκριμένες, προκειμένου να ελαχιστοποιείται η πιθανότητα δημιουργίας σύγχυσης και τέλος να διασφαλίζεται η εγκυρότητα της συλλεγόμενης πληροφορίας.

4.2. ΔΟΜΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Το ερωτηματολόγιο που διανεμήθηκε περιλάμβανε 4 συγκεκριμένες ενότητες. Η πρώτη ενότητα, ήταν η εισαγωγή του ερωτηματολογίου, στην οποία έγινε περιληπτικά αναφορά του σκοπού της συγκεκριμένης μελέτης. Η δεύτερη ενότητα αποτελείτο από ερωτήσεις δημογραφικού χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις σχετικά με το φύλο, την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση στην οποία βρίσκονται (αν είναι παντρεμένοι και αν έχουν παιδιά), το επίπεδο εκπαίδευσης πριν την έναρξη του διδακτορικού τους, την επαγγελματική τους κατάσταση, τον τομέα της διατριβής τους και το όνομα του Πανεπιστημίου που εκπονούν το διδακτορικό τους. Ακόμα, έγινε μελέτη σχετικά με το στάδιο στο οποίο βρίσκονται οι σπουδές τους και την συχνότητα που βρίσκονται στο Πανεπιστήμιο. Τέλος, ερωτήθηκαν για το αν είναι ικανοποιητική η αμοιβή τους, εφόσον λαμβάνουν. Όλες οι ερωτήσεις που αναφέρθηκαν ήταν κλειστού τύπου, εκτός από την ερώτηση του ονόματος του Πανεπιστημίου που εκπονούν το διδακτορικό τους, στην οποία το όνομα του Ιδρύματος έπρεπε να συμπληρωθεί ολογράφως.

Στην επομένη ενότητα, οι φοιτητές/τριες απάντησαν σε 15 ερωτήσεις σχετικά με τα κίνητρα που τους ώθησαν να συμμετέχουν σε σπουδές διδακτορικού επιπέδου, αλλά και 15 ερωτήσεις ίδιου χαρακτήρα σχετικά με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κατά την διάρκεια εκπόνησης του διδακτορικού. Οι ερωτήσεις ήταν τύπου Likert με κλίμακα από 1 έως 5 («Δεν συμφωνώ καθόλου» έως «Συμφωνώ απόλυτα»).

Τέταρτη ενότητα ήταν οι ερωτήσεις ικανοποίησης. Οι ερωτήσεις αυτές χωρίστηκαν σε τέσσερα κριτήρια ικανοποίησης, αλλά και σε επιμέρους υπο-κριτήρια. Οι ερωτήσεις κριτηρίων, αποτελούνταν από: την ικανοποίηση της υποστήριξης από τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια, την ικανοποίηση από την υποστήριξη από άλλους/ες διδακτορικούς φοιτητές/τριες ή ερευνητές/τριες, την ικανοποίηση από την εκπλήρωση στόχων για προσωπική ανάπτυξη και, τέλος, την ικανοποίηση της ψυχολογικής ευημερίας τους κατά την διάρκεια εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής.

Μετά από την απάντηση όλων των κριτηρίων, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε μια τελευταία ερώτηση ολικής ικανοποίησης από την εμπειρία εκπόνησης του διδακτορικού τους.

Όλες οι ερωτήσεις κριτηρίων και υπο-κριτηρίων, αλλά και η ερώτηση ολικής ικανοποίησης, απαντήθηκαν μέσω λεκτικής κλίμακας πέντε βαθμίδων, όπως αναφέρεται παρακάτω:

- Καθόλου ικανοποιημένος/η
- Λίγο ικανοποιημένος/η
- Ικανοποιημένος/η
- Πολύ Ικανοποιημένος/η
- Πάρα Πολύ Ικανοποιημένος/η

Αναλυτικά το ερωτηματολόγιο παρατίθεται στο Παράρτημα της διπλωματικής εργασίας.

4.3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ

Τα κριτήρια ικανοποίησης που αναφέρθηκαν παραπάνω, συμβάλλουν σημαντικά στην ανάδειξη των παραμέτρων που έχουν θετικό ή αρνητικό αντίκτυπο στην εμπειρία των φοιτητών/τριών. Ακόμα, με το διαχωρισμό της ικανοποίησης σε κριτήρια μπορούν να εξαχθούν σημαντικά συμπεράσματα για το βάρος που δίνει ο/η εκάστοτε διδακτορικός/ή φοιτητής/τρια στο συγκεκριμένο κριτήριο, και την επιρροή του κριτηρίου στην ακαδημαϊκή εμπειρία. Αναλυτικά τα κριτήρια και τα υπο-κριτήρια που απαντήθηκαν από τους συμμετέχοντες είναι τα εξής:

1. Ακαδημαϊκή υποστήριξη από τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια:

Στο συγκεκριμένο κριτήριο αναλύεται η ικανοποίηση από την καθοδήγηση που λαμβάνει ο/η υποψήφιος/α, τη συχνότητα συναντήσεων και την επικοινωνία που έχει με τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια.

2. Ακαδημαϊκή υποστήριξη από άλλους διδακτορικούς φοιτητές ή ερευνητές:

Γίνεται ανάλυση της ικανοποίησης όσον αφορά την συνεργασία, τις συμβουλές και τη βοήθεια που παρέχουν άλλοι συνάδελφοι προς τον ίδιο/ίδια.

3. Ικανοποίηση από την εκπλήρωση στόχων για προσωπική ανάπτυξη:

Στο συγκεκριμένο κριτήριο, δεν περιλαμβάνονται υπο-κριτήρια αλλά μια συνολική ερώτηση ικανοποίησης για την εκπλήρωση στόχων για προσωπική ανάπτυξη.

4. Ψυχολογική Ευημερία:

Είναι το κριτήριο με τις περισσότερες ερωτήσεις υπο-κριτηρίων. Γίνονται ερωτήσεις για την ικανοποίηση που νιώθει ο/η φοιτητής/τρια κατά την διάρκεια του διδακτορικού, την ικανοποίηση για τη διαχείριση άγχους, την ισορροπία μεταξύ εργασίας και προσωπικής ζωής και, τέλος, για την αυτοπεποίθηση που έχει αναπτύξει κατά τη διάρκεια της διδακτορικής διατριβής, προκειμένου να μπορεί να ανταπεξέρχεται στις δυσκολίες που προκύπτουν.

Όλα τα κριτήρια περιλαμβάνουν και μια συνολική ξεχωριστή ερώτηση ικανοποίησης, προκειμένου να δημιουργηθεί μία ολική διάσταση ικανοποίησης του κάθε κριτηρίου. Όλα τα κριτήρια και τα υπο-κριτήρια αξιολογήθηκαν με βάση κλίμακα Likert, με πέντε βαθμίδες. Οι συμμετέχοντες του ερωτηματολογίου, κλήθηκαν να απαντήσουν σε όλες τις ερωτήσεις ικανοποίησης που αναφέρθηκαν, χωρίς να παραλείψουν καμία από αυτές, προκειμένου να εξαχθούν σωστά και ακριβή αποτελέσματα.

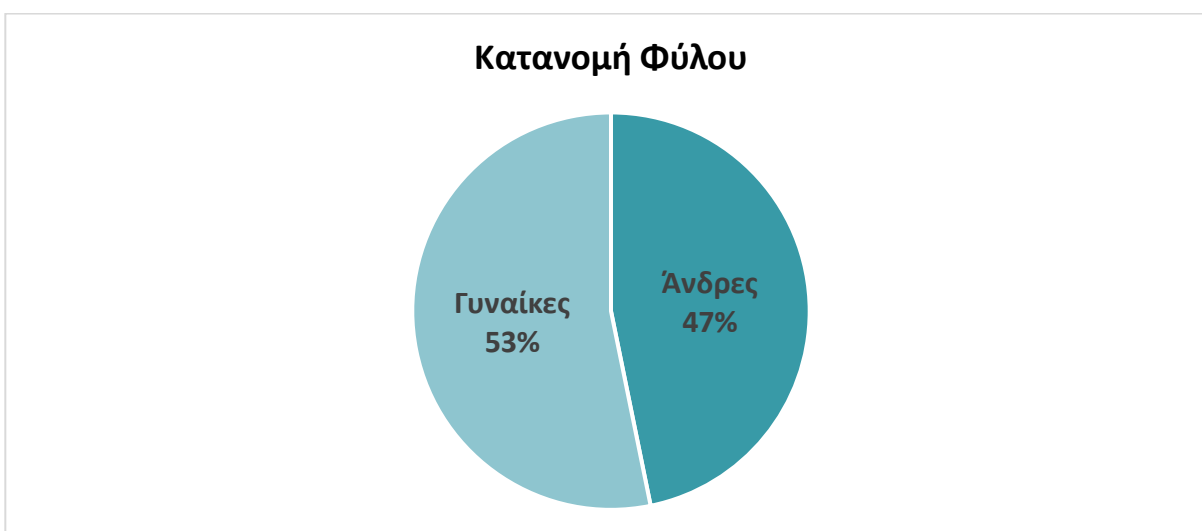
5. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

5.1 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Στην παρούσα ενότητα γίνεται ανάλυση των δημογραφικών αποτελεσμάτων, που προέκυψαν από το ερωτηματολόγιο της έρευνας. Η έρευνα διήρκησε από τις 20 Οκτωβρίου 2024 μέχρι τα μέσα Μαρτίου 2025, ώσπου να υπάρξει ένας ικανοποιητικός αριθμός συμμετοχών για την εξαγωγή των αποτελεσμάτων. Αξίζει να σημειωθεί πως όλες οι απαντήσεις ήταν έγκυρες, επομένως λήφθηκαν υπόψιν όλα τα ερωτηματολόγια που απαντήθηκαν. Στην έρευνα συμμετείχαν 154 υποψήφιοι/ες διδάκτορες εκ των οποίων το 53,2% ήταν γυναίκες και το υπόλοιπο 46,8% άντρες. Παρατίθενται ο Πίνακας 5.1. και το Σχήμα 5.1. για την κατανομή του φύλου.

Πίνακας 5.1: Αναλογία Ανδρών-Γυναικών έρευνας

Φύλο	Αριθμός Συμμετεχόντων	Ποσοστό (%)
Άνδρας	72	46,8%
Γυναίκα	82	53,2%
Σύνολο	154	100%

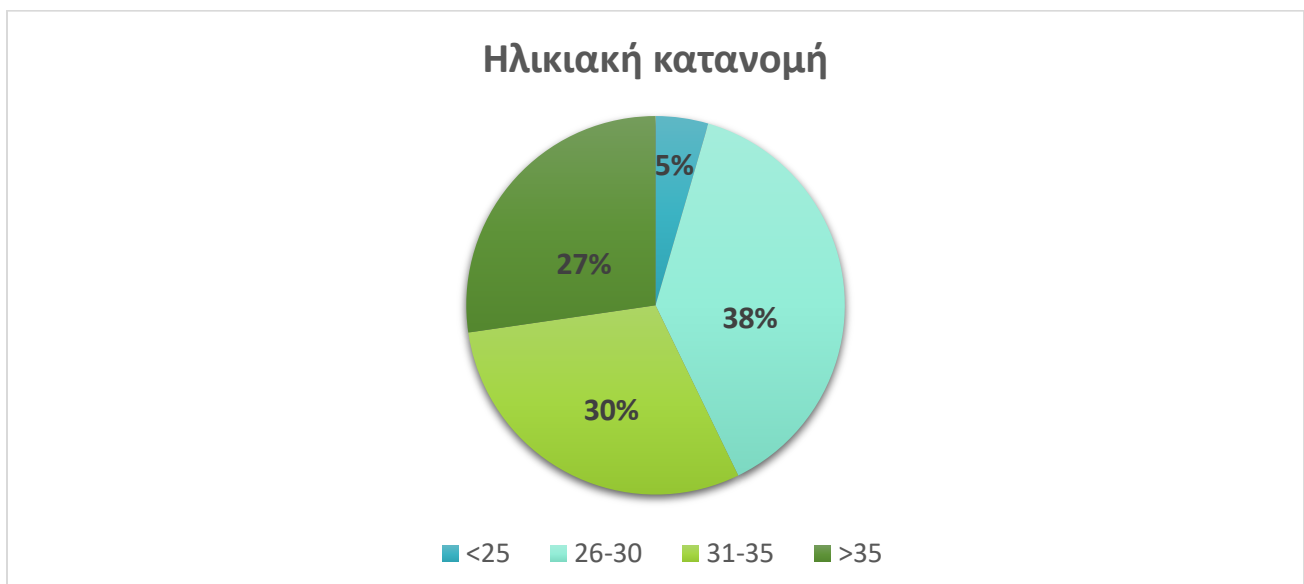

Σχήμα 5.1: Αναλογία Ανδρών-Γυναικών

Στην συνέχεια, έγινε ανάλυση σχετικά με την ηλικιακή κατανομή των συμμετεχόντων. Οι περισσότερες απαντήσεις (38,3%) ήταν από άτομα μεταξύ των 26 και 30 ετών. Σχετικά μικρή ποσοστιαία απόκλιση είχαν οι κατηγορίες ηλικιών 31 έως 35 ετών και άνω των 35 ετών. Στην ηλικιακή ομάδα 31 έως 35 ετών ανήκαν 46 άτομα (29,9%) και στην ομάδα άνω των 35 ετών 42 άτομα (27,3%). Το μικρότερο ποσοστό συμμετοχής ήταν από άτομα στην κατηγορία κάτω των 25 ετών, με μόνο 7 απαντήσεις που αντιστοιχούν στο 4,5% των συνολικών συμμετοχών. Αξίζει να σημειωθεί ότι το δείγμα των απαντήσεων εξυπηρετεί όλες τις πιθανές ηλικιακές ομάδες. Αναλυτικά ο Πίνακας 5.2 και το αντίστοιχο Σχήμα 5.2. για την ηλικιακή κατανομή.

Πίνακας 5.2: Ηλικιακή κατανομή

Ηλικία	Αριθμός Συμμετεχόντων	Ποσοστό (%)
Κάτω των 25	7	4,5%
26-30	59	38,3%
31-35	46	29,9%
Άνω των 35	42	27,3%
Σύνολο	154	100%

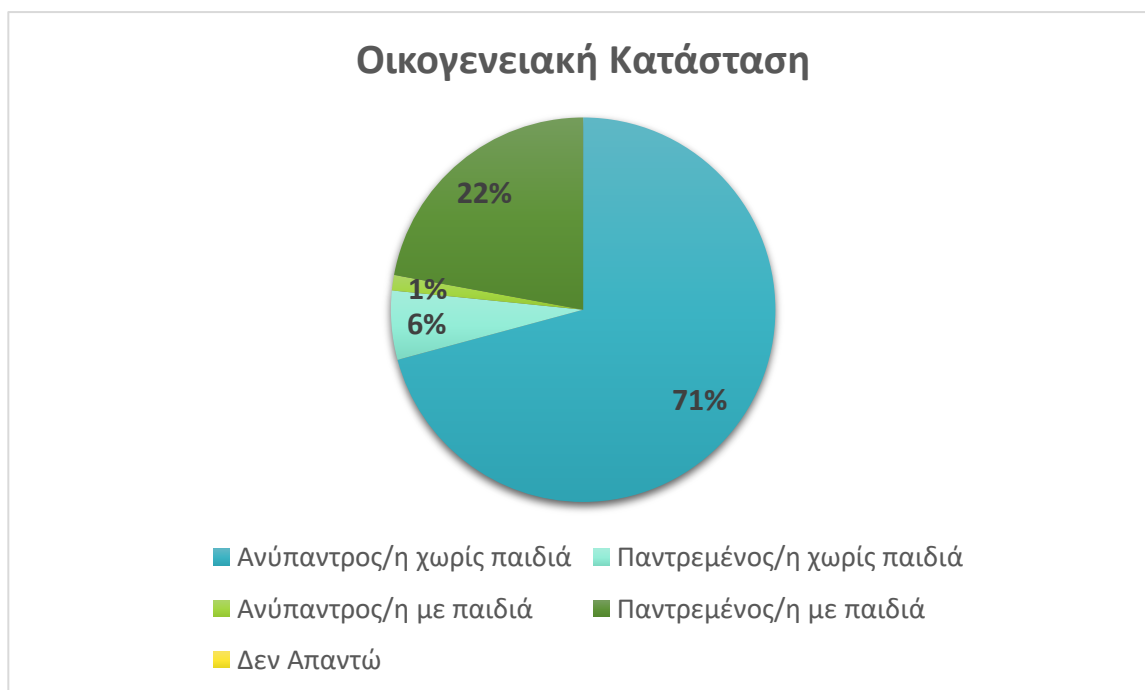

Σχήμα 5.2: Ηλικιακή Κατανομή

Η επόμενη ερώτηση του ερωτηματολογίου ήταν σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο/η εκάστοτε διδακτορικός/η φοιτητής/τρια. Το μεγαλύτερο ποσοστό με μεγάλη διαφορά από τις υπόλοιπες κατηγορίες, ήταν ανύπαντροι χωρίς παιδιά. Το συγκεκριμένο ποσοστό μετρήθηκε στο 70,8%. Το 22,1% απάντησε ότι είναι παντρεμένος/η με παιδιά, ενώ το 5,8% και το 1,3% απάντησε παντρεμένος/η χωρίς παιδιά και ανύπαντρος/η με παιδιά, αντίστοιχα. Παρακάτω στον Πίνακα 5.3 και Σχήμα 5.3 φαίνονται αναλυτικά τα αποτελέσματα.

Πίνακας 5.3: Οικογενειακή Κατάσταση Συμμετεχόντων

Οικογενειακή Κατάσταση	Αριθμός Συμμετεχόντων	Ποσοστό (%)
Ανύπαντρος/η χωρίς παιδιά	109	70,8%
Παντρεμένος/η χωρίς παιδιά	9	5,8%
Ανύπαντρος/η με παιδιά	2	1,3%
Παντρεμένος/η με παιδιά	34	22,1%
Σύνολο	154	100%

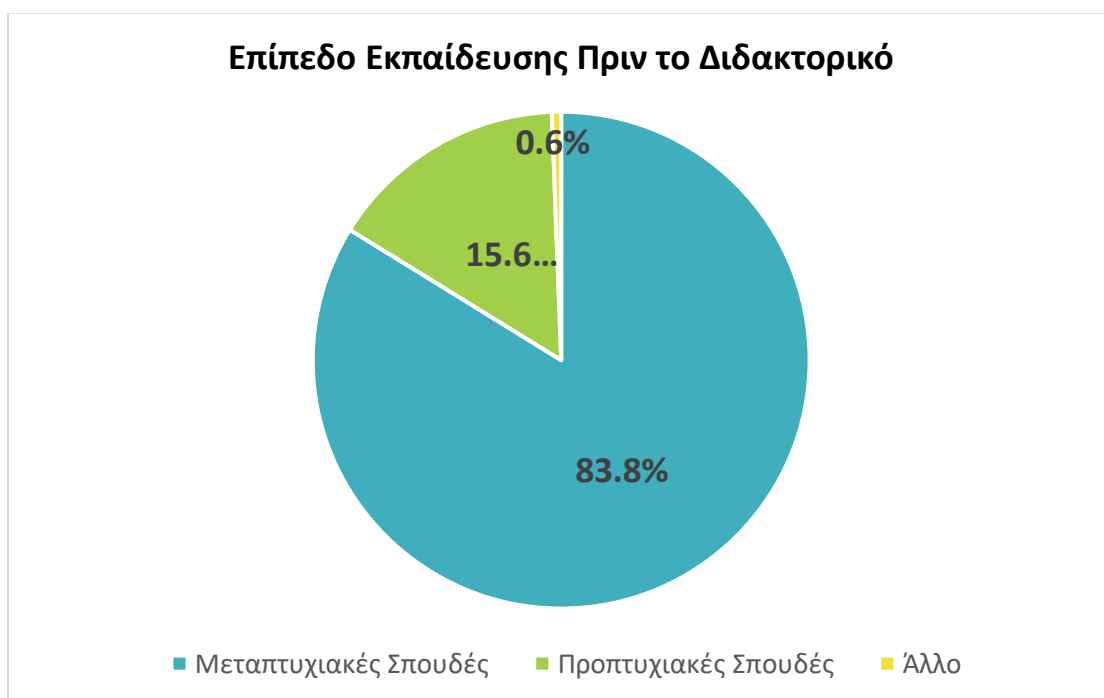
Σχήμα 5.3: Οικογενειακή Κατάσταση Συμμετεχόντων

5.2 ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης πριν την έναρξη του διδακτορικού, οι απαντήσεις που δόθηκαν απείχαν πολύ μεταξύ τους, όσον αφορά τα ποσοστά. Το 83,8% έχει ολοκληρώσει μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών πριν την έναρξη του διδακτορικού, ενώ το 15,6% έχει σπουδάσει σε προπτυχιακό επίπεδο. Μόλις το 0,6%, που αντιστοιχεί σε μια απάντηση, δήλωσε ότι ακολούθησε άλλο πρόγραμμα σπουδών.

Πίνακας 5.4: Επίπεδο Εκπαίδευσης Πριν Την Έναρξη Διδακτορικού

Επίπεδο Εκπαίδευσης	Αριθμός Συμμετεχόντων	Ποσοστό (%)
Μεταπτυχιακές Σπουδές	129	83,8%
Προπτυχιακές Σπουδές	24	15,6%
Άλλο	1	0,6%
Σύνολο	154	100%

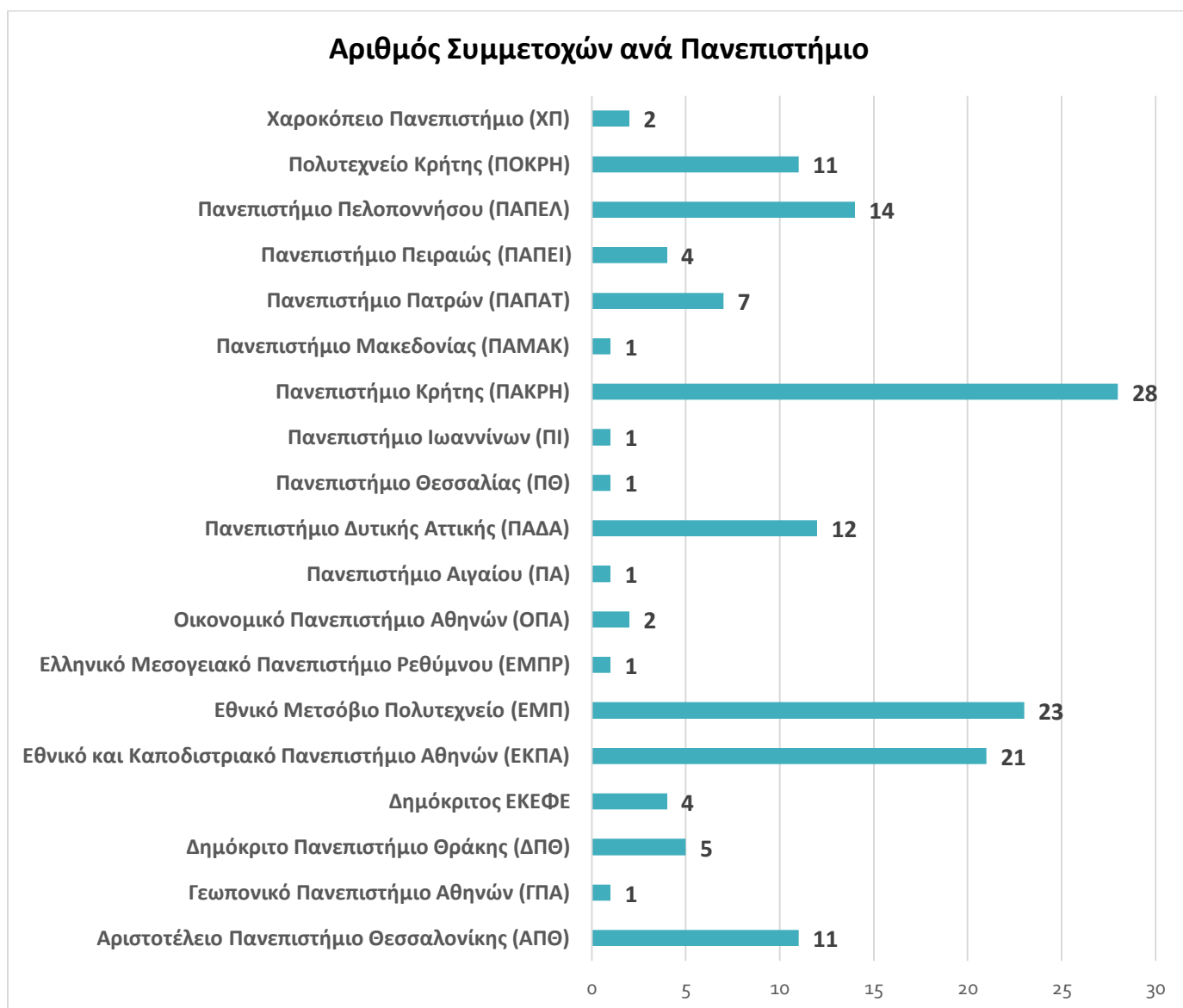
Σχήμα 5.4: Επίπεδο Εκπαίδευσης Πριν Την Έναρξη Διδακτορικού

Η έρευνα κάλυψε 19 διαφορετικά Πανεπιστήμια σε όλη την Ελλάδα. Συγκεκριμένα λήφθηκαν 154 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια, εκ των οποίων τα περισσότερα απαντήθηκαν από άτομα στο Πανεπιστήμιο της Κρήτης, το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, και το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Στο Πανεπιστήμιο Κρήτης ήταν ευκολότερη η πρόσβαση σε υποψήφιους/ες διδάκτορες, καθώς οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις των φοιτητών είναι δημόσια αναρτημένες, επομένως ήταν και ευκολότερη η κοινοποίηση των ερωτηματολογίων σε αρκετούς φοιτητές/τριες. Από την άλλη πλευρά, ο πολύ μεγάλος συνολικός αριθμός των ενεργών διδακτορικών φοιτητών/τριών στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, δικαιολογεί και τις αντίστοιχες πολυάριθμες απαντήσεις από τα Πανεπιστήμια αυτά. Στον παρακάτω πίνακα και σχήμα, παρουσιάζεται αναλυτικά ο αριθμός συμμετοχών ανά Πανεπιστήμιο.

Πίνακας 5.5: Αριθμός Συμμετοχών ανά Πανεπιστήμιο

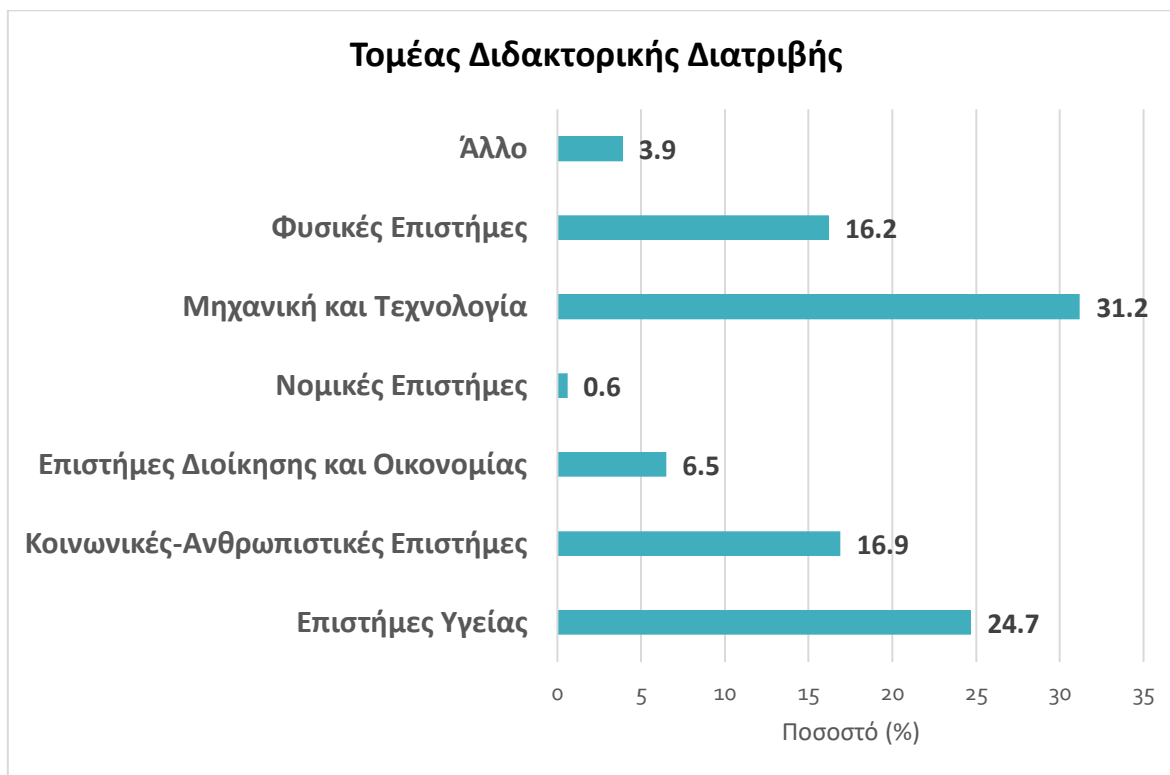
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)	11
Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΓΠΑ)	1
Δημόκριτο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ)	5
Δημόκριτος ΕΚΕΦΕ	4
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ)	21
Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)	23
Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο Ρεθύμνου (ΕΜΠΡ)	1
Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΟΠΑ)	2
Πανεπιστήμιο Αιγαίου (ΠΑ)	1
Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής (ΠΑΔΑ)	12
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (ΠΘ)	1
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (ΠΙ)	1
Πανεπιστήμιο Κρήτης (ΠΑΚΡΗ)	28
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (ΠΑΜΑΚ)	1

Πανεπιστήμιο Πατρών (ΠΑΠΑΤ)	7
Πανεπιστήμιο Πειραιώς (ΠΑΠΕΙ)	4
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου (ΠΑΠΕΛ)	14
Πολυτεχνείο Κρήτης (ΠΟΚΡΗ)	11
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο (ΧΠ)	2
Συνολικά	154

Σχήμα 5.5: Αριθμός Συμμετοχών ανά Πανεπιστήμιο

Κάθε διδακτορική διατριβή που αναπτύσσει ο/η εκάστοτε φοιτητής/τρια πρέπει να εντάσσεται σε έναν συγκεκριμένο τομέα. Οι βασικοί και πιο ευρέως γνωστοί τομείς χωρίζονται σε επιστήμες υγείας, κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες, επιστήμες διοίκησης και οικονομίας, νομικές επιστήμες, μηχανικής τεχνολογίας, και φυσικές επιστήμες. Στο παρακάτω διάγραμμα αναλύονται οι τομείς τους οποίους ακολουθούν τα άτομα που απάντησαν το ερωτηματολόγιο που τους διανεμήθηκε. Επικρατέστερος τομέας χωρίς μεγάλη διαφορά με τους υπόλοιπους τομείς, είναι η μηχανική και τεχνολογία με ποσοστό 31,2%. Ακολουθούν οι επιστήμες υγείας με 24,7%, οι κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες και οι φυσικές επιστήμες με 16,9% και 16,2%, αντίστοιχα. Τέλος, τα χαμηλότερα ποσοστά έχουν οι επιστήμες διοίκησης και οικονομίας με 6,5% και οι νομικές επιστήμες με μόλις 0,6%. Το υπολειπόμενο 3,9% απάντησε ότι εκτελεί την διδακτορική του διατριβή σε κάποιον άλλον τομέα, που δεν υπήρχε σαν επιλογή στο ερωτηματολόγιο.

Σχήμα 5.6: Τομείς Διδακτορικών Διατριβών

Αξίζει να σημειωθεί, πως η διδακτορική ενασχόληση δεν συνεπάγεται πλήρη απασχόληση του/της φοιτητή/τριας εντός του Πανεπιστημίου, καθώς επιτρέπεται στον/στην υποψήφιο/α να εργάζεται παράλληλα και εκτός Πανεπιστημίου. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα, καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό με 39,6% απάντησε πως είναι εργαζόμενος/η πλήρους απασχόλησης εκτός Πανεπιστημίου. Ανάλογο ποσοστό της τάξεως του 38,3% απάντησε πως είναι εργαζόμενοι πλήρους απασχόλησης στο Πανεπιστήμιο λόγω εκπόνησης του διδακτορικού. Λιγότερα άτομα είναι εργαζόμενα μερικής απασχόλησης εκτός Πανεπιστημίου, ενώ το 7,1% των ατόμων απάντησε πως είναι άνεργοι. Μόλις το 5,2% απάντησε πως είναι εργαζόμενοι/ες μερικής απασχόλησης εντός του Πανεπιστημίου λόγω εκπόνησης του διδακτορικού τους. Παρακάτω παρατίθεται ο Πίνακας 5.6 με τον ακριβή αριθμό και τα ποσοστά των διδακτορικών φοιτητών/τριών.

Πίνακας 5.6: Επαγγελματική Κατάσταση Υποψήφιων Διδακτόρων

Επαγγελματική Κατάσταση	Αριθμός Συμμετεχόντων	Ποσοστό (%)
Εργαζόμενος/η πλήρους απασχόλησης εκτός πανεπιστημίου	61	39,6%
Εργαζόμενος/η πλήρους απασχόλησης στο πανεπιστήμιο λόγω εκπόνησης διδακτορικού	59	38,3%
Εργαζόμενος/η μερικής απασχόλησης εκτός πανεπιστημίου	15	9,7%
Άνεργος/η	11	7,1%
Εργαζόμενος/η μερικής απασχόλησης στο πανεπιστήμιο λόγω εκπόνησης διδακτορικού	8	5,2%
Σύνολο	154	100%

Όπως αναφέρθηκε και στα προηγούμενα κεφάλαια και κυρίως σε αντίστοιχες μελέτες από Πανεπιστήμια του εξωτερικού, παρατηρήθηκε πως η αμοιβή κατά την εκπόνηση του διδακτορικού πτυχίου, δημιουργεί αρκετά κίνητρα στους/στις φοιτητές/τριες για την εκπλήρωση των στόχων τους και επηρεάζει σημαντικά την ικανοποίησή τους. Οι συμμετέχοντες την έρευνα απάντησαν σε ερώτηση για το αν λαμβάνουν κάποιο είδος υποτροφίας ή χρηματοδότησης για την εκπόνηση του διδακτορικού τους. Το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε πως δεν λαμβάνει καμία υποτροφία ή χρηματοδότηση για την εκπόνηση του διδακτορικού του/της, με ποσοστό 50,6%. Το 28,6% απάντησε ότι δέχεται κάποια υποτροφία ή χρηματοδότηση με ικανοποιητική αμοιβή ενώ το 20,8% ότι δέχεται, αλλά με χαμηλή αμοιβή. Στον Πίνακα 5.7 και στο Σχήμα 5.7 παρατίθενται αναλυτικά τα αποτελέσματα.

Πίνακας 5.7: Λήψη Υποτροφίας ή Χρηματοδότησης για εκπόνηση ΔΔ

Υποτροφία ή Χρηματοδότηση	Αριθμός Συμμετεχόντων	Ποσοστό (%)
Όχι	78	50,6%
Ναι, με ικανοποιητική αμοιβή	44	28,6%
Ναι, με χαμηλή αμοιβή	32	20,8%
Σύνολο	154	100%

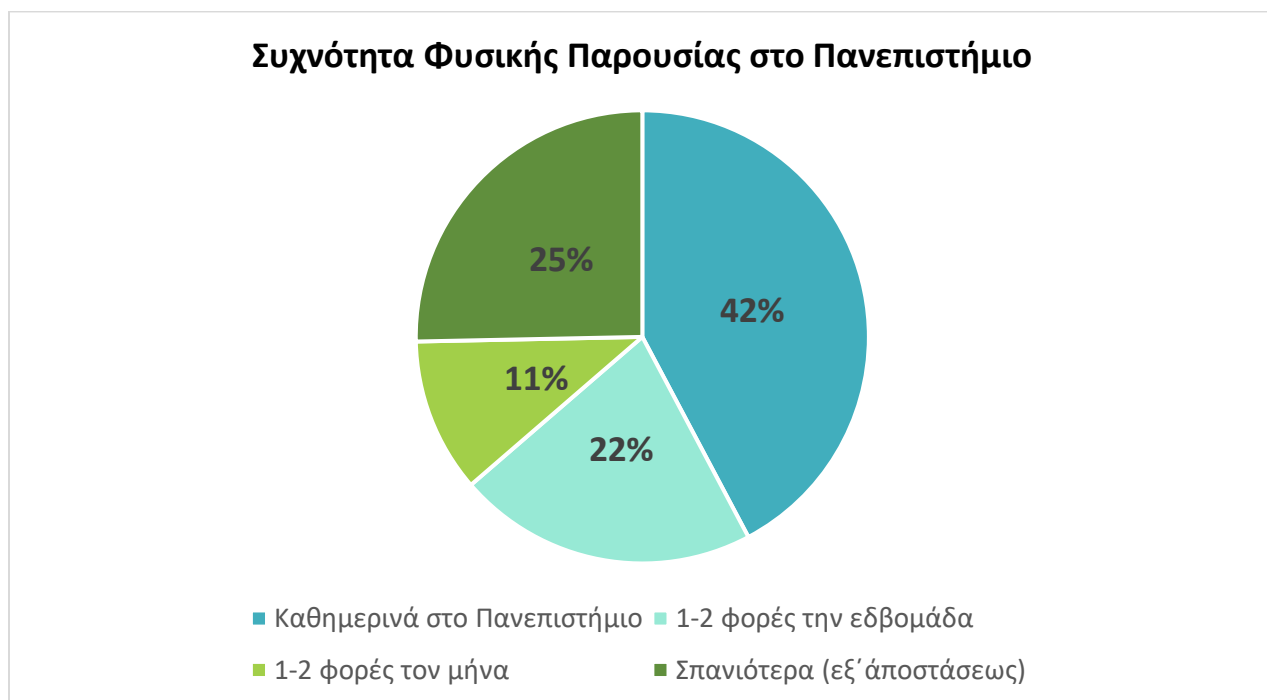

Σχήμα 5.7: Λήψη Υποτροφίας ή Χρηματοδότησης για Εκπόνηση ΔΔ

Οι επαγγελματικές υποχρεώσεις, η αμοιβή, το αντικείμενο και ο τομέας της έρευνας, διαφέρει όπως είναι φανερό από τα παραπάνω στοιχεία, γεγονός που καθιστά τη φυσική παρουσία των υποψηφίων στα Πανεπιστήμια αναγκαία ή μη. Παρατηρήθηκε, από τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου, ότι παρά την καθιέρωση της τηλεργασίας τα τελευταία χρόνια σε πολλά επαγγέλματα, το 42,2% βρίσκεται καθημερινά στο Πανεπιστήμιο. Το 21,4%, παρευρίσκεται στο Πανεπιστήμιο 1 με 2 φορές την εβδομάδα, ενώ το 11% μόλις 1 με 2 φορές περίπου τον μήνα. Αντίθετα, το 25,3% εκπονεί την διδακτορική του/της διατριβή εξ' αποστάσεως. Στον Πίνακα 5.8 και στο Σχήμα 5.8 αναγράφεται και ο ακριβής αριθμός φοιτητών για κάθε κατηγορία.

Πίνακας 5.8: Συχνότητα Φυσικής Παρουσίας στο Πανεπιστήμιο διδακτορικών φοιτητών

Συχνότητα Φυσικής Παρουσίας στο Πανεπιστήμιο	Αριθμός Συμμετεχόντων	Ποσοστό (%)
Καθημερινά στο Πανεπιστήμιο	65	42,2%
Σπανιότερα (Εκπονώ το διδακτορικό μου εξ' απόστάσεως)	39	25,3%
1-2 Φορές την Εβδομάδα	33	21,4%
1-2 Φορές τον Μήνα	17	11%
Σύνολο	154	100%

Σχήμα 5.8: Συχνότητα Φυσικής Παρουσίας στο Πανεπιστήμιο Διδακτορικών Φοιτητών

Τελευταίο ερώτημα των δημογραφικών στοιχείων της έρευνας, ήταν σχετικά με το στάδιο το οποίο βρίσκονται οι φοιτητές/τριες στη διδακτορική τους διατριβή. Οι επιλογές ήταν: αρχικό στάδιο, δηλαδή το 1^ο έτος, τελικό στάδιο, δηλαδή το τελευταίο έτος της διατριβής τους, ή σε ενδιάμεσο στάδιο. Αξίζει να σημειωθεί ότι περισσότερες από το 50% των απαντήσεων

δηλώνει πως βρίσκεται στο τελικό στάδιο των σπουδών. Το γεγονός αυτό, είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την αξιοπιστία και την ακρίβεια των απαντήσεων, καθώς περισσότεροι από τους μισούς φοιτητές και φοιτήτριες διαθέτουν μια ολοκληρωμένη ακαδημαϊκή εμπειρία. Οι απαντήσεις στο σχετικό ερώτημα βρίσκονται στον Πίνακα 5.9 και στο αντίστοιχο Σχήμα 5.9.

Πίνακας 5.9: Στάδιο Διδακτορικής Διατριβής

Στάδιο Διδακτορικής Διατριβής	Αριθμός Συμμετεχόντων	Ποσοστό (%)
Αρχικό Στάδιο (1 ^ο έτος)	33	21,4%
Μέσο Στάδιο	41	26,6%
Τελικό Στάδιο (τελευταίο έτος)	80	51,9%
Σύνολο	154	100%

Σχήμα 5.9: Στάδιο Διδακτορικής Διατριβής

6. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΛΥΚΡΙΤΗΡΙΑΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ

6.1. ΒΑΡΗ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα γίνει ανάλυση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από την εφαρμογή της πολυκριτήριας ανάλυσης ικανοποίησης μέσω της μεθόδου MUSA. Ένα από τα πιο σημαντικά αποτελέσματα που προκύπτουν από τη συγκεκριμένη μέθοδο είναι τα βάρη του κάθε κριτηρίου, καθώς μπορεί να κατανοηθεί ποιο κριτήριο θεωρούν οι υποψήφιοι/ες διδάκτορες πιο σημαντικό και ποιο λιγότερα σημαντικό. Στη συγκεκριμένη περίπτωση το σημαντικότερο κριτήριο ικανοποίησης των διδακτορικών φοιτητών είναι η εκπλήρωση των στόχων τους για προσωπική ανάπτυξη που τους προσφέρεται μέσω της εκπόνησης του διδακτορικού τους πτυχίου, με βάρος 41,85%. Αντίθετα, το λιγότερο σημαντικό κριτήριο σύμφωνα με τα αποτελέσματα, είναι η υποστήριξη από άλλους συναδέλφους ή ερευνητές, με βάρος μόλις 14,43%. Τα αποτελέσματα βρίσκονται στον πίνακα 6.1 και σχήμα 6.1.

Πίνακας 6.1: Βάρη Κριτηρίων

Κριτήρια	Βάρη Κριτηρίων
Υποστήριξη από τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια	23,94%
Υποστήριξη από άλλους συναδέλφους/ερευνητές	14,43%
Εκπλήρωση στόχων για προσωπική ανάπτυξη	41,85%
Ψυχολογική ευημερία	19,78%

Σχήμα 6.1: Βάρη Κριτηρίων

6.2. ΔΕΙΚΤΕΣ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ

Επιπρόσθετα, μέσω των αποτελεσμάτων της MUSA εξήχθησαν αποτελέσματα για τους μέσους δείκτες ικανοποίησης και απαιτητικότητας και τα αποτελέσματα βρίσκονται αναλυτικά στον πίνακα 6.2.

Πίνακας 6.2: Δείκτες Κριτηρίων

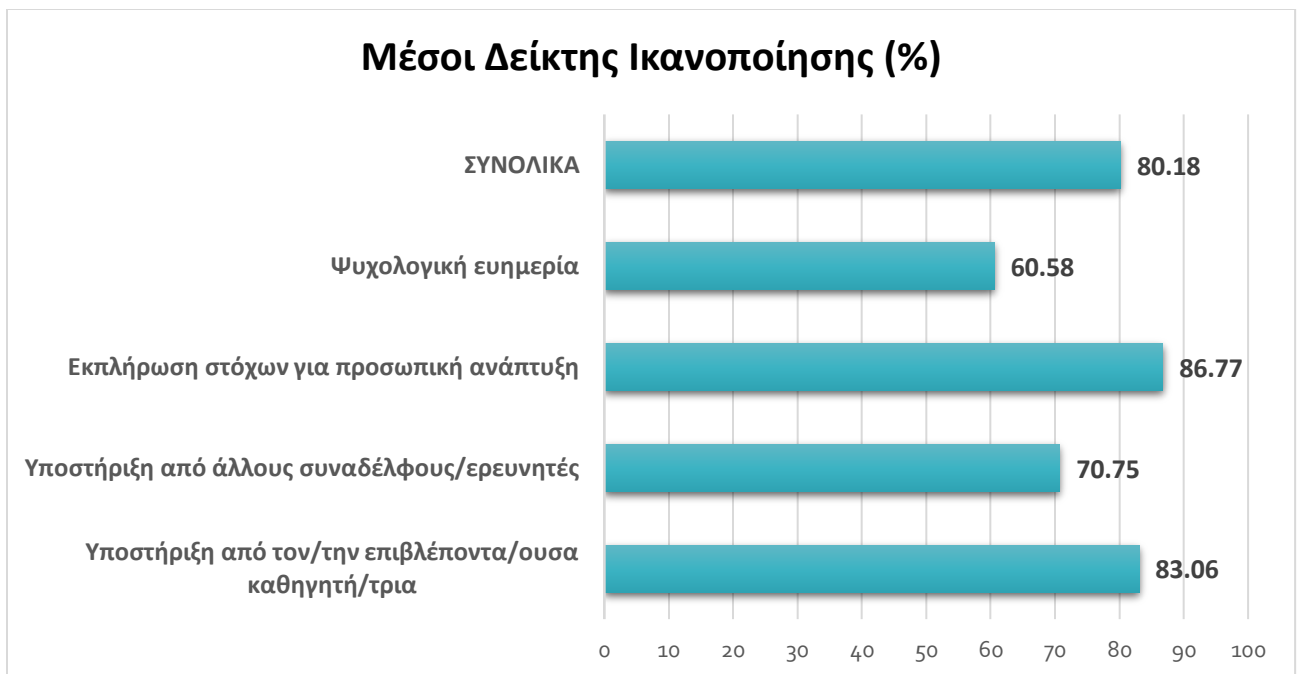
ΚΡΙΤΗΡΙΑ	ΜΕΣΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΜΕΣΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΠΑΙΤΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
Υποστήριξη από τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια	83,06%	-57,91%

Υποστήριξη από άλλους συναδέλφους/ερευνητές	70,75%	-30,27%
Εκπλήρωση στόχων για προσωπική ανάπτυξη	86,77%	-75,23%
Ψυχολογική ευημερία	60,58%	-49,64%
ΣΥΝΟΛΙΚΑ	80,18%	-64,26%

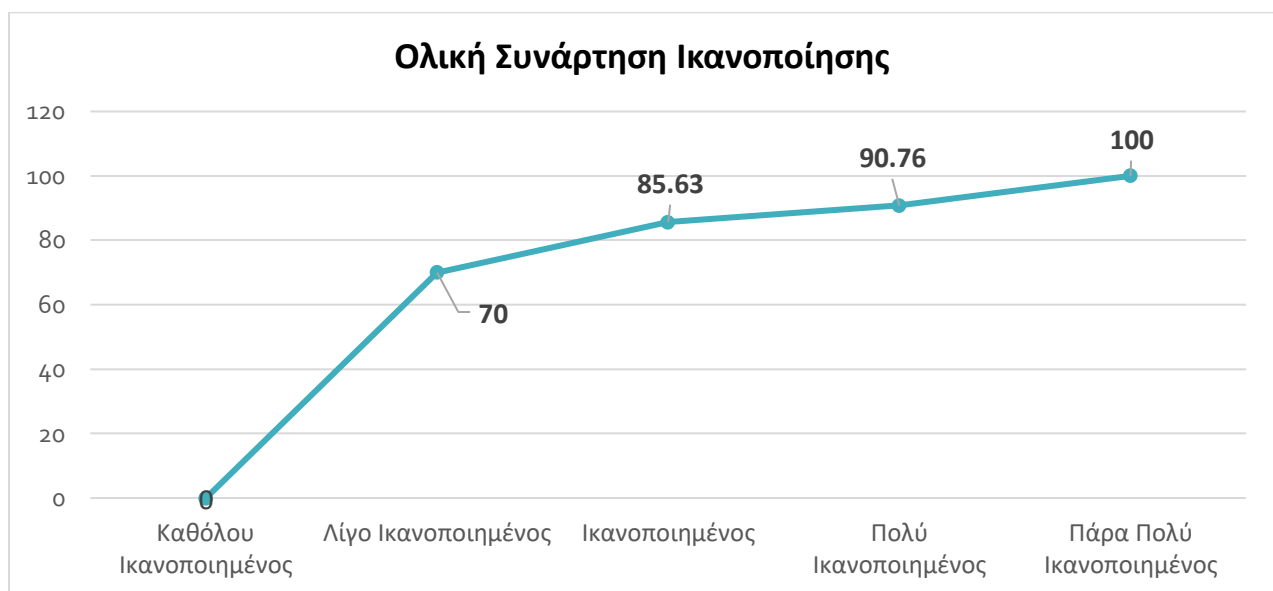
6.2.1. ΜΕΣΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ

Όπως φαίνεται από τα αποτελέσματα, η συνολική ικανοποίηση των διδακτορικών φοιτητών/τριων είναι αρκετά υψηλή (80,18%), καθώς και από το κάθε κριτήριο ξεχωριστά παρατηρούνται αρκετά υψηλοί δείκτες ικανοποίησης, με εξαίρεση το κριτήριο της ψυχολογικής ευημερίας με δείκτη ικανοποίησης 60,58%. Ο υψηλός δείκτης ικανοποίησης στο κριτήριο «εκπλήρωση στόχων για προσωπική ανάπτυξη», της τάξεως του 86,77%, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και στην ολική ικανοποίηση, καθώς όπως αναφέρθηκε στον πίνακα 6.2., το συγκεκριμένο κριτήριο έχει το μεγαλύτερο βάρος από όλα τα υπόλοιπα. Εξίσου σημαντικό ρόλο έχει και η υποστήριξη από τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια με μέσο δείκτη ικανοποίησης 83,06%, ενώ ακολουθεί η υποστήριξη από άλλους συναδέλφους ή ερευνητές με χαμηλότερο μέσο δείκτη ικανοποίησης (70,75%).

Στο παρακάτω Σχήμα 6.2. αναγράφονται αναλυτικά οι μέσοι δείκτες ικανοποίησης του κάθε κριτηρίου αλλά και της συνολικής ικανοποίησης. Ακόμα, στο Σχήμα 6.3. παρουσιάζεται η συνάρτηση συνολικής ικανοποίησης.

Σχήμα 6.2: Μέσοι Δείκτες Ικανοποίησης

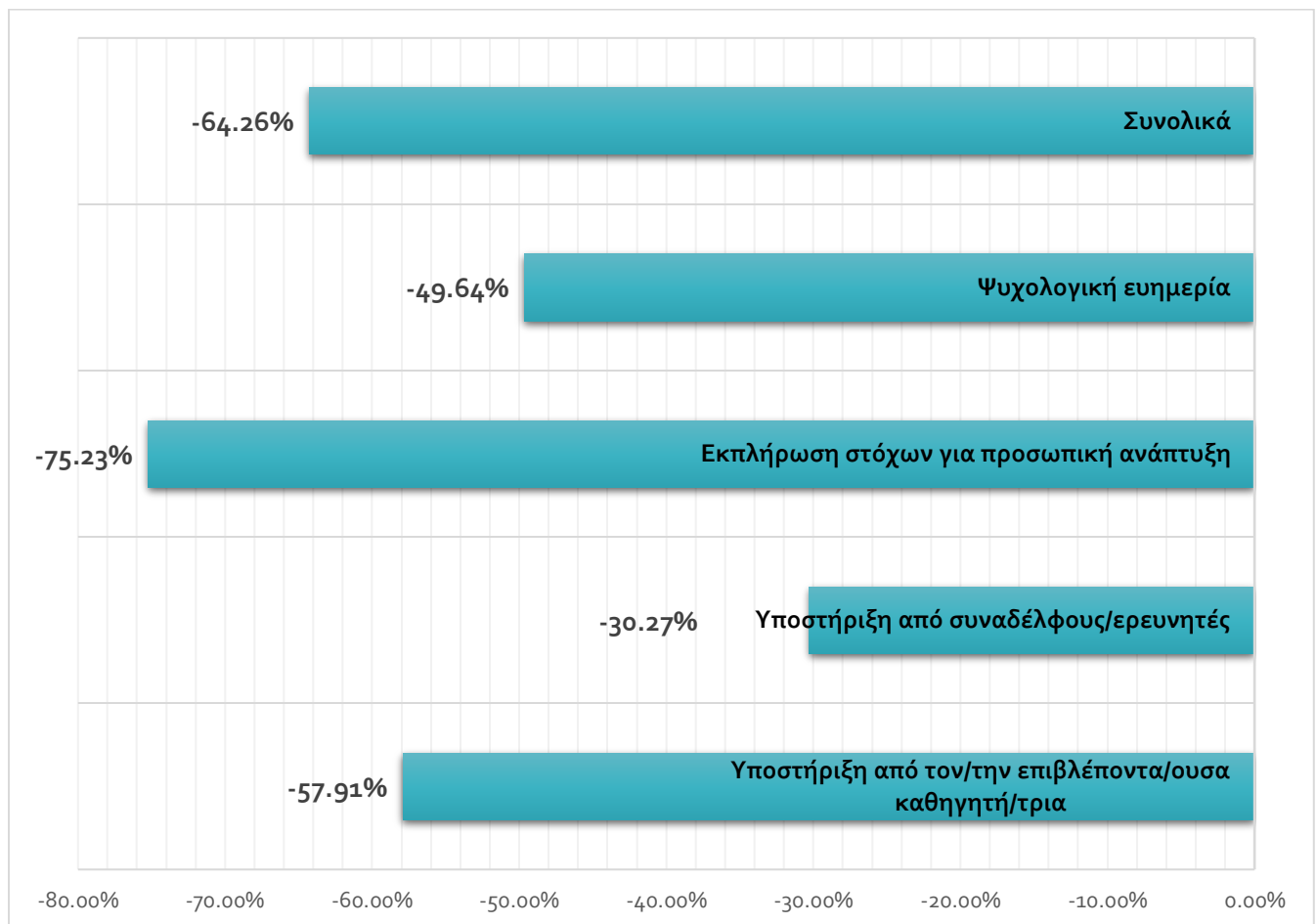

Σχήμα 6.3: Ολική Συνάρτηση Ικανοποίησης

Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως η ολική συνάρτηση ικανοποίησης του σχήματος 6.3. είναι κοίλη, γεγονός που επιβεβαιώνει ότι πρόκειται για μη απαιτητικούς διδακτορικούς φοιτητές/τριες (ομοίως ισχύει και για τα κριτήρια, όπου οι μέσοι δείκτες απαιτητικότητας είναι αρνητικοί, βλ. Πίνακα 6.2).

6.2.2. ΜΕΣΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΑΙΤΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Όσον αφορά τους μέσους δείκτες απαιτητικότητας, παρατηρείται ότι όλοι οι δείκτες των κριτηρίων αλλά και της συνολικής ικανοποίησης λαμβάνουν αρνητικές τιμές. Αυτό αποκαλύπτει πως πρόκειται για μη απαιτητικούς φοιτητές. Τη μικρότερη τιμή απαιτητικότητας τη λαμβάνει το κριτήριο «εκπλήρωση στόχων για προσωπική ανάπτυξη» με ποσοστό -75.23%. Ακολουθούν η υποστήριξη από τον/την επιβλέποντα καθηγητή/τρια και η ψυχολογική ευημερία με ποσοστά -57,91% και -49,64%, αντιστοίχως. Τέλος, με το μεγαλύτερο βαθμό απαίτησης αλλά αρκετά χαμηλή τιμή έχει το κριτήριο υποστήριξης από άλλους διδακτορικούς φοιτητές ή ερευνητές με ποσοστό -30,27%.

Σχήμα 6.4: Μέσοι Δείκτες Απαιτητικότητας

6.3. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ

Όπως αναφέρθηκε και στο 3^ο κεφάλαιο, τα διαγράμματα δράσης και βελτίωσης είναι απαραίτητα στην εξαγωγή σημαντικών συμπερασμάτων για την ανάλυση της ικανοποίησης των διδακτορικών φοιτητών/τριών. Από τη μια πλευρά, το διάγραμμα δράσης βοηθάει να εξαχθούν αποτελέσματα για τα δυνατά αλλά και τα αδύνατα σημεία της ικανοποίησης των φοιτητών. Το συγκεκριμένο διάγραμμα προέρχεται από τον συνδυασμό της βαρύτητας των κριτηρίων ικανοποίησης με τους μέσους δείκτες ικανοποίησης. Το διάγραμμα χωρίζεται σε τέσσερα τεταρτημόρια, ανάλογα με την απόδοση και τη σημαντικότητα του κάθε κριτηρίου.

Από την άλλη πλευρά, το διάγραμμα βελτίωσης υποδεικνύει τις διαστάσεις της ικανοποίησης που χρειάζονται βελτίωση. Αντίστοιχα και τα διαγράμματα βελτίωσης χωρίζονται σε τέσσερα τεταρτημόρια, ανάλογα με την αποτελεσματικότητα και την απαιτητικότητα του κάθε κριτηρίου.

6.3.1. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΔΡΑΣΗΣ

Στο διάγραμμα δράσης του Σχήματος 6.5. παρατηρείται ότι κανένα κριτήριο δεν βρίσκεται στην περιοχή δράσης (κάτω-δεξιά τεταρτημόριο), γεγονός που δείχνει ότι κανένα από τα τέσσερα κριτήρια ικανοποίησης που θεωρούν οι φοιτητές πολύ σημαντικό δεν έχει χαμηλή απόδοση. Με άλλα λόγια, κανένα κριτήριο δεν χρήζει άμεσης βελτίωσης. Στη συνέχεια, το κριτήριο της εκπλήρωσης στόχων για προσωπική ανάπτυξη μέσω της εκπόνησης του διδακτορικού πτυχίου βρίσκεται στην περιοχή ισχύος (πάνω-δεξιά τεταρτημόριο), το οποίο μας δείχνει πως είναι ένα κριτήριο με υψηλή σημαντικότητα αλλά ταυτόχρονα με υψηλή απόδοση, δηλαδή αρκετά υψηλό μέσο δείκτης ικανοποίησης. Στην περιοχή μεταφοράς πόρων (πάνω-αριστερά τεταρτημόριο) βρίσκεται το κριτήριο υποστήριξης από τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια. Παρατηρείται υψηλή απόδοση, αλλά χαμηλότερη σημαντικότητα, δηλαδή οι διδακτορικοί φοιτητές/τριες είναι αρκετά ικανοποιημένοι χωρίς να το θεωρούν όμως ιδιαίτερα σημαντικό κριτήριο, καθώς βρίσκεται κοντά στην τιμή 0 του άξονα σημαντικότητας. Τέλος, στην περιοχή ισχύουσας κατάστασης (κάτω-αριστερά τεταρτημόριο) βρίσκονται τα δύο τελευταία

κριτήρια, η υποστήριξη από άλλους διδακτορικούς φοιτητές ή ερευνητές και η ψυχολογική ευημερία των φοιτητών. Και στις δύο περιπτώσεις παρατηρήθηκε χαμηλότερη απόδοση και χαμηλότερη σημαντικότητα.

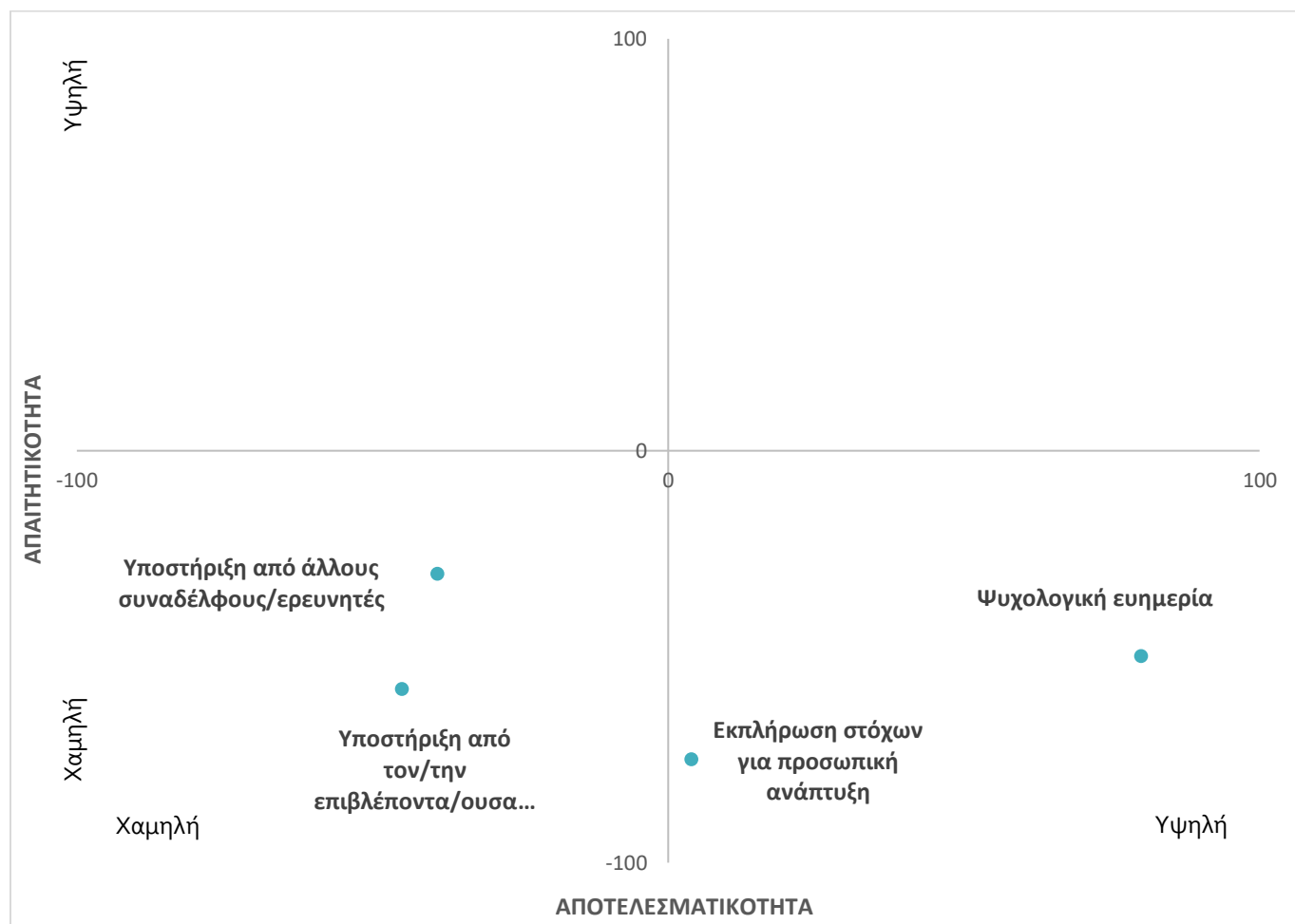
Σχήμα 6.5: Διάγραμμα Δράσης Κριτηρίων

6.3.2. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ

Στο συγκεκριμένο διάγραμμα βελτίωσης του Σχήματος 6.6 παρατηρούμε ότι τα κριτήρια βρίσκονται στα δύο από τα συνολικά τέσσερα τεταρτημόρια. Τα κριτήρια ψυχολογικής ευημερίας και εκπλήρωσης στόχων για προσωπική ανάπτυξη βρίσκονται στην περιοχή πρώτης προτεραιότητας (κάτω-δεξιά τεταρτημόριο). Αυτό σημαίνει, ότι τα δύο συγκεκριμένα κριτήρια είναι αυτά που έχουν προτεραιότητα βελτίωσης σε σχέση με τα υπόλοιπα. Ακόμα, η

συγκεκριμένη περιοχή που βρίσκονται, σημαίνει πως χρειάζεται να καταβληθεί χαμηλή προσπάθεια προκειμένου να ικανοποιηθεί υψηλό ποσοστό ικανοποίησης των φοιτητών. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται, καθώς όπως αποδείχθηκε προηγουμένως, οι φοιτητές που απάντησαν το ερωτηματολόγιο χαρακτηρίστηκαν ως «μη απαιτητικοί».

Τα κριτήρια που έχουν να κάνουν με την υποστήριξη από τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια και άλλους ερευνητές ή συναδέλφους βρίσκονται στην περιοχή δεύτερης προτεραιότητας, δηλαδή στο κάτω-αριστερά τεταρτημόριο που γενικά περιέχει κριτήρια χαμηλής αποτελεσματικότητας και απαιτητικότητας. Αυτό σημαίνει ότι αν γίνει βελτίωση των συγκεκριμένων κριτηρίων, δεν θα υπάρξει σημαντική βελτίωση στην ικανοποίηση των φοιτητών. Αναλυτικά, παρατίθεται το Διάγραμμα Βελτίωσης στο σχήμα 6.6.

Σχήμα 6.6: Διάγραμμα Βελτίωσης Κριτηρίων

7. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΑΡΑΓΟΝΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ (FACTOR ANALYSIS)

7.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα αναλυθούν και θα ερμηνευτούν τα αποτελέσματα της παραγοντικής ανάλυσης, η οποία εφαρμόστηκε μέσω των απαντήσεων των διδακτορικών φοιτητών σε ερωτήσεις σχετικά με κίνητρα που τους ώθησαν να συμμετέχουν σε σπουδές διδακτορικού επιπέδου και στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν από την συμμετοχή τους. Αναλυτικά παρατίθενται οι 15 ερωτήσεις κινήτρων και οι 15 ερωτήσεις δυσκολιών (Πίνακας 7.1).

Πίνακας 7.1: Ερωτήσεις Κινήτρων- Δυσκολιών

N	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΙΝΗΤΡΩΝ	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΔΥΣΚΟΛΙΩΝ
1	Το διδακτορικό αποτελεί συνέχεια του μεταπτυχιακού μου	Η οικονομική ενίσχυση του πανεπιστημίου για την διδακτορική μου έρευνα είναι χαμηλή
2	Κάνω διδακτορικό λόγω ενθάρρυνσης των γονιών μου	Η καθοδήγηση και υποστήριξη από τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια είναι μέτρια
3	Κάνω διδακτορικό λόγω ενθάρρυνσης των καθηγητών μου	Το άγχος και η πίεση για την ολοκλήρωση των διδακτορικών μου σπουδών με κάνουν να έχω μέτρια διάθεση
4	Η υποτροφία είναι σημαντικός παράγοντας που με ώθησε σε αυτή την απόφαση	Οι υποδομές και ο μέτριος εξοπλισμός του πανεπιστημίου με δυσκολεύουν στην εκπόνηση του διδακτορικού
5	Το διδακτορικό είναι απαραίτητο στη δουλειά μου	Δεν βρήκα την προσδοκώμενη υποστήριξη από άλλους διδακτορικούς φοιτητές ή ερευνητές
6	Το διδακτορικό θα βοηθήσει στην επαγγελματική εξέλιξη και στην αμοιβή μου	Η ισορροπία ανάμεσα στην προσωπική μου ζωή και στις σπουδές διδακτορικού επιπέδου είναι δύσκολο να διατηρηθεί

7	Με ενδιαφέρει η επιπλέον μοριοδότηση που δίνει το διδακτορικό για διαγωνισμούς του Δημοσίου	Αισθάνομαι μια αβεβαιότητα για την επαγγελματική μου αποκατάσταση μετά από την ολοκλήρωση των διδακτορικών μου σπουδών
8	Με ενδιαφέρει η κοινωνική προβολή και αναγνώριση που προσφέρει το διδακτορικό	Δεν έχω τα ουσιαστικά προσόντα για την ολοκλήρωση του διδακτορικού και δυσκολεύομαι να τα αποκτήσω
9	Παροτρύνθηκα από τα μέλη της οικογένειάς μου που είναι πανεπιστημιακοί	Έχω περιορισμένο χρόνο λόγω της δουλειάς μου ή/και των οικογενειακών μου υποχρεώσεων
10	Η έρευνα ήταν πάντα το στοιχείο μου	Η οικογένεια και το περιβάλλον μου τοποθετούνται αρνητικά στις διδακτορικές μου σπουδές
11	Πολλοί φίλοι μου κάνουν διδακτορικό κι έτσι είπα κι εγώ να δοκιμάσω	Έχω μέτρια επαφή με το πανεπιστήμιο, λόγω της απόστασής του από την κατοικία μου
12	Το διδακτορικό αποτελεί ένα τρόπο κοινωνικοποίησης	Οι υποδομές του σπιτιού μου δεν ευνοούν τις διδακτορικές μου σπουδές
13	Στο παρελθόν δεν μπόρεσα να σπουδάσω σε αυτό το επίπεδο	Αντιμετωπίζω τεχνικές δυσκολίες στην αναζήτηση ερευνητικού υλικού μέσω της ιδρυματικής βιβλιοθήκης ή άλλων αποθετηρίων
14	Θέλω να ακολουθήσω ακαδημαϊκή καριέρα	Οι απαιτήσεις της σχολής (π.χ. επιτηρήσεις εξετάσεων, διδακτικό έργο) με βγάζουν εκτός προγράμματος
15	Θέλω να βρω εργασία υψηλής εξειδίκευσης	Χρειάζεται συχνά να λαμβάνω μέρος σε επιστημονικά συνέδρια, ερευνητικές δραστηριότητες, κ.λπ και αυτό με καθυστερεί να τελειώσω

Οι υποψήφιοι/ες διδάκτορες κλήθηκαν να απαντήσουν και στις 30 ερωτήσεις με κλίμακα 5 βαθμίδων (1: Δεν συμφωνώ καθόλου, έως 5: Συμφωνώ Απόλυτα).

Στόχος της συγκεκριμένης ανάλυσης είναι να ομαδοποιηθούν οι ερωτήσεις και στις δύο περιπτώσεις ξεχωριστά, προκειμένου να απλοποιηθούν και να κατανοηθούν τα δεδομένα που ερμηνεύονται από τις 30 παραπάνω ερωτήσεις του ερωτηματολογίου. Με αυτόν τον τρόπο, θα προσδιοριστούν οι παράγοντες (factors) που «κρύβονται» πίσω από τις απαντήσεις και θα εξαχθούν σημαντικά και πιο ακριβή συμπεράσματα.

Και στις δύο περιπτώσεις κινήτρων και δυσκολιών, προτού εφαρμοστεί η παραγοντική ανάλυση, προηγήθηκε ο έλεγχος αξιοπιστίας της κλίμακας, μέσω του δείκτη εσωτερικής συνέπειας Chronbach's Alpha. Στον παρακάτω πίνακα αναλύεται η αξιοπιστία της εσωτερικής συνέπειας ανάλογα με την τιμή του συντελεστή α .

Πίνακας 7.2: Ερμηνεία Τιμών Συντελεστών Εσωτερικής Συνέπειας

Τιμή Συντελεστή α	Αξιοπιστία Εσωτερικής Συνέπειας
<0,5	Μη αποδεκτή
0,5-0,59	Φτωχή
0,6-0,69	Αμφισβητήσιμη
0,7-0,79	Αποδεκτή
0,8-0,89	Καλή
0,9-0,94	Άριστη

Σε περίπτωση που η τιμή του συντελεστή $\alpha > 0.95$, υποδεικνύει ότι οι ερωτήσεις είναι όμοιες και δεν προσφέρουν κάποια πληροφορία και επείγει η τροποποίηση ή αφαίρεση κάποιων ερωτήσεων (μέχρι 20% του αρχικού ερωτηματολογίου).

7.2. ΚΙΝΗΤΡΑ

Για να αναλυθούν οι απαντήσεις των διδακτορικών φοιτητών για τα κίνητρα που τους ώθησαν να συμμετέχουν σε σπουδές διδακτορικού επιπέδου και να ληφθούν τα αποτελέσματα που αναλύθηκαν στο κεφάλαιο 7.1., χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της παραγοντικής ανάλυσης (factor analysis). Αρχικά, έγινε ανάλυση του δείκτη Cronbach's Alpha, για τον έλεγχο της αξιοπιστίας. Ο δείκτης είναι αποδεκτός, καθώς ισούται με την τιμή 0,7 όπως φαίνεται στον Πίνακα 7.3.

Πίνακας 7.3: Αξιοπιστία Εσωτερικής Συνέπειας Κινήτρων

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.700	15

Ύστερα πραγματοποιήθηκε παραγοντική ανάλυση μέσω της μεθόδου των κύριων συνιστωσών (Principal Components Analysis - PCA) και της μεθόδου περιστροφής Varimax. Παρακάτω θα παρουσιαστούν και θα αναλυθούν τα αποτελέσματα της παραγοντικής ανάλυσης με γνώμονα τις μεταβλητές-ερωτήσεις του ερωτηματολογίου για τα κίνητρα των φοιτητών/τριών που τους ώθησαν να πραγματοποιήσουν σπουδές διδακτορικού επιπέδου. Μέσω του παρακάτω πίνακα Descriptive Statistics, μπορούν να εξαχθούν σημαντικά συμπεράσματα για τα κίνητρα τα οποίο θεωρούν οι υποψήφιοι/ες διδάκτορες σημαντικότερα ή μη αλλά και την τυπική απόκλιση στις απαντήσεις των ιδίων. Παρατηρείται λοιπόν, ότι το σημαντικότερο κίνητρο των διδακτορικών φοιτητών είναι η βοήθεια που θα τους παρέχει το διδακτορικό πτυχίο στην επαγγελματική τους εξέλιξη και στην αμοιβή τους. Ακόμα ένα σημαντικό κίνητρο για τη συμμετοχή τους σε διδακτορικές σπουδές είναι η εύρεση εργασίας υψηλής ειδίκευσης και το ενδιαφέρον τους για το κομμάτι της έρευνας. Γενικότερα, οι αποκλίσεις κυμαίνονται σε υψηλές τιμές, κάτι το οποίο δείχνει μία σχετική ποικιλία στις απαντήσεις των φοιτητών, ενώ παρατηρείται χαμηλή απόκλιση αλλά και χαμηλός μέσος όρος

στα παρακάτω δύο κίνητρα. Πρώτον, στην παρότρυνση για διδακτορικές σπουδές από μέλη της οικογένειας που είναι πανεπιστημιακοί αλλά και την επιρροή από φίλους που εκτελούν σπουδές ίδιου επιπέδου. Το συγκεκριμένο γεγονός υποδηλώνει ότι υπάρχει μια συμφωνία στις απαντήσεις παρά το γεγονός ότι τα δυο αυτά κίνητρα δεν είναι σημαντικά για τους διδακτορικούς φοιτητές/τριες. Αναλυτικά στον Πίνακα 7.4. βρίσκονται οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις.

Συνολικά, μέση τιμή άνω του τρία (3) συγκέντρωσαν τα εξής κίνητρα που φαίνεται ότι είναι τα σημαντικότερα για τους συμμετέχοντες: η εξέλιξη – αμοιβή (3.94), η δυνατότητα εργασίας υψηλής εξειδίκευσης (3.62), η έρευνα (3.31), η συνέχεια των μεταπτυχιακών σπουδών (3.08) και οι δυνατότητες ακαδημαϊκής καριέρας (3.04).

Πίνακας 7.4: Descriptive Statistics Κινήτρων

Descriptive Statistics			
	Mean	Std. Deviation	Analysis N
Συνέχεια Μεταπτυχιακού	3.08	1.572	154
Ενθάρρυνση οικογένειας	1.68	1.052	154
Ενθάρρυνση Καθηγητών	2.43	1.298	154
Υποτροφία	2.02	1.475	154
Προϋπόθεση Δουλειάς	2.93	1.391	154
Εξέλιξη-Αμοιβή	3.94	1.133	154
Μοριοδότηση	2.47	1.505	154
Κοινωνική Προβολή	2.40	1.271	154
Οικογένεια Πανεπιστημιακών	1.29	.773	154
Έρευνα	3.31	1.255	154
Επιρροή φίλων	1.46	.864	154
Κοινωνικοποίηση	1.64	1.033	154
Επίπεδο Σπουδών	1.77	1.321	154
Ακαδημαϊκή καριέρα	3.04	1.390	154
Εργασία Υψηλής Ειδίκευσης	3.62	1.242	154

Ιδιαίτερα σημαντικός πίνακας, είναι και ο πίνακας συσχετίσεων (Correlation Matrix), καθώς βοηθάει στην εξαγωγή σημαντικών αποτελεσμάτων για το βαθμό συσχέτισης των μεταβλητών που μελετώνται. Στη συγκεκριμένη ανάλυση και πιο αναλυτικά μέσω του πίνακα 7.5., παρατηρείται ότι δεν υπάρχουν υψηλές συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών, με τις περισσότερες τιμές να κυμαίνονται στο διάστημα $[0 - 0,2]$. Παρατηρούνται όμως υψηλά επίπεδα συσχέτισης σε κάποιες μεταβλητές, όπως για παράδειγμα στη μεταβλητή προϋποθέσεις δουλειάς με τη μεταβλητή «εξέλιξη και αμοιβή». Πιο συγκεκριμένα, οι υψηλές τιμές συσχέτισης (άνω του 0,3) παρατίθενται στον Πίνακα 7.5 με κίτρινο χρώμα.

Πίνακας 7.5: Συσχετίσεις Μεταβλητών Κινήτρων

	Συνέχεια Μεταπτυχια ακού	Ενθάρρυνση οικογένειας	Ενθάρρυνση Καθηγητών	Υποτροφία	Προϋπόθεση Δουλειάς	Εξέλιξη- Αμοιβή	Μοριοδότηση	Κοινωνική Προβολή	Οικογένεια Πανεπιστημιακών	Έρευνα	Επιρροή φύλων	Κοινωνικοποίηση	Επίτευξη Σπουδών	Ακαδημαϊκή καριέρα	Εργασία Υψηλής Ειδικότητας
Συνέχεια Μεταπτυχιακού	1														
Ενθάρρυνση οικογένειας	0.285	1													
Ενθάρρυνση Καθηγητών	0.197	0.33	1												
Υποτροφία	0.152	0.042	0.163	1											
Προϋπόθεση Δουλειάς	0.248	0.199	-0.01	0.052	1										
Εξέλιξη- Αμοιβή	0.161	0.127	0.062	0.009	0.532	1									
Μοριοδότηση	0.152	0.15	0.009	0.102	0.41	0.442	1								
Κοινωνική Προβολή	0.199	0.15	0.16	-0.043	0.172	0.343	0.33	1							
Οικογένεια Πανεπιστημιακών	0.093	0.426	0.118	0.047	0.128	0.064	-0.01	0.048	1						
Έρευνα	0.215	0.26	-0.01	0.067	-0.01	0.086	0.04	0.077	-0.025	1					
Επιρροή φύλων	0.173	0.191	0.184	0.116	0.218	0.195	0.28	0.348	0.007	-0.2	1				
Κοινωνικοποίηση	0.003	-0.01	0.091	-0.12	0.196	0.189	0.22	0.24	0.03	0.01	0.347	1			
Επίτευξη Σπουδών	0.129	0.103	-0.57	-0.048	0.24	0.161	0.2	0.156	-0.026	0.11	0.27	0.24	1		
Ακαδημαϊκή καριέρα	0.124	0.17	0.157	-0.32	0.083	0.18	0.01	0.324	0.142	0.41	0.069	0.05	0.02	1	
Εργασία Υψηλής Ειδικότητας	0.1	0.23	0.149	0.1	0.177	0.439	0.16	0.353	0.031	0.29	0.047	0.1	0.03	0.425	1

Καθώς οι τιμές συσχέτισης μεταξύ των μεταβλητών δεν είναι ιδιαίτερα υψηλές (άνω του 0,3), ο δείκτης ΚΜΟ κρίνεται απαραίτητος προκειμένου να προσδιοριστεί η καταλληλότητα των μεταβλητών ως προς την εφαρμογή της παραγοντικής ανάλυσης. Ο δείκτης πήρε την τιμή 0,663. Η συγκεκριμένη τιμή θεωρείται αποδεκτή για τη συνέχεια της μεθόδου που ακολουθείται, αλλά όχι ιδιαίτερα υψηλή. Αυτό δημιουργεί λόγους επιφύλαξης στα αποτελέσματα που θα παρουσιαστούν παρακάτω, κάτι το οποίο αποδίδεται στο σχετικά περιορισμένο αριθμό των απαντήσεων του ερωτηματολογίου, καθώς δεν υπήρχε επαρκής χρόνος για να διευρυνθεί ένα μεγαλύτερο δείγμα.

Πίνακας 7.6: ΚΜΟ Κινήτρων

ΚΜΟ

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.	.665
--	------

Ακόμα ένα στοιχείο που δείχνει εάν οι μεταβλητές είναι κατάλληλες να χρησιμοποιηθούν στην παραγοντική ανάλυση είναι οι τιμές του δείκτη MSA (Measure of Sampling Adequacy). Όπως παρατηρείται στον πίνακα 7.7, οι περισσότεροι δείκτες MSA των μεταβλητών δέχονται τιμές άνω του 0,5. Το γεγονός αυτό, επιτρέπει την έγκριση της καταλληλότητας των μεταβλητών και τη συνέχιση της παραγοντικής ανάλυσης. Μοναδικές μεταβλητές που παίρνουν τιμές λιγότερο του 0,5 είναι τα κίνητρα της υποτροφίας και η παρότρυνση από μέλη της οικογένειας που είναι πανεπιστημιακοί, το οποίο λίγο πολύ είναι κατανοητό αφενός διότι δεν κινητροδοτούνται οι νέοι λόγω υποτροφιών για ΔΔ και οι περιπτώσεις παρότρυνσης από πανεπιστημιακούς-μέλη της οικογένειας είναι περιορισμένη.

Πίνακας 7.7: Δείκτες MSA Κινήτρων

ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ	ΔΕΙΚΤΕΣ MSA
Συνέχεια Μεταπτυχιακού	0,699
Ενθάρρυνση οικογένειας	0,566
Ενθάρρυνση Καθηγητών	0,574
Υποτροφία	0,392
Προϋπόθεση Δουλειάς	0,711
Εξέλιξη-Αμοιβή	0,735
Μοριοδότηση	0,774
Κοινωνική Προβολή	0,729
Οικογένεια Πανεπιστημιακών	0,483
Έρευνα	0,526
Επιρροή φίλων	0,709
Κοινωνικοποίηση	0,665
Επίπεδο Σπουδών	0,740
Ακαδημαϊκή καριέρα	0,623
Εργασία Υψηλής Ειδίκευσης	0,706

Σε συνέχεια της παραγοντικής ανάλυσης, αναλύεται ο πίνακας Communalities προκειμένου να μάθουμε το ποσοστό διακύμανσης των μεταβλητών από τους παράγοντες (factors) που θα αναλυθούν αργότερα. Παρατηρείται στον πίνακα 7.8, ότι όλες οι μεταβλητές παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά διακύμανσης, γεγονός που σημαίνει ότι περιλαμβάνονται σε αρκετά μεγάλο βαθμό από τους τελικούς παράγοντες.

Πίνακας 7.8: Communalities Κινήτρων

Communalities

	Initial	Extraction
Συνέχεια Μεταπτυχιακού	1.000	.654
Ενθάρρυνση οικογένειας	1.000	.725
Ενθάρρυνση Καθηγητών	1.000	.643
Υποτροφία	1.000	.692
Προϋπόθεση Δουλειάς	1.000	.691
Εξέλιξη-Αμοιβή	1.000	.731
Μοριοδότηση	1.000	.565
Κοινωνική Προβολή	1.000	.575
Οικογένεια Πανεπιστημιακών	1.000	.720
Έρευνα	1.000	.740
Επιρροή φίλων	1.000	.693
Κοινωνικοποίηση	1.000	.585
Επίπεδο Σπουδών	1.000	.619
Ακαδημαϊκή καριέρα	1.000	.683
Εργασία Υψηλής Ειδίκευσης	1.000	.686

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Μέσω του Πίνακα 7.9 (Total Variance Explained) προκύπτει ο τελικός αριθμός των παραγόντων. Συγκεκριμένα, μέσω της εφαρμογής της παραγοντικής ανάλυσης αναδείχθηκαν 6 επιμέρους παράγοντες. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι συγκεκριμένοι 6 παράγοντες ερμηνεύουν το 66,681% της συνολικής διακύμανσης, ποσοστό ιδιαίτερα ικανοποιητικό. Το ικανοποιητικό αυτό ποσοστό δικαιολογείται καθώς όπως είναι φανερό και στον πίνακα 7.8, παρατηρήθηκαν μεγάλα ποσοστά διακύμανσης σε όλες τις μεταβλητές ξεχωριστά.

Πίνακας 7.9: Συνολική Ερμηνευθείσα Διακύμανση Κινήτρων

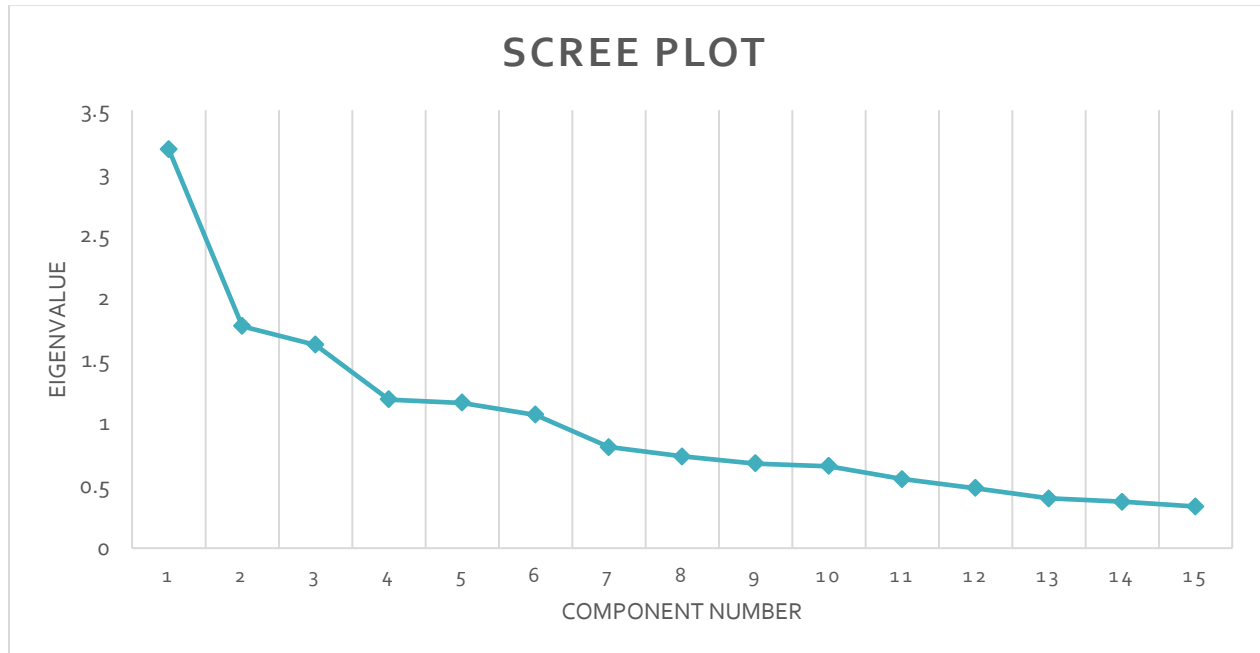
Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared			Rotation Sums of Squared		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	Loadings		Total	Loadings	
					% of Variance	Cumulative %		% of Variance	Cumulative %
1	3.187	21.248	21.248	3.187	21.248	21.248	2.067	13.778	13.778
2	1.775	11.834	33.083	1.775	11.834	33.083	1.994	13.290	27.068
3	1.624	10.827	43.910	1.624	10.827	43.910	1.788	11.919	38.988
4	1.187	7.913	51.823	1.187	7.913	51.823	1.595	10.631	49.619
5	1.163	7.750	59.574	1.163	7.750	59.574	1.313	8.752	58.371
6	1.066	7.107	66.681	1.066	7.107	66.681	1.246	8.310	66.681
7	.806	5.374	72.054						
8	.733	4.884	76.939						
9	.676	4.504	81.443						
10	.655	4.364	85.806						
11	.550	3.668	89.474						
12	.479	3.190	92.665						
13	.398	2.652	95.316						
14	.370	2.465	97.781						
15	.333	2.219	100.000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Την ίδια λογική ακολουθεί και το σχήμα Scree Plot, επιβεβαιώνοντας την τελική επιλογή των 6 παραγόντων. Στο συγκεκριμένο σχήμα, είναι εμφανές το σημείο στο οποίο κάμπτεται η καμπύλη (elbow) και ύστερα από ποιο σημείο ξεκινάει να σταθεροποιείται η γραμμή. Όπως φαίνεται λοιπόν στο Σχήμα 7.1, το λεγόμενο "elbow point" παρατηρείται στο 2^ο παράγοντα και η γραμμή ξεκινάει να σταθεροποιείται μετά τον 6^ο παράγοντα, γεγονός που επιβεβαιώνει και

τον πίνακα Συνολικής Ερμηνευθείσας Διακύμανσης (Πίνακας 7.9), όπου προκύπτουν 6 παράγοντες που χρήζουν ανάλυσης.

Σχήμα 7.1: Scree Plot Κινήτρων

Αφού βρέθηκαν οι τελικοί παράγοντες, μέσω του πίνακα Rotated Component Matrix μπορούν να ομαδοποιηθούν οι μεταβλητές στους 6 τελικούς παράγοντες που προέκυψαν. Κάθε μεταβλητή πρέπει να ανήκει σε έναν από τους έξι παράγοντες ανάλογα με το πού παρουσιάζει μεγαλύτερη τιμή. Έχοντας λοιπόν τον Πίνακα 7.10 γίνεται εύκολα αντιληπτό σε ποιον παράγοντα δέχεται η κάθε μεταβλητή τη μεγαλύτερη φόρτιση. Με διαφορετικό χρώμα σε κάθε παράγοντα ξεχωριστά παρουσιάζονται συνοπτικά οι ομαδοποιήσεις των μεταβλητών σε παράγοντες. Στον πρώτο παράγοντα με **κίτρινο χρώμα** περιλαμβάνονται τα εξής επιμέρους κίνητρα: προϋπόθεση δουλειάς, εξέλιξη και αμοιβή, και μοριοδότηση για διαγωνισμούς του Δημοσίου. Ο δεύτερος παράγοντας με **πράσινο χρώμα** περιλαμβάνει τα κίνητρα ακαδημαϊκής καριέρας, εύρεσης εργασίας υψηλής ειδίκευσης, και το στοιχείο της έρευνας. Ο τρίτος παράγοντας με **γαλάζιο χρώμα** περιλαμβάνει τα επιμέρους κίνητρα: επιρροή από φίλους που κάνουν διδακτορικές σπουδές, τρόπο κοινωνικοποίησης, και ευκαιρία για κοινωνική προβολή. Συνεχίζοντας στον τέταρτο παράγοντα με **μωβ χρώμα** βρίσκονται τα κίνητρα: παρότρυνση από

μέλη της οικογένειας που είναι πανεπιστημιακοί και η γενικότερη ενθάρρυνση των γονιών για σπουδές τέτοιου επιπέδου. Ο πέμπτος παράγοντας με **κόκκινο χρώμα** περιλαμβάνει το κίνητρο της υποτροφίας και την ενθάρρυνση των καθηγητών για σπουδές διδακτορικού επιπέδου. Ο τελευταίος παράγοντας με **λαδί χρώμα** περιλαμβάνει τα κίνητρα: συνέχεια μεταπτυχιακού και ευκαιρία για σπουδές τέτοιου επιπέδου. Αναλυτικά στον πίνακα 7.10. βρίσκεται ο Rotated Component Matrix και στον πίνακα 7.11. αναλύονται οι ονομασίες των παραγόντων ύστερα από την ομαδοποίηση των επιμέρους κινήτρων.

Πίνακας 7.10: Περιστραμμένοι Παράγοντες & Παραγοντικές Φορτίσεις Κινήτρων

Rotated Component Matrix^a						
	Component					
	1	2	3	4	5	6
Προϋπόθεση Δουλειάς	.793			.183		.157
Εξέλιξη-Αμοιβή	.780	.317	.129			
Μοριοδότηση	.688		.255		.103	.117
Ακαδημαϊκή Καριέρα		.812		.107		
Εργασία Υψηλής Ειδίκευσης	.308	.741			.146	-.105
Έρευνα		.596	-.222		-.129	.555
Επιρροή Φίλων	.184	-.155	.756		.210	.127
Κοινωνικοποίηση	.137		.690		-.294	
Κοινωνική Προβολή	.233	.457	.554			
Πανεπιστημιακή Οικογένεια				.824	-.115	-.105
Ενθάρρυνση Οικογένειας	.101		.117	.796	.132	.221
Υποτροφία	.119				.815	
Ενθάρρυνση Καθηγητών	-.230	.244	.382	.391	.478	

Συνέχεια Μεταπτυχιακού	.134	.122		.239	.381	647
Επίπεδο Σπουδών	.214	-.108	.344		-.242	617

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 6 iterations.

Αξίζει να σημειωθεί πως όλες οι παραπάνω φορτίσεις δέχονται τιμές άνω του 0,5 γεγονός που υποδεικνύει πως όλες οι μεταβλητές που αναλύθηκαν έχουν υψηλή συσχέτιση με τους παράγοντες με τους οποίους συνδέονται.

Πίνακας 7.11: Ονομασίες Κινήτρων

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ	ΧΡΩΜΑ	ΟΜΑΔΕΣ ΚΙΝΗΤΡΩΝ
1	3	Κίτρινο	Κίνητρα με Έμφαση τις Επαγγελματικές Προοπτικές
2	3	Πράσινο	Κίνητρα με Έμφαση την Ακαδημαϊκή Εξειδίκευση
3	3	Μπλε	Κοινωνικά Κίνητρα
4	2	Μωβ	Κίνητρα Οικογένειας
5	2	Κόκκινο	Ακαδημαϊκά Κίνητρα από Πανεπιστήμιο
6	2	Λαδί	Κίνητρα λόγω Υψηλού Επιπέδου Σπουδών

Συνοψίζοντας και ολοκληρώνοντας την εφαρμογή της παραγοντικής ανάλυσης για τα κίνητρα που ώθησαν τους/τις φοιτητές/τριες να συμμετέχουν σε σπουδές διδακτορικού επιπέδου, προέκυψαν έξι ομάδες κινήτρων οι οποίες απλοποιούν και ερμηνεύουν πλήρως τις

αρχικές ερωτήσεις των κινήτρων που γίνανε μέσω του ερωτηματολογίου. Οι έξι αυτές κατηγορίες παραγόντων είναι οι εξής, κατά σειρά σπουδαιότητας:

1. Οι επαγγελματικές προοπτικές που προσφέρουν οι σπουδές διδακτορικού επιπέδου
2. Η ακαδημαϊκή εξειδίκευση που παρέχουν οι σπουδές διδακτορικού επιπέδου
3. Τα κοινωνικά κίνητρα που δημιουργούν νέες ευκαιρίες στους διδάκτορες
4. Τα κίνητρα που πηγάζουν από την οικογένεια του διδακτορικού φοιτητή
5. Τα ακαδημαϊκά κίνητρα από το ΑΕΙ που παρακινούν τους υποψηφίους διδάκτορες
6. Το υψηλό επίπεδο σπουδών

7.3. ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

Σε συνέχεια της παραγοντικής ανάλυσης έγινε επίσης έρευνα για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι διδακτορικοί φοιτητές/τριες κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Η λογική και η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι η ίδια με το υπό-κεφάλαιο 7.2. για τα κίνητρα. Αρχικά, πριν την έναρξη της μεθόδου έγινε μελέτη του δείκτη Cronbach's Alpha, για τον έλεγχο της αξιοπιστίας. Ο δείκτης θεωρείται καλός σύμφωνα με τη θεωρία, καθώς δέχτηκε την τιμή του 0,805 όπως φαίνεται και στον Πίνακα 7.12.

Πίνακας 7.12: Αξιοπιστία Εσωτερικής Συνέπειας Δυσκολιών

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.805	15

Εφόσον ο δείκτης ελέγχου αξιοπιστίας των ερωτήσεων για τις δυσκολίες είναι καλός, μπορεί να πραγματοποιηθεί παραγοντική ανάλυση, η οποία εφαρμόστηκε μέσω της μεθόδου των κύριων συνιστωσών (Principal Components Analysis - PCA) και της μεθόδου περιστροφής Varimax. Ο παρακάτω πίνακας «Descriptive Statistics» παρουσιάζει αναλυτικά ποια δυσκολία

αντιμετωπίζουν συχνότερα οι φοιτητές/τριες αλλά και την τυπική απόκλιση μεταξύ των απαντήσεων. Παρατηρείται λοιπόν, ότι η μεγαλύτερη δυσκολία είναι η οικονομική ενίσχυση του Πανεπιστημίου για την έρευνα των φοιτητών/τριών, η οποία χαρακτηρίζεται χαμηλή. Εξίσου σημαντική δυσκολία με μικρή απόκλιση από την προηγούμενη, είναι η ισορροπία της προσωπικής ζωής με την εργασία, το οποίο συνδέεται και με το υψηλό ποσοστό των απαντήσεων των φοιτητών/τριων ότι διαθέτουν περιορισμένο χρόνο λόγω της δουλειάς τους ή λόγω άλλων οικογενειακών υποχρεώσεων. Το άγχος και η αβεβαιότητα για επαγγελματική αποκατάσταση μετά την ολοκλήρωση των σπουδών είναι δύο ακόμα δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές/τριες. Οι τυπικές αποκλίσεις στις περισσότερες απαντήσεις του ερωτηματολογίου είναι μεγαλύτερες της μονάδας, γεγονός που αποδεικνύει την ποικιλία στις απαντήσεις και τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους επηρεάζεται ο καθένας ξεχωριστά από τις δυσκολίες που προκύπτουν κατά την διάρκεια των διδακτορικών τους σπουδών.

Στον Πίνακα 7.13 παρουσιάζονται αναλυτικά οι μέσοι όροι των απαντήσεων και οι τυπικές αποκλίσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι επειδή οι μεταβλητές παρουσιάζουν τις δυσκολίες των υποψήφιων διδακτόρων, όσο μεγαλύτερος είναι ο μέσος όρος των απαντήσεων, τόσο μειώνεται ο θετικός αντίκτυπος στην εμπειρία των ίδιων κατά τη διάρκεια των σπουδών τους.

Μέση τιμή άνω του τρία (3) συγκεντρώνουν οι δυσκολίες: η απουσία οικονομικής ενίσχυσης (3.62), η ισορροπία μεταξύ προσωπικής ζωής και σπουδών (3.55), το άγχος και η πίεση (3.36), η έλλειψη χρόνου (3.26) και η αβεβαιότητα (3.06). Αντιθέτως, χαμηλή δυσκολία διατυπώνεται στα εξής: η οικογένεια και το περιβάλλον μου τοποθετούνται αρνητικά στις διδακτορικές μου σπουδές (1.49), δεν έχω τα ουσιαστικά προσόντα για την ολοκλήρωση του διδακτορικού και δυσκολεύομαι να τα αποκτήσω (1.70), οι υποδομές του σπιτιού μου δεν ευνοούν τις διδακτορικές μου σπουδές (1.79) και έχω μέτρια επαφή με το πανεπιστήμιο, λόγω της απόστασής του από την κατοικία μου (1.97).

Πίνακας 7.13: Descriptive Statistics Δυσκολιών

Descriptive Statistics			
	Mean	Std. Deviation	Analysis N
Οικονομική Ενίσχυση	3.62	1.438	154
Καθοδήγηση Καθηγητή	2.37	1.386	154
Άγχος-Πίεση	3.36	1.318	154
Υποδομές Πανεπιστημίου	2.81	1.357	154
Υποστήριξη Φοιτητών	2.15	1.230	154
Ισορροπία	3.55	1.273	154
Αβεβαιότητα	3.06	1.463	154
Προσόντα	1.70	.916	154
Έλλειψη χρόνου	3.26	1.445	154
Οικογένεια	1.49	.887	154
Απόσταση Πανεπιστημίου	1.97	1.360	154
Υποδομές Σπιτιού	1.79	1.124	154
Βιβλιοθήκη-Αποθετήριο	2.04	1.160	154
Απαιτήσεις Σχολής	2.45	1.268	154
Συχνότητα Συνεδριών	2.25	1.255	154

Προκειμένου να βρεθεί ο βαθμός συσχέτισης των μεταβλητών που μελετώνται χρησιμοποιείται ο πίνακας 7.14 (Correlation Matrix). Παρατηρείται λοιπόν ότι υπάρχουν αρκετές συσχετίσεις που υπερβαίνουν το 0,3 (κίτρινο χρώμα), γεγονός που επιτρέπει να εφαρμοστεί παραγοντική ανάλυση, δεδομένου ότι υπάρχουν αρκετές μεταβλητές με κοινό παράγοντα. Για παράδειγμα, μεγάλος βαθμός συσχέτισης εντοπίζεται στην ισορροπία προσωπικής ζωής-εργασίας με το άγχος και την πίεση που βιώνουν οι φοιτητές/τριες, με υψηλό βαθμό της τάξεως του 0,698. Αναλυτικά οι συσχετίσεις των μεταβλητών παρουσιάζονται στον Πίνακα 7.14.

Πίνακας 7.14: Correlation Matrix Δυσκολιών

	Οικονομική Ενίσχυση	Καθοδήγηση Καθηγητή	Άγχος-Πίεση	Υποδομές Πανεπιστημίου	Υποστήριξη ή φοιτητών	Ισορροπία	Αβεβαιότητα	Προσόντα	Έλλειψη χρόνου	Οικονομική ευσταθία	Απόσταση ή Πανεπιστημίου	Υποδομές Σπιτιού	Βιβλιοθήκη- Αποθετήριο	Απαιτήσεις Σχολής	Συχνότητα Συνεδριών
Οικονομική Ενίσχυση	1														
Καθοδήγηση Καθηγητή	0.2	1													
Άγχος-Πίεση	0.315	0.456	1												
Υποδομές Πανεπιστημίου	0.405	0.375	0.474	1											
Υποστήριξη Φοιτητών	0.254	0.412	0.382	0.475	1										
Ισορροπία	0.341	0.232	0.698	0.409	0.272	1									
Αβεβαιότητα	0.307	0.217	0.496	0.362	0.205	0.43	1								
Προσόντα	-0.053	0.201	0.253	0.228	0.208	0.14	0.2	1							
Έλλειψη χρόνου	-0.046	0.05	0.207	-0.02	0.166	0.27	-0	0.108	1						
Οικονομική ευσταθία	0.231	0.1	0.276	0.246	0.219	0.25	0.2	0.15	0.11	1					
Απόσταση Πανεπιστημίου	0.087	0.013	0.200	0.103	0.276	0.22	0	0.165	0.36	0.122	1				
Υποδομές Σπιτιού	0.197	0.104	0.193	0.141	0.122	0.15	0.1	0.155	0.06	0.09	0.3	1			
Βιβλιοθήκη- Αποθετήριο	0.225	0.166	0.333	0.329	0.285	0.26	0.2	0.079	-0.05	0.261	0.22	0.31	1		
Απαιτήσεις Σχολής	0.078	0.264	0.323	0.137	0.283	0.28	0	0.135	0.19	0.177	0.15	0.07	0.27	1	
Συχνότητα Συνεδριών	0.054	0.25	0.462	0.305	0.272	0.26	0.2	0.225	0.14	0.11	0.18	0.18	0.25	0.342	1

Οι υψηλοί αριθμοί συσχέτισης των μεταβλητών μεταξύ τους δεν αρκούν για να προσδιορίσουν την ορθότητα και καταλληλότητα της παραγοντικής ανάλυσης. Για αυτόν τον λόγο υπολογίζεται η τιμή του δείκτη ΚΜΟ, ο οποίος όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα 7.15 είναι 0,789. Ο δείκτης είναι πολύ κοντά στην επιθυμητή τιμή του 0,8. Αυτό το γεγονός επιβεβαιώνει σε μεγάλο βαθμό ότι το δείγμα απαντήσεων για τις δυσκολίες που βιώνουν οι διδακτορικοί φοιτητές/τριες είναι κατάλληλο για παραγοντική ανάλυση.

Πίνακας 7.15: Δείκτης ΚΜΟ Δυσκολιών

ΚΜΟ	
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.	.789

Η καταλληλότητα των μεταβλητών που θα χρησιμοποιηθούν στην ανάλυση προσδιορίζεται και από τους δείκτες MSA (Measure of Sampling Adequacy), όπως φαίνεται στον πίνακα 7.16. Όλες οι μεταβλητές παρουσιάζουν τιμές άνω του 0,5. Το γεγονός αυτό επιτρέπει με επιφύλαξη να επιβεβαιωθεί η καταλληλότητα των μεταβλητών για παραγοντική ανάλυση.

Πίνακας 7.16: Δείκτες MSA Δυσκολιών

ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ	ΔΕΙΚΤΕΣ MSA
Οικονομική Ενίσχυση	0,788
Καθοδήγηση Καθηγητή	0,784
Άγχος-Πίεση	0,797
Υποδομές Πανεπιστημίου	0,838
Υποστήριξη Φοιτητών	0,838
Ισορροπία	0,777
Αβεβαιότητα	0,830
Προσόντα	0,736
Έλλειψη χρόνου	0,617
Οικογένεια	0,868

Απόσταση Πανεπιστημίου	0,697
Υποδομές Σπιτιού	0,713
Βιβλιοθήκη-Αποθετήριο	0,807
Απαιτήσεις Σχολής	0,776
Συχνότητα Συνεδριών	0,801

Απαραίτητο όμως είναι, οι συγκεκριμένες μεταβλητές να ερμηνεύονται και από τους τελικούς παράγοντες. Με τα Communalities που παρουσιάζονται στον Πίνακα 7.17, δίνεται η δυνατότητα να αναλυθεί το ποσοστό μεταβολής της κάθε μεταβλητής, το οποίο ερμηνεύεται από τους τελικούς παράγοντες που θα προκύψουν. Παρατηρούνται ικανοποιητικά ποσοστά της τάξεως άνω του 0,50. Μοναδική μεταβλητή που παρουσιάζει αρκετά χαμηλά ποσοστά είναι η μεταβλητή «Η οικογένεια μου και το περιβάλλον μου τοποθετείται αρνητικά στις διδακτορικές μου σπουδές», και για το λόγο αυτό, η συγκεκριμένη μεταβλητή δεν θα ενταχθεί πλήρως στην παραγοντική ανάλυση. Αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετές φορές για τη βελτιστοποίηση της παραγοντικής ανάλυσης οι μεταβλητές με χαμηλά ποσοστά ερμηνείας από τους τελικούς παράγοντες συνήθως αφαιρούνται από την διαδικασία.

Πίνακας 7.17: Communalities Δυσκολιών

Communalities		
	Initial	Extraction
Οικονομική Ενίσχυση	1.000	.625
Καθοδήγηση Καθηγητή	1.000	.559
Άγχος-Πίεση	1.000	.746
Υποδομές Πανεπιστημίου	1.000	.578
Υποστήριξη Φοιτητών	1.000	.485
Ισορροπία	1.000	.716
Αβεβαιότητα	1.000	.678

Προσόντα	1.000	.778
Έλλειψη χρόνου	1.000	.761
Οικογένεια	1.000	.280
Απόσταση Πανεπιστημίου	1.000	.670
Υποδομές Σπιτιού	1.000	.670
Βιβλιοθήκη-Αποθετήριο	1.000	.583
Απαιτήσεις Σχολής	1.000	.595
Συχνότητα Συνεδριών	1.000	.489

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Από τους σημαντικότερους πίνακες που εξάγει η παραγοντική ανάλυση είναι ο πίνακας συνολικής ερμηνευθείσας διακύμανσης (Total Variance Explained) από τον οποίο προκύπτει ο τελικός αριθμός των παραγόντων. Συγκεκριμένα, αναδείχθηκαν 5 επιμέρους παράγοντες, οι οποίοι περιλαμβάνουν το ικανοποιητικό ποσοστό του 61,415% της συνολικής διακύμανσης, όπως φαίνεται και στον πίνακα 7.18 (κίτρινο χρώμα).

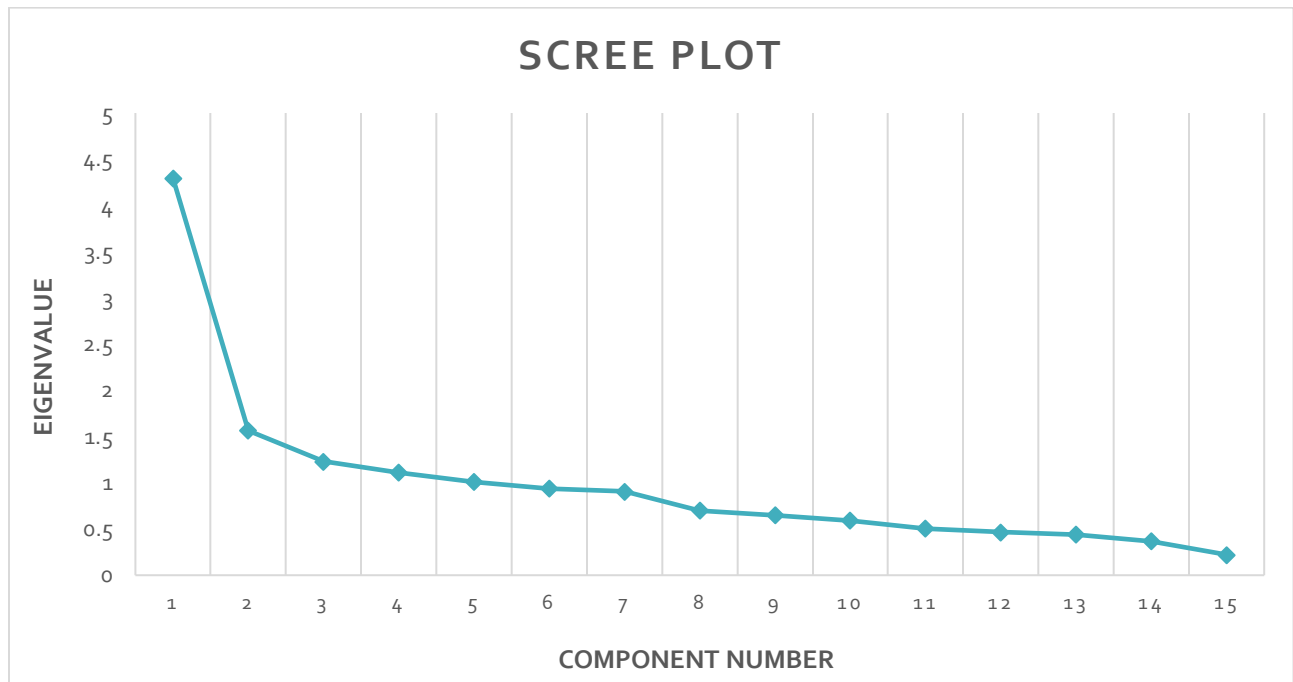
Πίνακας 7.18: Συνολική Ερμηνευθείσα Διακύμανση Δυσκολιών

Total Variance Explained									
Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	4.294	28.626	28.626	4.294	28.626	28.626	2.716	18.105	18.105
2	1.564	10.427	39.053	1.564	10.427	39.053	2.314	15.429	33.534
3	1.231	8.209	47.262	1.231	8.209	47.262	1.516	10.109	43.643
4	1.111	7.408	54.670	1.111	7.408	54.670	1.503	10.017	53.660
5	1.012	6.745	61.415	1.012	6.745	61.415	1.163	7.755	61.415
6	.939	6.261	67.676						
7	.905	6.033	73.709						

8	.699	4.661	78.370						
9	.650	4.331	82.700						
10	.592	3.949	86.649						
11	.507	3.380	90.029						
12	.466	3.110	93.139						
13	.440	2.930	96.070						
14	.367	2.449	98.519						
15	.222	1.481	100.000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Η κατάληξη σε 5 παράγοντες, επιβεβαιώνεται και από το διάγραμμα Scree Plot. Παρατηρείται λοιπόν, από το σχήμα 7.2 ότι το “elbow point” βρίσκεται στον 2^ο παράγοντα, ενώ η γραμμή σταθεροποιείται μετά τον 5^ο παράγοντα. Αυτό δείχνει ότι οι πρώτοι δύο παράγοντες ερμηνεύουν το μεγαλύτερο ποσοστό διακύμανσης των μεταβλητών, ενώ μετά τον πέμπτο παράγοντα δεν υπάρχει επαρκής διακύμανση των μεταβλητών.

Σχήμα 7.2: Scree Plot Δυσκολιών

Καταλήγοντας στους τελικούς 5 παράγοντες, για να ολοκληρωθεί η διαδικασία της παραγοντικής ανάλυσης μένει ο διαμερισμός των 15 μεταβλητών και η τελική ονομασία των παραγόντων. Ο διαμερισμός των μεταβλητών γίνεται μέσω του πίνακα Rotated Component Matrix, ανάλογα με την υψηλότερη φόρτιση (υψηλότερη τιμή) που δέχεται η κάθε μεταβλητή. Αρχικά, ο πρώτος παράγοντας περιλαμβάνει 6 μεταβλητές οι οποίες είναι υπογραμμισμένες με **κίτρινο χρώμα**, ενώ ο δεύτερος παράγοντας περιλαμβάνει 4 μεταβλητές, υπογραμμισμένες με **πράσινο χρώμα**. Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι πρώτοι δύο παράγοντες ερμηνεύουν το 39.053% της συνολικής διακύμανσης, γεγονός που επιβεβαιώνει τα συμπεράσματα από το διάγραμμα Scree Plot που αναφέρθηκε στο Σχήμα 7.2. Ο τρίτος παράγοντας με **μπλε χρώμα** δέχεται 2 μεταβλητές, ενώ τον ίδιο αριθμό μεταβλητών δέχεται και ο τέταρτος παράγοντας (**μωβ χρώμα**). Τέλος, ο 5^{ος} παράγοντας δέχεται μόνο μία μεταβλητή (**κόκκινο χρώμα**). Αναλυτικά παρακάτω η ομαδοποίηση των μεταβλητών και ο πίνακας Rotated Component Matrix.

1^{ος} ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ

1. Χαμηλή οικονομική ενίσχυση από το Πανεπιστήμιο
2. Άγχος-Πίεση για την ολοκλήρωση των σπουδών
3. Οι υποδομές και ο μέτριος εξοπλισμός του Πανεπιστημίου δυσκολεύουν την εκπόνηση του διδακτορικού
4. Η ισορροπία ανάμεσα στην προσωπική ζωή και στις σπουδές είναι δύσκολο να διατηρηθεί
5. Αβεβαιότητα για την ολοκλήρωση των σπουδών
6. Η οικογένεια και το περιβάλλον του φοιτητή τοποθετείται αρνητικά για τις διδακτορικές σπουδές

2^{ος} ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ

1. Μέτρια καθοδήγηση και υποστήριξη από τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια
2. Μη προσδοκώμενη υποστήριξη από διδακτορικούς φοιτητές ή ερευνητές
3. Υψηλές απαιτήσεις σχολής που βγάζουν τους φοιτητές εκτός προγράμματος

4. Συχνότητα συνεδριών ή ερευνητικών δραστηριοτήτων

3^{ος} ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ

1. Οι υποδομές του σπιτιού δεν ευνοούν τις διδακτορικές σπουδές
2. Τεχνικές δυσκολίες εύρεσης ερευνητικού υλικού μέσω της ιδρυματικής βιβλιοθήκης ή άλλων αποθετηρίων

4^{ος} ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ

1. Έλλειψη χρόνου λόγω δουλειάς ή οικογενειακών υποχρεώσεων
2. Μέτρια επαφή με το Πανεπιστήμιο, λόγω απόστασης από την κατοικία του φοιτητή

5^{ος} ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ

1. Δυσκολία απόκτησης ουσιαστικών προσόντων για την ολοκλήρωση του διδακτορικού

Πίνακας 7.19: Περιστραμμένοι Παράγοντες & Παραγοντικές Φορτίσεις Δυσκολιών

Rotated Component Matrix^a					
	Component				
	1	2	3	4	5
Οικονομική Ενίσχυση	.643	.073	.249	-.140	-.352
Καθοδήγηση Καθηγητή	.226	.675	-.069	-.164	.147
Άγχος-Πίεση	.667	.468	.031	.194	.208
Υποδομές Πανεπιστημίου	.564	.420	.175	-.201	.112
Υποστήριξη Φοιτητών	.265	.608	.200	.069	.022
Ισορροπία	.734	.226	-.009	.353	.035
Αβεβαιότητα	.749	.016	-.014	-.161	.300
Προσόντα	.101	.167	.124	.061	.849
Έλλειψη Χρόνου	.066	.106	-.068	.859	.050

Οικογένεια	.467	.074	.177	.153	-.045
Απόσταση Πανεπιστημίου	.054	.068	.546	.598	.079
Υποδομές Σπιτιού	.080	.012	.796	.044	.166
Βιβλιοθήκη- Αποθετήριο	.264	.341	.607	-.113	-.122
Απαιτήσεις Σχολής	-.002	.709	.042	.265	-.141
Συχνότητα Συνεδρίων	.072	.607	.153	.121	.277

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 6 iterations.

Όπως και στην περίπτωση των κινήτρων, έτσι και στην περίπτωση των δυσκολιών παρατηρείται πως όλες οι παραπάνω φορτίσεις δέχονται τιμές άνω του 0,5, εκτός από την εξής μεταβλητή: «η οικογένεια μου και το περιβάλλον μου τοποθετείται αρνητικά στις διδακτορικές μου σπουδές». Αυτό ήταν ήδη γνωστό από τον πίνακα Communalities (Πίνακα 7.17), όπου η συγκεκριμένη μεταβλητή είχε παρουσιάσει ιδιαίτερα χαμηλή τιμή. Η χαμηλή φόρτιση (<0,5) , σημαίνει πως η συγκεκριμένη μεταβλητή δεν θα έχει ισχυρή συσχέτιση με την συνολική ερμηνεία του πρώτου παράγοντα.

Πίνακας 7.20: Ονομασία Παραγόντων των Δυσκολιών

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ	ΧΡΩΜΑ	ΟΜΑΔΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΩΝ
1	6	Κίτρινο	Ψυχολογική και Οικονομική Αστάθεια
2	4	Πράσινο	Ακαδημαϊκή Υποστήριξη και Απαιτήσεις Πανεπιστημίου
3	2	Μπλε	Υποδομές και Πόροι
4	2	Μωβ	Εμπόδια Χρόνου και Χώρου
5	1	Κόκκινο	Έλλειψη Αυτοπεποίθησης

Συνοψίζοντας τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές/τριες κατά την συμμετοχή τους σε σπουδές διδακτορικού επιπέδου, προέκυψαν οι εξής 5 επιμέρους ομάδες δυσκολιών:

1. Ψυχολογική και Οικονομική Αστάθεια
2. Ακαδημαϊκή Υποστήριξη και Απαιτήσεις Πανεπιστημίου
3. Υποδομές και Πόροι
4. Εμπόδιο Χρόνου και Χώρου
5. Έλλειψη Αυτοπεποίθησης

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

8.1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνολικά, παρατηρήθηκαν υψηλά επίπεδα ικανοποίησης των διδακτορικών φοιτητών στα Ελληνικά Πανεπιστήμια. Σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε παρατηρήθηκε ότι οι φοιτητές δίνουν τη μεγαλύτερη βάση στην εκπλήρωση των στόχων τους για προσωπική ανάπτυξη και ύστερα στην υποστήριξη και την καθοδήγηση που τους παρέχει ο/η επιβλέπων/ουσα καθηγητής/τρια κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Ακολουθούν τα κριτήρια ψυχολογικής ευημερίας και η υποστήριξη από άλλους διδακτορικούς φοιτητές ή ερευνητές. Αυτά ήταν και τα τέσσερα κριτήρια που αναλύθηκαν για τη μέτρηση της ικανοποίησης των φοιτητών. Ενώ σε όλα τα κριτήρια παρατηρήθηκαν υψηλοί δείκτες ικανοποίησης, η ψυχολογική ευημερία ήταν εκείνη με το χαμηλότερο ποσοστό (σημειώνεται ότι η ψυχολογική αστάθεια προέκυψε μέσω της ΠΑ ως η μεγαλύτερη δυσκολία). Επομένως, και μέσω του διαγράμματος βελτίωσης, ήταν το κριτήριο το οποίο έχει προτεραιότητα βελτίωσης σε σχέση με τα υπόλοιπα.

Σε συνέχεια της έρευνας, πραγματοποιήθηκαν ερωτήσεις για τα κίνητρα των φοιτητών/τριών που τους ώθησαν σε διδακτορικές σπουδές, αλλά και στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Όσον αφορά τα κίνητρα, οι συμμετέχοντες απάντησαν ότι το πιο σημαντικό κίνητρο είναι η βοήθεια που θα τους παρέχει το διδακτορικό για την επαγγελματική τους εξέλιξη και την αμοιβή τους. Μέσω της παραγοντικής ανάλυσης επιδιώχθηκε η ομαδοποίηση των κινήτρων σε παράγοντες, οι οποίοι είναι οι εξής κατά σειρά σπουδαιότητας: οι επαγγελματικές προοπτικές που προσφέρουν οι σπουδές διδακτορικού επιπέδου, η ακαδημαϊκή εξειδίκευση που παρέχουν οι σπουδές διδακτορικού επιπέδου, τα κοινωνικά κίνητρα που δημιουργούν νέες ευκαιρίες στους διδάκτορες, τα κίνητρα που πηγάζουν από την οικογένεια του διδακτορικού φοιτητή, τα ακαδημαϊκά κίνητρα από το ΑΕΙ που παρακινούν τους υποψηφίους διδάκτορες και τέλος το υψηλό επίπεδο των σπουδών.

Ακολούθως, μελετήθηκαν οι δυσκολίες των διδακτορικών φοιτητών/τριων που αντιμετωπίζουν κατά την διάρκεια των σπουδών τους. Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες απάντησαν ότι η σημαντικότερη δυσκολία που αντιμετωπίζουν είναι η χαμηλή οικονομική

ενίσχυση του Πανεπιστημίου για την έρευνα και η δυσκολία των ίδιων να ισορροπήσουν την εργασία με την προσωπική τους ζωή. Μέσω της παραγοντικής ανάλυσης προέκυψαν πέντε παράγοντες δυσκολιών: η ψυχολογική και οικονομική αστάθεια, η ακαδημαϊκή υποστήριξη και οι απαιτήσεις του Πανεπιστημίου, οι υποδομές και οι πόροι, τα εμπόδια χρόνου και χώρου, και η έλλειψη αυτοπεποίθησης των διδακτορικών φοιτητών/τριών.

Με τα συγκεκριμένα αποτελέσματα, εξήχθησαν σημαντικά συμπεράσματα για την ικανοποίηση των διδακτορικών φοιτητών/τριων, τα κίνητρα τους και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Τα αποτελέσματα αυτά και η βιβλιογραφική ανασκόπηση που πραγματοποιήθηκε, χρησιμοποιήθηκαν ως εργαλεία προκειμένου να γίνουν προτάσεις βελτίωσης της διδακτορικής εμπειρίας (Κεφάλαιο 8.2.).

8.2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ

Όπως παρατηρήθηκε από τα αποτελέσματα της έρευνας και επιπλέον αντίστοιχων ερευνών που αναλύθηκαν στο Κεφάλαιο 2 της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, ο ρόλος του/της επιβλέποντα/ουσας καθηγητή/τριας είναι από τους σημαντικότερους, προκειμένου να βελτιωθεί η διδακτορική εμπειρία του/της διδακτορικού/ης φοιτητή/τριας. Επομένως, η στάση των πρώτων απέναντι στους δεύτερους πρέπει να χαρακτηρίζεται από συνεχές ενδιαφέρον και υποστήριξη, με ενθάρρυνση για την έρευνα και σαφήνεια για τους στόχους της έρευνας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί, με συχνή επικοινωνία και συναντήσεις για την ορθή καθοδήγηση. Μερίδιο ευθύνης για τη βελτίωση της ικανοποίησης των υποψηφίων διδακτόρων, έχει και το ίδιο το Πανεπιστήμιο ή το Τμήμα, καθώς πρέπει να παρέχει τα κατάλληλα εφόδια προκειμένου να δημιουργήσει ένα υποστηρικτικό και συνεργατικό περιβάλλον ανάμεσα στη φοιτητική κοινότητα αλλά και μεταξύ του διδακτικού προσωπικού. Πρωτίστως, πρέπει να διασφαλιστεί ότι το κάθε Τμήμα δίνει ίσες ευκαιρίες. Επιπλέον, πρέπει να ενημερώνονται οι φοιτητές/τριες για τις προσδοκίες του κάθε Πανεπιστημίου ξεχωριστά, αλλά και το ίδιο το Τμήμα να αφουγκράζεται τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς των φοιτητών/τριων. Το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι υποψήφιοι/ες σύμφωνα με τις παραπάνω έρευνες, είναι η ψυχολογική ευημερία (και η οικονομική δυσκολία), καθώς το άγχος, η πίεση και η ανισορροπία

ανάμεσα στην προσωπική ζωή και την εργασία κυριεύει, το οποίο αναδείχθηκε και στην δική μας εργασία. Το Πανεπιστήμιο και η διοίκηση του καλούνται να βρουν λύσεις στα συγκεκριμένα προβλήματα που κλονίζουν τη σημερινή κοινότητα των υποψήφιων διδακτόρων.

Πιο συγκεκριμένα, η δημιουργία υπηρεσιών συμβουλευτικής και υποστήριξης ψυχολογικής υγείας, αποτελούν εργαλεία υψίστης σημασίας. Παραδείγματα τέτοιων υπηρεσιών, θα μπορούσε να είναι γραφεία εντός του Πανεπιστημίου τα οποία απαρτίζονται από ειδικά καταρτισμένους ψυχολόγους και συμβούλους. Επίσης, τηλεφωνικές γραμμές υποστήριξης ή ιστοσελίδες που προσφέρονται για επικοινωνία με ειδικούς.

Η στελέχωση φοιτητικών επιτροπών, θα δώσει μεγαλύτερο βήμα στους ίδιους να αναπτύξουν και να εκφράσουν τους προβληματισμούς τους, με σκοπό να εισακουστούν. Παράλληλα, θα ενισχύσει το αίσθημα ασφάλειας και ταύτισης ανάμεσα στους/στις φοιτητές/τριες και αυτό θα δημιουργήσει ιδανικές συνθήκες ένταξης στην Πανεπιστημιακή κοινότητα.

Εξίσου σημαντική είναι και η παρακολούθηση της ευημερίας των υποψηφίων διδακτόρων, μέσω ετήσιων ερευνών, όπου οι φοιτητές/τριες θα καλούνται να απαντήσουν σε ερωτηματολόγιο σχετικά με την πορεία των σπουδών τους και την ψυχολογική τους κατάσταση.

Στην συνέχεια, σημαντικό ρόλο παίζει η διαμόρφωση των κατάλληλων υποδομών σε κάθε Πανεπιστήμιο. Ειδικότερα, τέτοιοι χώροι μπορεί να είναι πλήρως εξοπλισμένα εργαστήρια, βιβλιοθήκες, και χώροι μελέτης και εργασίας.

Τέλος, αλλά όχι χαμηλής σπουδαιότητας είναι ότι το Πανεπιστήμιο πρέπει να διασφαλίσει περισσότερες υποτροφίες και μισθολογικές ενισχύσεις για την οικονομική ενίσχυση των διδακτορικών φοιτητών, προκειμένου να ενισχύσει το κίνητρο για συμμετοχή τους στην διδακτορικού επιπέδου έρευνα (σημαντικότερη ομάδα δυσκολιών σύμφωνα με την ΠΑ, η ψυχολογική και οικονομική ανασφάλεια).

8.3. ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Η παρούσα εργασία ανέδειξε και ανέλυσε τους παράγοντες που επηρεάζουν την ικανοποίηση των διδακτορικών φοιτητών στα Ελληνικά Πανεπιστήμια. Ακόμα, έγινε αναφορά στα κίνητρα που τους οδήγησαν στην έναρξη των σπουδών τους αλλά και στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κατά τη διάρκεια των διδακτορικών τους σπουδών.

Ως επέκταση της συγκεκριμένης μελέτης, προτείνεται η διεξαγωγή έρευνας με συμμετοχή όλων των Πανεπιστημίων και μεγαλύτερου δείγματος, προκειμένου να υπάρξει μεγαλύτερη ακρίβεια των αποτελεσμάτων. Για να επιτευχθεί αυτό, θα πρέπει τα ίδια τα Πανεπιστήμια που διαθέτουν περισσότερες πληροφορίες για τους διδακτορικούς φοιτητές/τριες να κοινοποιήσουν αντίστοιχα ερωτηματολόγια στους φοιτητές/τριες. Ακόμα, στην συγκεκριμένη έρευνα, εάν αναληφθεί ανάλογη πρωτοβουλία των ΑΕΙ, θα μπορούσαν να συμμετέχουν και οι τελειόφοιτοι/ες διδάκτορες, καθώς θα διαθέτουν μια ολοκληρωμένη εμπειρία συμμετοχής σε διδακτορικές σπουδές και θα μπορούν να προσφέρουν χρήσιμες πληροφορίες.

Για τη συγκεκριμένη έρευνα, θα ήταν ιδανικό να ενσωματωθούν και ερωτήσεις ανοικτού τύπου στο ερωτηματολόγιο, προκειμένου οι ίδιοι οι φοιτητές/τριες να μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα και έτσι να ανακαλυφθούν πτυχές που δεν είχαν προβλεφθεί και ερευνηθεί από τις ερωτήσεις κλειστού τύπου. Εκτός του ερωτηματολογίου, αντίστοιχο θετικό αντίκτυπο στην έρευνα θα έχουν και οι συνεντεύξεις σε διδακτορικούς φοιτητές/τριες, καθώς με αυτόν τον τρόπο μπορεί να γίνει περεταίρω εμβάθυνση σε συγκεκριμένα ζητήματα που απασχολούν κάθε φοιτητή/τρια ατομικά.

Τέλος, έχοντας αποτελέσματα για την ικανοποίηση και τις δυσκολίες των διδακτορικών φοιτητών/τριων μέσω της παρούσας εργασίας, θα ήταν ενδιαφέρον να μελετηθεί η συσχέτιση των δύο έτσι ώστε να προταθούν πιο στενευμένες παρεμβάσεις στο μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωση

- Γρηγορούδης Ε. και Γ. Σίσκος (2005), «Ποιότητα υπηρεσιών και ικανοποίηση πελατών», Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.

Ξενόγλωση

- Aitchison, C., Catterall, J., Ross, P., & Burgin, S. (2012). 'Tough love and tears': Learning doctoral writing in the sciences. *Higher Education Research & Development*, 31(4), 435-447.
- Ali, A., & Kohun, F. (2006). Dealing with isolation feelings in IS doctoral programs. *International Journal of Doctoral Studies*, 1(1), 21-33.
- Aouadni, I., & Rebai, A. (2017). Decision support system based on genetic algorithm and multi-criteria satisfaction analysis (MUSA) method for measuring job satisfaction. *Annals of Operations Research*, 256, 3-20.
- Brown, L., & Watson, P. (2010). Understanding the experiences of female doctoral students. *Journal of Further and Higher Education*, 34(3), 385-404.
- De Valero, Y. F. (2001). Departmental factors affecting time-to-degree and completion rates of doctoral students at one land-grant research institution. *The Journal of higher education*, 72(3), 341-367.
- Dericks, G., Thompson, E., Roberts, M., & Phua, F. (2019). Determinants of PhD student satisfaction: the roles of supervisor, department, and peer qualities. *Assessment & evaluation in higher education*.
- Devos, C., Boudrenghien, G., Van der Linden, N., Azzi, A., Frenay, M., Galand, B., & Klein, O. (2017). Doctoral students' experiences leading to completion or attrition: A matter of sense, progress and distress. *European journal of psychology of education*, 32, 61-77.

- Erichsen, E. A., Bolliger, D. U., & Halupa, C. (2014). Student satisfaction with graduate supervision in doctoral programs primarily delivered in distance education settings. *Studies in Higher education*, 39(2), 321-338.
- Feizi, S., Knäuper, B., & Elgar, F. (2024). Perceived stress and well-being in doctoral students: Effects on program satisfaction and intention to quit. *Higher Education Research & Development*, 43(6), 1259-1276.
- Fernando, D. M. (2013). Supervision by doctoral students: A study of supervisee satisfaction and self-efficacy, and comparison with faculty supervision outcomes. *The Clinical Supervisor*, 32(1), 1-14.
- Gardner, S. K. (2009). Student and faculty attributions of attrition in high and low-completing doctoral programs in the United States. *Higher education*, 58, 97-112.
- Gearity, B. T., & Mertz, N. (2012). From" bitch" to" mentor": A doctoral student's story of self-change and mentoring. *The Qualitative Report*, 17(30), 1.
- Glorieux, A., van Tienoven, T. P., Minnen, J., & Spruyt, B. (2022). PHD SURVEY 2022.
- Golding, J. (2024). Sustainable, affordable, and transferable approaches to experienced doctoral supervisor development. *International Journal for Academic Development*, 1-16.
- Goldman, Z. W., & Goodboy, A. K. (2017). Explaining doctoral students' relational maintenance with their advisor: A psychosocial development perspective. *Communication Education*, 66(1), 70-89.
- Grigoroudis, E., & Siskos, Y. (2002). Preference disaggregation for measuring and analysing customer satisfaction: The MUSA method. *European Journal of Operational Research*, 143(1), 148-170.
- Gururaj, S., Heilig, J. V., & Somers, P. (2010). Graduate Student Persistence: Evidence from Three Decades. *Journal of Student Financial Aid*, 40(1), 31-46.
- Herzig, A. H. (2002). Where have all the students gone? Participation of doctoral students in authentic mathematical activity as a necessary condition for persistence toward the PH. D. *Educational studies in mathematics*, 50(2), 177-212.

- Kinman, G., & Jones, F. (2003). 'Running Up the Down Escalator': Stressors and strains in UK academics. *Quality in Higher education*, 9(1), 21-38.
- Lane, S. (2016). Promoting collaborative learning among students. *American Journal of Educational Research*, 4(8), 602-607.
- Leijen, Ä., Lepp, L., & Remmik, M. (2016). Why did I drop out? Former students' recollections about their study process and factors related to leaving the doctoral studies. *Studies in Continuing Education*, 38(2), 129-144.
- Locke, E. A. (1969). What is job satisfaction?. *Organizational behavior and human performance*, 4(4), 309-336.
- Lovitts, B. E. (2001). *Leaving the ivory tower: The causes and consequences of departure from doctoral study*. Rowman & Littlefield.
- Manikaros, N., & Avgerinos, E. (2023). Cluster sampling MUSA methodology for user satisfaction analysis of an educational distance-learning platform. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 19(9), em2320.
- Mobley, W. H., & Locke, E. A. (1970). The relationship of value importance to satisfaction. *Organizational Behavior and Human Performance*, 5(5), 463-483.
- Nwenyi, S., & Baghurst, T. (2013). Demographic and attitudinal factors influencing doctoral student satisfaction. *Canadian Social Science*, 9(6), 47.
- Ros, M., Schwartz, S. H., & Surkiss, S. (1999). Basic individual values, work values, and the meaning of work. *Applied psychology: an international review*, 48(1).
- Sakurai, Y., Pyhältö, K., & Lindblom-Ylänne, S. (2012). Factors affecting international doctoral students' academic engagement, satisfaction with their studies, and dropping out. *International Journal for Researcher Development*, 3(2), 99-117.
- Sakurai, Y., Vekkaila, J., & Pyhältö, K. (2017). More or less engaged in doctoral studies? Domestic and international students' satisfaction and motivation for doctoral studies in Finland. *Research in Comparative and International Education*, 12(2), 143-159.
- Sala-Bubaré, A., & Castelló, M. (2017). Exploring the relationship between doctoral students' experiences and research community positioning. *Studies in Continuing Education*, 39(1), 16-34.

- Schmidt, M., & Hansson, E. (2018). Doctoral students' well-being: A literature review. *International journal of qualitative studies on health and well-being*, 13(1), 1508171.
- Sverdlik, A., Hall, N. C., McAlpine, L., & Hubbard, K. (2018). The PhD experience: A review of the factors influencing doctoral students' completion, achievement, and well-being. *International Journal of Doctoral Studies*, 13, 361-388.
- Tompkins, K. A., Brecht, K., Tucker, B., Neander, L. L., & Swift, J. K. (2016). Who matters most? The contribution of faculty, student-peers, and outside support in predicting graduate student satisfaction. *Training and Education in Professional Psychology*, 10(2), 102.
- Tsafarakis, S., Kokotas, T., & Pantouvakis, A. (2018). A multiple criteria approach for airline passenger satisfaction measurement and service quality improvement. *Journal of air transport management*, 68, 61-75.
- Utrecht University. (2024). *PhD Survey 2023 – Graduate School of Life Sciences*. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.uu.nl/en/education/graduate-school-of-life-sciences/phd/phd-councils/phd-survey> [πρόσβαση στις 10/09/2024]
- Weidman, J. C., Twale, D. J., & Stein, E. L. (2001). *Socialization of Graduate and Professional Students in Higher Education: A Perilous Passage? ASHE-ERIC Higher Education Report, Volume 28, Number 3. Jossey-Bass Higher and Adult Education Series*. Jossey-Bass, Publishers, Inc., 350 Sansome Street, San Francisco, CA 94104-1342.
- Yong, A. G., & Pearce, S. (2013). A beginner's guide to factor analysis: Focusing on exploratory factor analysis. *Tutorials in quantitative methods for psychology*, 9(2), 79-94.
- Zhang, F., Litson, K., & Feldon, D. F. (2022). Social predictors of doctoral student mental health and well-being. *PloS one*, 17(9), e0274273.
- Zhao, C. M., Golde, C. M., & McCormick, A. C. (2007). More than a signature: How advisor choice and advisor behaviour affect doctoral student satisfaction. *Journal of further and higher education*, 31(3), 263-281.

Ηλεκτρονικές Πηγές

- ΕΘΑΑΕ (2022).
https://www.ethaae.gr/images/articles/etisies_ekthesis_HAHE/2024.2.2_Τελική_Έκθεση_ΕΘΑΑΕ_2022_v1.2.pdf
- <https://metrics.ekt.gr/phd-holders>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

«ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ»

Ο σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι ο εντοπισμός των κύριων παραγόντων που επηρεάζουν την ακαδημαϊκή εμπειρία των διδακτορικών φοιτητών στα ελληνικά πανεπιστήμια.

Μέσω της διεξαγωγής πανελλήνιας εμβέλειας έρευνας, η εργασία επιδιώκει να αποκαλύψει κρίσιμα πεδία που συμβάλλουν στην ικανοποίηση ή στη δυσαρέσκεια των διδακτορικών φοιτητών.

* Υποδεικνύει απαιτούμενη ερώτηση

Χαρακτηριστικά φοιτητή και διδακτορικού προγράμματος.

Φύλο*

- ☐ Άνδρας
- ☐ Γυναίκα

Ηλικία*

- ☐ Νεότερος των 25
- ☐ 26-30
- ☐ 31-35
- ☐ Άνω των 35

Οικογενειακή Κατάσταση*

- ☐ Ανύπαντρος/η χωρίς παιδιά
- ☐ Παντρεμένος/η χωρίς παιδιά
- ☐ Ανύπαντρος/η με παιδιά
- ☐ Παντρεμένος/η με παιδιά
- ☐ Δεν απαντώ

Επίπεδο εκπαίδευσης πριν την έναρξη του διδακτορικού*

- ☐ Προπτυχιακές σπουδές
- ☐ Μεταπτυχιακές σπουδές
- ☐ Άλλο

Επαγγελματική κατάσταση *

- ☐ Εργαζόμενος/η πλήρους απασχόλησης εκτός πανεπιστημίου
- ☐ Εργαζόμενος/η μερικής απασχόλησης εκτός πανεπιστημίου
- ☐ Άνεργος/η
- ☐ Εργαζόμενος/η πλήρους απασχόλησης στο πανεπιστήμιο λόγω εκπόνησης διδακτορικού
- ☐ Εργαζόμενος/η μερικής απασχόλησης στο πανεπιστήμιο λόγω εκπόνησης διδακτορικού

Σε ποιον τομέα εντάσσεται η διδακτορική σας διατριβή;*

- ☐ Επιστήμες Υγείας
- ☐ Κοινωνικές-Ανθρωπιστικές επιστήμες

☐ Επιστήμες Διοίκησης και Οικονομίας

☐ Νομικές Επιστήμες

☐ Μηχανική και Τεχνολογία

☐ Φυσικές Επιστήμες

☐ Άλλο

Σε ποιο πανεπιστήμιο εκπονείτε το διδακτορικό σας;*

Η απάντησή σας...

Λαμβάνετε κάποια υποτροφία ή χρηματοδότηση για την εκπόνηση του διδακτορικού σας;*

- ☐ Ναι, με ικανοποιητική αμοιβή
- ☐ Ναι, με χαμηλή αμοιβή
- ☐ Όχι

Σε ποιο στάδιο του διδακτορικού σας προγράμματος βρίσκεστε;*

- ☐ Αρχικό στάδιο (1ο έτος διδακτορικού)
- ☐ Μέσο στάδιο
- ☐ Τελικό στάδιο (τελευταίο έτος διδακτορικού)

Ποια είναι η συχνότητα που βρίσκεστε στις πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις;*

- ☐ Καθημερινά στο πανεπιστήμιο
- ☐ 1-2 φορές την εβδομάδα στο πανεπιστήμιο
- ☐ 1-2 φορές περίπου τον μήνα στο πανεπιστήμιο
- ☐ Σπανιότερα (εκπονώ το διδακτορικό μου εξ' αποστάσεως)

Κίνητρα εκπόνησης του διδακτορικού.

Πόσο συμφωνείτε με τα παρακάτω σε σχέση με τα κίνητρα που σας ώθησαν να συμμετέχετε σε σπουδές διδακτορικού επιπέδου; *

	(1) Δεν συμφωνώ καθόλου	(2)	(3)	(4)	(5) Συμφωνώ απόλυτα
Το διδακτορικό αποτελεί συνέχεια του μεταπτυχιακού μου					
Κάνω διδακτορικό λόγω ενθάρρυνσης των γονιών μου					
Κάνω διδακτορικό λόγω ενθάρρυνσης των καθηγητών μου					
Η υποτροφία είναι σημαντικός παράγοντας που με ώθησε σε αυτή την απόφαση					
Το διδακτορικό είναι απαραίτητο στη δουλειά μου					
Το διδακτορικό θα βοηθήσει στην επαγγελματική εξέλιξη και στην αμοιβή μου					
Με ενδιαφέρει η επιπλέον μοριοδότηση που δίνει το διδακτορικό για διαγωνισμούς του Δημοσίου					
Με ενδιαφέρει η κοινωνική προβολή και αναγνώριση που προσφέρει το διδακτορικό					
Παροτρύνθηκα από τα μέλη της οικογένειάς μου που είναι πανεπιστημιακοί					
Η έρευνα ήταν πάντα το στοιχείο μου					
Πολλοί φίλοι μου κάνουν διδακτορικό κι έτσι είπα κι εγώ να δοκιμάσω					

Το διδακτορικό αποτελεί ένα τρόπο κοινωνικοποίησης					
Στο παρελθόν δεν μπόρεσα να σπουδάσω σε αυτό το επίπεδο					
Θέλω να ακολουθήσω ακαδημαϊκή καριέρα					
Θέλω να βρω εργασία υψηλής εξειδίκευσης					

Δυσκολίες κατά την διάρκεια εκπόνησης του διδακτορικού.

Πόσο συμφωνείτε με τα παρακάτω σε σχέση με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζετε από την συμμετοχή σας σε σπουδές διδακτορικού επιπέδου; *

	(1) Δεν συμφωνώ καθόλου	(2)	(3)	(4)	(5) Συμφωνώ απόλυτα
Η οικονομική ενίσχυση του πανεπιστημίου για την διδακτορική μου έρευνα είναι χαμηλή					
Η καθοδήγηση και υποστήριξη από τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια είναι μέτρια					
Το άγχος και η πίεση για την ολοκλήρωση των διδακτορικών μου σπουδών με κάνουν να έχω μέτρια διάθεση					
Οι υποδομές και ο μέτριος εξοπλισμός του πανεπιστημίου με δυσκολεύουν στην εκπόνηση του διδακτορικού					
Δεν βρήκα την προσδοκώμενη υποστήριξη από άλλους διδακτορικούς φοιτητές ή ερευνητές					
Η ισορροπία ανάμεσα στην προσωπική μου ζωή και στις σπουδές					

Διδακτορικού επιπέδου είναι δύσκολο να διατηρηθεί					
Αισθάνομαι μια αβεβαιότητα για την επαγγελματική μου αποκατάσταση μετά από την ολοκλήρωση των διδακτορικών μου σπουδών					
Δεν έχω τα ουσιαστικά προσόντα για την ολοκλήρωση του διδακτορικού και δυσκολεύομαι να τα αποκτήσω					
Έχω περιορισμένο χρόνο λόγω της δουλειάς μου ή/και των οικογενειακών μου υποχρεώσεων					
Η οικογένεια και το περιβάλλον μου τοποθετούνται αρνητικά στις διδακτορικές μου σπουδές					
Έχω μέτρια επαφή με το πανεπιστήμιο, λόγω της απόστασής του από την κατοικία μου					
Οι υποδομές του σπιτιού μου δεν ευνοούν τις διδακτορικές μου σπουδές					
Αντιμετωπίζω τεχνικές δυσκολίες στην αναζήτηση ερευνητικού υλικού μέσω της ιδρυματικής βιβλιοθήκης ή άλλων αποθετηρίων					
Οι απαιτήσεις της σχολής (π.χ. επιτηρήσεις εξετάσεων, διδακτικό έργο) με βγάζουν εκτός προγράμματος					
Χρειάζεται συχνά να λαμβάνω μέρος σε επιστημονικά συνέδρια, ερευνητικές δραστηριότητες, κ.λπ και αυτό με καθυστερεί να τελειώσω					

Ικανοποίηση από σπουδές διδακτορικού επιπέδου.

Πόσο ικανοποιημένος/η είστε από την καθοδήγηση που λαμβάνετε από τον/την επιβλέποντα καθηγητή/τρια ; *

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

Πόσο ικανοποιημένος/η είστε από την συχνότητα των συναντήσεων σας με τον/την επιβλέποντα καθηγητή/τρια ; *

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

Πόσο ικανοποιημένος/η είστε από την επικοινωνία που έχετε με τον/την επιβλέποντα καθηγητή/τρια ; *

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

Συνολικά, πόσο ικανοποιημένος/η είστε από την ακαδημαϊκή υποστήριξη που λαμβάνετε από τον επιβλέποντα καθηγητή/τρια ; *

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

Πόσο ικανοποιημένος/η είστε από τυχόν συνεργασία με άλλους διδακτορικούς φοιτητές ή ερευνητές; *

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

Πόσο ικανοποιημένος/η είστε από τις συμβουλές και την βοήθεια που σας παρέχουν άλλοι διδακτορικοί φοιτητές ή ερευνητές; *

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

Συνολικά, πόσο ικανοποιημένος/η είστε από την ακαδημαϊκή υποστήριξη που λαμβάνετε από άλλους διδακτορικούς φοιτητές ή ερευνητές; *

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

Συνολικά, πόσο ικανοποιημένος/η είστε από την εκπλήρωση των στόχων σας για προσωπική ανάπτυξη που σας προσφέρεται μέσω της εκπόνησης του διδακτορικού σας; *

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

Πόσο ικανοποιημένος/η νιώθετε κατά την διάρκεια της εργασίας του διδακτορικού σας; *

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Καθόλου ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Πάρα Πολύ

Πόσο ικανοποιημένος/η είστε από την διαχείριση του άγχους κατά την εκπόνηση του διδακτορικού σας; *

1 2 3 4 5
Καθόλου ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Πάρα Πολύ

Πόσο ικανοποιημένος/η είστε με την ισορροπία που δημιουργείται μεταξύ των ακαδημαϊκών σας υποχρεώσεων και της προσωπικής σας ζωής; *

1 2 3 4 5
Καθόλου ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Πάρα Πολύ

Πόσο ικανοποιημένος/η είστε από την αυτοπεποίθηση που έχετε αναπτύξει κατά την διάρκεια εκπόνησης του διδακτορικού σας, έτσι ώστε να έχετε την ικανότητα να ανταπεξέρχεστε στις δυσκολίες που προκύπτουν; *

1 2 3 4 5
Καθόλου ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Πάρα Πολύ

Συνολικά, πόσο ικανοποιημένος/η είστε από την ψυχολογική σας ευημερία κατά την διάρκεια εκπόνησης του διδακτορικού σας; *

1 2 3 4 5

Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ
---------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	-----------

Σύμφωνα με τα παραπάνω που δηλώσατε για την ικανοποίησή σας, συνολικά πόσο ικανοποιημένος/η είστε από την εμπειρία εκπόνησης του διδακτορικού σας; *

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ